Eesti Kunstiakadeemia
Arhitektuuri teaduskond
Arhitektuuri ja
linnaplaneerimise eriala

Magistritöö

Avaliku ruumi loome

Osalusprojekt Valga keskväljaku näitel

Ann Kristiin Entson

Juhendajad:
Katrin Koov ja
Kadri Klementi

Tallinn 2020

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

1. käesolev magistritöö on minu isikliku töö tulemus, seda ei ole kellegi teise poolt varem (kaitsmisele) esitatud;
2. kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd (teosed), olulised seisukohad ja
mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on magistritöös nõuetekohaselt viidatud;
3. luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma magistritöö repositooriumis, kus see muutub üldsusele kättesaadavaks interneti vahendusel.

Ülaltoodust lähtudes selgitan, et:

- käesoleva magistritöö koostamise ja selle sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste loomisega seotud isiklikud autoriõigused kuuluvad minule kui magistritöö autorile ja magistritööga varalisi õigusi käsutatakse vastavalt Eesti Kunstiakadeemias kehtivale korrale;
- kuivõrd repositooriumis avaldatud magistritööga on võimalik tutvuda piiramatul isikute ringil, eeldan, et minu magistritööga tutvuja järgib seadusi, muid õigusakte ja häid tavasid heas usus, ausalt ja teiste isikute õigusi austavalt ning hoolivalt.

Keelatud on käesoleva magistritöö ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste kopeerimine, plagieerimine ning mistahes muu autoriõigusi rikkuv kasutamine.

_____

(kuupäev)

_____

(magistritöö autori nimi ja allkiri)

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele:

_____

(kuupäev)

_____

(magistritöö juhendaja allkiri, akadeemiline või teaduskraad)

Tänan kõiki projektis osalenud valgakaid.
Tänan kõiki vestluskaaslasi.
Tänan oma juhendajaid.
Tänan oma stuudio- ja kursusekaaslasi.
Tänan oma perekonda ja lähedasi.

Sisukord

Sissejuhatus **9**

I OSA: Avaliku ruumi loome **11**
1. Mõisted **13**
2. Avaliku ruumi loome: kes? kellele? kuidas? **17**
2.1. Kaasamine ruumiloomes 17
2.2. Pseudo-osalus 17
2.3. Kaasamisel kasutatavad võtted 18
2.4. Analüüsi roll ruumiloomes 19
2.5. Kaasamine või osalus? 20
NÄIDE. Rundhøj pöördepunkt 21
NÄIDE. Bydelskil(d)en 23
2.6. Protsessplaneerimine 25
3. Arhitektuuriprogramm "Hea avalik ruum" **26**
3.1. Valga keskväljak 27
3.2. Kärdla keskväljak 29
3.3. Paide keskväljak 31
4. Rollid ruumiloomes **34**
4.2. Rollide jagunemine 35
4.3. Arhitekti roll 36

II OSA: Osalusprojekt Valga keskväljaku näitel **39**
1 JUHEND **43**
2 ASUKOHT **57**
2.1. Valga 57
2.3. Kahanemine 58
2.4. Kogunemiskohad 61
2.5. Valga keskväljak 62
2.5.1. Olemasolevad hooned 65
2.5.2. Hoonete kasutus 67
2.5.3. Olemasolevad elemendid 69
2.5.4. Kokkuvõte 71
3 ÜLESANDE PÜSTITUS **73**
4 TEGEVUSED **77**
4.1. Vestlused 77
4.2. Avalik arutelu 78
4.3. Ärajäänud üritused 80
4.4. Virtuaalväljak 81
4.5. Virtuaaltuur 83
5 ETTEPANEKUD **85**
5.1. Ruumilised ettepanekud: hooned 87
5.2. Ruumilised ettepanekud: välialad 94
5.3. Programm 96
5.4. Ettepanekud edasiseks tegevuseks 97
6 TULEMUSED **99**

Kokkuvõte **101**
Abstract **103**
Kasutatud kirjandus **104**

Lisa 1. Ettepanekute koonddokument **106**

Sissejuhatus

Avalik ruum on meie kõigi kasutuses ja käsutuses. Meil on sellele ruumile vaba ligipääs ja õigus siin tegutseda.

Üha enam tunnistatakse vajadust arvestada avaliku ruumi loomisel võimalikult laia kasutajaskonna vajadusi ja huve. Selleks, et neid huvisid ning vajadusi üleüldse teada, peaksid inimesed - avaliku ruumi reaalsed kasutajad, olema ka ruumi loomises päriselt osalised. Ka kohalik inimene on teatud määral ekspert, seega peaks lisaks planeerijatele ning arhitektidele olema võimalik ka kohalikul elanikul sisuliselt ruumi loomisel osaleda, mitte olla vaid kohati kaasatud.

Leian, et osalusega ruumiloome muudab kindlasti arhitekti rolli ja positsiooni, mis loob vajaduse uute tööriistade ja vahendite kasutamisks. Järjest olulisemaks muutuvad suhtlus ja koostöö, nende õnnestumiseks on vajalikud ka uued oskused.

Uurin, kuidas oleme avaliku ruumi loomisel kohustatud avalikkust tööprotsessi kaasama ja kuidas teha seda võimalikult sisukalt ning kuidas kaasamisest saaks osalus. Töös keskendun avaliku ruumi loomise meetodite väljatöötamisele ja testimisele. Need vahendid aitavad olukorda kaardistada, inimesi osalema kutsuda, eri arvamusi ja vajadusi tuvastada.

Töö on jaotatud kahte ossa. Esimeses osas uurin avaliku ruumi loome praktikat ja võtteid. Lisaks analüüsin erinevaid avaliku ruumiga tegelevaid projekte ja erinevate osapoolte rolle. Teises, töö praktilises osas loon esimese osa uurimuse põhjal juhendi, mille alusel osalusprojekte läbi viia. Seejärel testin enda loodud juhendit, viies läbi osalusprojekti Valga keskväljakul.

Valga uus keskväljak on üks arhitektuuriprogrammi “Hea avalik ruum” raames korda tehtud linnaväljakutest. Väljaku rajamisel oli soov luua atraktiivne avalik ruum, mis aitaks kaasa asutuste sinna ümber koondumisele. Paraku ei ole ükski keskväljaku ääres asuvatest tühjadest hoonetest endale uut funktsiooni leidnud, samuti ei ole väljaku välialad kohalike seas aktiivses kasutuses. Väljaku aktiivsemaks muutmiseks on vajalik välja töötada lahendused, mis kohalike elanike ootustele vastaksid. Seni ei ole kohalikud elanikud keskväljaku loomise juures osalised olnud. Selles töös teen koostöös kohalike elanikega ettepanekud keskväljaku edasiseks arenguks, et luua linnasüda, mida nad kasutada soovivad.

Töö eesmärk on koostada alusmaterjal avaliku ruumi loomisel osalusprojektide läbi viimiseks. Selline materjal on vajalik kohalikele omavalitsustele, arhitektidele ja teistele ruumiga tegelevatele spetsialistidele.

I OSA

Avaliku ruumi loome

1. Mõisted

Avalik ruum

Kui mõelda avalikust ruumist, võivad esmalt meenuda tänavad, pargid ja väljakud. Jah, avalik ruum võib olla füüsiline, kuid samas ka vaimne või virtuaalne. Tarmo Pikner, Tallinna Ülikooli linnakultuuride vanemteadur, on öelnud: “Ideaalselt võiks avalik ruum tähendada sellist ala või sfääri, millele kõigil inimestel on täiesti vaba ligipääs.”[1]

Avalik ruum, on avatud aruteludele ja austab meie erinevusi ja vajadusi. Siin on meie huvid võrdsed. See ei tähenda, et kõik alad peavad kõigile samaväärselt sobima, aga erinevad soovid peaksid avalikus ruumis esindatud olema.

Avalik ruum võiks olla mänguruum - koht, kus luua ja muuta ühiskonda, mitte regulatsioonide ja institutsionaalsete suhete areen.[2] Üha enam peaks avalik ruum arenema selles suunas, et väljendada inimeste vabadust ja olla platvorm uute ideede ja arutelude loomiseks.

Demokraatia

Avaliku ruumi loomisel tuleb tahes tahtmata rääkida ka demokraatiast
Demokraatia on sotsiaalsete suhete vorm, kus ühine tegevus grupis vastab enamuse soovidele. [3]

Sellisel viisil demokraatia defineerimisel on aga probleem. Nimelt on sellesse sisse kirjutatud kellegi soovidega mitte arvestamine. Tegemist on väga must-valge lähenemisega ja protsessis, kus kellegi soov jääb rahuldamata, tekib varem või hiljem konflikt.

Arvan, et demokraatlikust ruumiloomest rääkides on oluline koheselt teadvustada, et kõigil võivadki olla erinevad soovid. Samuti on kõigil õigus neid soove väljendada. Alles siis, kui selline konflikt tekib, on võimalus hakata leidma erinevate osapoolte ühiseid huve. Ühisosade leidmiseks peavad kõik pooled pidevalt otsima uusi võimalusi ja olema avatud muutusteks. Ainult nii saavad kõik osapooled olla lõpp-tulemusega rahul ja on suudetud vältida teravat vastandumist.

Oma töös ei keskendu ma seega mitte enamusdemokraatiale, vaid konsensusdemokraatiale. Konsensusdemokraatia otsustamisprotsessidesse kaasataksegi ja arvestatakse võimalikult paljude erinevate nägemuste ja arvamustega ja nii vähendatakse olukorda, kus vähemuse arvamust lihtsalt ei pruugita arvestada.

Arhitekt

Levinud on arusaam, et arhitekt on keegi, kes disainib füüsilist ruumi ja valdav enamik arhitekte seda teebki. Siiski on see definitsioon arhitekti elukutsele ehk liialt piirav ja ühemõõtmeline.

[1] Tarmo Pikner, “Linna avalik ruum, mis see on?” ajakirjas Hea Kodanik, lk 8
[2] Pille Runnel “Tõkkepuud avalikus ruumis” ajakirjas Hea Kodanik, lk 2. Vaadatud: https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Hea%20Kodanik%203_2010.pdf
[3] Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS, 2018

Esiteks keskendutakse sellise selgituse juures liialt füüsilisele tulemusele ehk hoonele, tänavale või väljakule. Sellega kaasneb arhitekti hindamine läbi objekti - rõhk on selle esteetikal, vormil ja teostusel. Seejuures võib jääda tähelepanuta arhitekti tegevuse see osa, mis ei avaldu füüsilises vormis.

Ometi on arhitekti töö juures oluline mõelda sellele, mida koheselt silmaga ehk ei nähtagi. Näiteks on arhitekti loodava objekti juures selle vormi loomise kõrval vajalik läbi mõelda, milline on objekti mõju ümbritsevale keskkonnale, millised on sotsiaalsed suhted, mida see tulevane objekt mõjutama hakkab või kuidas saab see kaasa aidata keskkonna paremaks muutmisele.

“Arhitekti tavaline *modus operandi*(toimimisviis) on lisada maailma midagi füüsilist [...] Cedric Price’i vaimus: ehitis ei ole ilmtingimata parim lahendus ruumilisele probleemile ja olemas on muid viise, kuidas luua ruumilist muudatust”[4]

Arhitektis nähakse ruumiliste probleemide lahendajat. Tuleb alustada mõistmisest, et näiteks hoone ei pruugigi olla alati parim vahend, millega probleeme lahendada. Vahel polegi vaja teha füüsiliselt suuri ja kalleid muudatusi, et midagi oluliselt paremaks muuta. Selleks, et aga selle arusaamiseni jõuda, peab eelnevalt toimuma põhjalik analüüs ja vajaduste välja selgitamine. Arhitekti roll on analüüsida ja mõista meid ümbritsevat keskkonda, selles peituvaid seoseid ja mõju meie elule, nii saab arhitekt päriselt ruumi väärtustada.

Arhitektuur

Olles kirjeldanud arhitekti rolli, liigun arhitektuuri juurde. Kui kunstnik loob midagi, siis see on kunst. Kas samale loogikale võiks vastata ka arusaam arhitektist ja arhitektuurist? Kõik, mida arhitekt loob ongi ehk arhitektuur?

Leian, et arhitektuuri defineerimine läbi protsessi on märksa asjakohasem. Arhitektuuri praktiseerimine on arhitekti ees seisva probleemi kriitiline hindamine, praeguse olukorra kaalumine ja mõtlemine, kuidas ja mil viisil antud olukorda parandada.

Leian, et ka siis, kui lõpptulemuseks füüsilises ruumis midagi ei muutu, sest arhitekt on oma töö käigus mõistnud, et antud töö kontekstis ei olegi tarvis füüsilist sekkumist, vaid loomeprotsessi käigus kasutades erinevaid tööriistu, inimeste arusaamu või käitumist muutes, on ta juba konstrueerinud ruumi potentsiaali, mis ongi arhitektuur.

[4] Nishat Awan, Tatjana Schneider, Jeremy Till. Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture, lk 31

Ruumiloome

Leian, et mõistel arhitektuur on palju laiem tähendus, kuid kuna hetkel see veel üldlevinud ei ole, siis kasutan mina oma töös sõna ruumiloome. See sõna kätkeb endas just seda olulist protsessile viitavat osa - loome, loomine, ja ei keskendu niivõrd palju füüsilisele tulemusele.

2. Avaliku ruumi loome: kes? kellele? kuidas?

2.1. Kaasamine ruumiloomes

Planeerimisseaduses on ette nähtud miinimumnõuded avalikkuse kaasamiseks, nendeks on: avalikkuse informeerimine, avalik väljapanek ja arutelud planeeringu algatamise ja vastuvõtmise järel.[5]

Eestis on valdavaks kaasamise elemendiks teavitused ja arutelud. On levinud arusaam, et avalikkuse arvamust küsitakse siis, kui projekt on juba praktiliselt valmis ja kui keegi vastu ei ole, kuulutatakse asi tehtuks. Kui keegi esitab väiteid, siis viiakse vajadusel parandused sisse. Sellisel teguviisil ei ole kaasamise seisukohalt mõtet, sest reaalsuses inimeste arvamus väga palju ei loe, kuna nad on protsessi kaasatud liiga hilja ja pigem formaalselt.

Taolise kaasamisega kaasnevad ohud, näiteks kui inimesed on aruteludesse kaasatud, aga otsused võetakse vastu mujal ja lõplikud otsused ei ole arutlustega kooskõlas, siis võib see kaasatud inimestes tekitada pettumust ja pahameelt. Nii võib inimeste skeptitsism kaasamise suhtes suureneda ning järgmistel kordadel pole inimeste soov osaleda enam nii suur.

Kindlasti ei peaks kaasamist läbi viima sellepärast, et see on seaduses ette nähtud, vaid tuleb mõista, miks see tegelikult vajalik on. Ruumiloomes tuleb astuda samm edasi ja liikuda kaasamisest edasi osaluseni. Seejuures teha seda läbimõeldult, et asi ei muutuks pseudo-osaluseks.

2.2. Pseudo-osalus

Arhitektuurset osalust võib defineerida, kui kasutaja osalemist disainiprotsessi teatud järgus. See võib olla ka mistahes kui väikese panuse andmine. Ometigi võib see projekti jaoks olla märkimisväärse tähtsusega. Seda mitte selle inimese panuse tõttu, kuid just sõna “osalus” tõttu. “Liiga tihti on selline osalus kui märk, mis toob arhitektuursesse protsessi teatava lisaväärtuse seda tegelikkuses muutmata. Hiljuti on valitsemisstrateegiad nii Euroopas kui USA-s muutnud osaluse vajalikuks osaks avalikust tööst; see on sestap efektiivselt institutsionaliseeritud, järjekordne kast, kuhu linnukest panna, et heakskiitu ja rahastust saada. Osalus muutub organiseeritud (ja potentsiaalselt manipuleeritud) osaks igast loovast projektist, kus kasutajatele peaks antama hääl, aga protsess need hääled vaigistab. Probleem on selles, et mõiste ‘osalus’ on vastu võetud mitte-kriitiliselt ja idealiseeritud on arusaamad, mis keskenduvad konsensuse kontseptsioonile.”[6]

Nii ongi tekkinud olukord, kus inimeste osalus võib projekti märkimisväärselt kellegi silmis paremaks muuta, kuigi tegelik osalus võib olla projektis tühise väärtusega. Inimeste projekti kaasamiseks kasutatakse näiteks küsitlusi, millel tegelikkuses väljundit ei ole, sest küsimused on üles ehitatud nii, et tegelikult inimene ei saagi päriselt oma arvamust suuresti avaldada.

[5] Planeerimisseadus § 9, l 1, Vaadatud: https://www.riigiteataja.ee/akt/126022015003
[6] Peter Blundell Jones, Doina Petrescu, Jeremy Till. Architecture and Participation, lk 13

Kui inimestelt küsida mingi positiivse parenduse kohta, kas nad seda sooviksid (nt “Kas sooviksid linna rohkem rohelust?”), siis võib kergelt, ka ilma küsitlust tegelikult läbi viimata eeldada, milline on inimeste arvamus. Seda inimeste planeerimises osalemiseks nimetada tundub ilmselgelt liiga palju, selline küsimuste ja vastuste meetod liialt pinnapealne, et sellega tegelikult midagi peale hakata.

Ühest küljest võib taoline osalus muutuda viisiks, kuidas leida õigustusi ja teisalt võib see saada ka vastutuse hajumise tööriistaks. Nii saavad võimulolijad öelda, et rahvas on sedasi otsustanud ja nii peabki olema. Arvuline ülekaal ei saa aga alati olla otsustavaks jõuks. “[...] me ei taha lõpetada Harmonistanis, pseudo-osalusega pinnapealses demokraatias, kus poliitikud lükkavad kogu vastutuse anonüümsetele online-hääletajate kogukondadele.”[7]

2.3. Kaasamisel kasutatavad võtted

Tüüpiliselt kasutatakse avaliku ruumi loomise protsessis inimeste kaasamiseks teatud võtteid. Need varieeruvad oma olemuselt inimeste kaasamise taseme poolest, alustades vähem kaasavast liikudes enam kaasava suunas. Huvitaval kombel on need seoses ka kasutustiheduse poolest - kõige vähem kaasavad meetodid (teavitused) on kasutusel kõige tihedamini ja enim kaasavad meetodid (eksperimendid) harvemini.

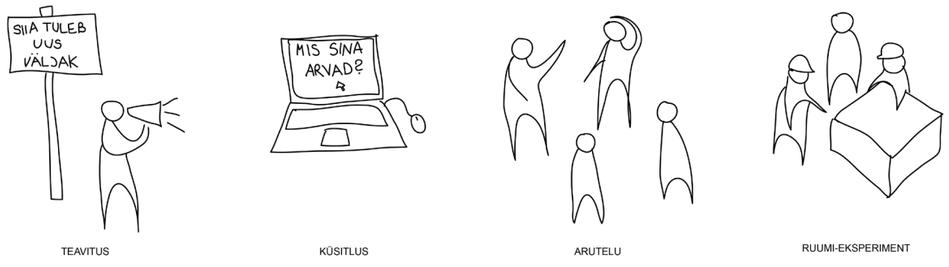

Joonis 1: Kaasamise meetodid

Teavitused - teavitused on osa kohustuslikust seadusega ettenähtud kaasamisest. Need hõlmavad endas objekti asukohas toimuva hakkavast teavitamisest, samuti teadaandeid kohalikes ajalehtedes ja muudes meediakanalites. Teavitus on madalaim inimeste kaasamise tasemega. Teavitused oma olemuselt ei eelda inimeste tagasisidet ning jäävad sageli pigem ühepoolseteks.

Küsitlused - küsitlused on levinud viis informatsiooni koondamiseks. Küsitlus on võib olla hea moodus saada suhteliselt väikese vaevaga palju erinevaid arvamusi, mis võimaldab luua

[7] Markus Miessen, Hannes Grassegger. Introduction Waking Up from the Nightmare of Participation teoses Toward Participation as Critical Spatial Practice, lk 24

aluse edasiste tegevuste planeerimiseks. Siiski ei peaks küsitlused olema lõplike hinnangute kujundamiseks ainus vahend. Miinusena võib välja tuua küsitluse passiivsuse, mistõttu ei aita see vahend tekitada dialoogi. Samuti toimub küsitlustele vastamine tihtipeale anonüümselt, mis ühest küljest annab inimestele, kes end muidu piisavalt mugavalt ei tunne, julguse arvamust avaldada, teisest küljest kaasneb anonüümsusega ka teatud vastutuse puudumine.

Arutelud - arutelud annavad hea võimaluse erinevatel huvigruppidel oma seisukohti selgitada ning erinevusi arutada ning jõuda ühiste soovide ja huvideni. Arutelude puhul on oluline, et arutelu ei toimuks mitte pelgalt selle pärast, et selle peab läbi viima, vaid arutluste käigus esile kerkinud seisukohtadega ka planeerimisel edaspidi arvestataks.

Ruumi-eksperimendid - taolised eksperimendid on hetkel pigem erandid kui tavapraktika osad. Oma olemuselt on eksperimendid kindlasti keerukamad ja ajamahukamad, kuid selle võrra võivad nende tulemused anda ka palju tugevamaid tulemusi. Eksperimendid on olulised, sest võimaldavad läbiproovida erinevaid võimalikke lahendusi ning testida, mis töötab hästi ja mida võiks muuta. Ühtlasi soodustavad need arutelusid, kogukonna sidusust, eri osapoolte lävimist ja koos ühise eesmärgi nimel töötamist.

2.4. Analüüsi roll ruumiloomes

Iga projekti aluseks on analüüs. See on lähteülesande põhjaks, samuti saab arhitekt ruumiliste otsuste tegemisel analüüsile tugineda. Lisaks ajaloolisele taustale, hetkelisele ruumiolukorrale tuleb analüüsida ka inimeste ruumikasutust ja -vajadusi. Viimast saab uurida mitmel moel. Üks neist on andmeanalüüs.

Inimeste ruumikasutuse uurimine läbi andmeanalüüsi (nt kasutades mobiilset andmesidet, et teada, kus inimesed rohkem liiguvad), annab objektiivset infot hetkeolukorrast. Tuleb meeles pidada, et andmed on tervikpildi osa, kuid see ei ole tervikpilt. See ei anna aga taustainfot ja tagamaid, miks käitumine ja mustrid just sellised on. Näiteks ei tarvitse jalakäijad eelistada mõnd kindlat tänavat seepärast, et tegemist on parima tänavaga, vaid seetõttu, et kõrvaltänaval on kehv valgustus. Kui kasutada infot, et üks tänav on populaarne ja hakata seda eelisarendama, siis võib jääda teine tänav, mis vajaks vaid väikest muudatust, hoopis tahaplaanile ja avalik ruum sellest ei võidaks.

Selleks, et mõista tagamaid, on vaja tunda kohalikke olusid. Võrreldes distantsilt toimuva andmeanalüüsiga eeldab isikukeskne uurimus just lähikontakte ja otsest suhtlust inimestega. See võib toimuda küll mitmel eri moel ja olla suunatud erinevate suurustega gruppidele (intervjuu, küsitlus, vestlus, arutelu vms). Isikukeskne analüüs võimaldab aru saada just käitumise põhjustest, mida andmeanalüüs ei pruugi paljastada. Samuti võimaldab isikukeskne lähenemine suhtlust mõlemapoolselt - tegu ei ole mitte ainult informatsiooni (sisendi) kogumisega, vaid

võimaldab informatsiooni ka vahetada ja arendada kompleksemat koostööd.

Kui andmeanalüüsi puhul saab suhteliselt kiiresti analüüsida suuri andmehulki (paljude erinevate inimeste käitumist), siis isikukeskne analüüs on individuaalsem ja ajamahukam. Samas on võimalik ka sel juhul üles ehitada andmekogumise ja -vahetamise tööriistu, mis võimaldaksid suhtlust suuremate inimhulkadega (nt virtuaalkanalid).

Pigem ongi need lähenemised mitte üksteise vastandid, vaid peaksid üksteist planeerimise juures toetama, sest mõlemal on oma eelised ja põhjused, miks neid kasutada.

2.5. Kaasamine või osalus?

Hea viis osaluse ja kaasamise vahel erisust luua on mõelda sellele, kuidas toimub ruumiloome. Kas projekti tehakse kellegi jaoks või kellegagi koos? Kui seda tehakse kellegi jaoks, siis on olemas isikud, kes on jõupositsioonil, nemad viivad seda projekti läbi ning need, kellele projekti tehakse on kaasatud teatud protsessidesse. Kui loome toimub koos, siis töös osalevad erinevad osapooled, nende vastutusalad võivad olla erinevad, kuid projektis toimub koostöö ning tegu on rohkem partnerlusega.

Lisaks aitab inimeste osalus ruumiloomes kaasa inimeste teadlikkuse ja nõudmiste tõusule. See on oluline selleks, et meie avalik ruum muutuks üha kvaliteetsemaks, sest inimesed oskavad järjest rohkem nõuda. See on samuti kasulik kohalikele omavalitsustele, sest mida enam on inimesed kursis ruumiloome olemuse ja protsessidega, seda suurem on ka nende mõistmine, kuidas midagi teha saab ja kui realistlikud on ootused.

“Osalus teenib osana harivast protsessist läbi mille ‘indiviid tunneb lõpuks vähe või üldse mitte konflikti avalike ja privaatsete sfääride nõudmiste vahel.’ Osaluse tulemusena on kollektiivi otsus indiviidi poolt varmamalt aktsepteeritud ja see (oluliselt) ‘suurendab individuaalsete kodanike tunnet, et nad kuuluvad oma kogukonda’”[8]

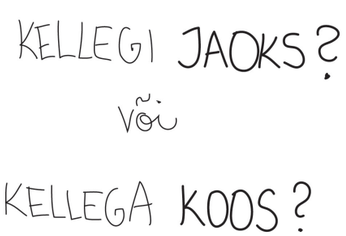

Joonis 2. Kaasamine või osalemine?

[8] Jeremy Till, The Negotiation of Hope, lk 37

NÄIDE. Rundhøj pöördepunkt

Joonis 3. Rundhøj väljak 2018. aastal
Alusfoto: Eske Bruun

Rundhøj on Taanis asuva Aarhusi (umbes 340 tuhat elanikku) äärelinna asum. Naabruskonnas otsustati taaselustada väljak, mis varem toimis asumikeskusena ja oli ka kaubanduslikuks tõmbepunktiks, viimastel aastakümnetel oli aga hoolimata suhteliselt tihedast kasutusest (seal asub kohalik toidupood) üha enam kaotanud muid väljaku-äärseid tegevusi. Tegemist on huvitava sotsiaal-majandusliku piirkonnaga, kus liituvad ühelt poolt sotsiaalmajad (399 korterit) ning teiselt poolt eramurajoon. Kohalik omavalitsus märkas alal probleemi ja kutsus kohalikud arhitektid selle piirkonna elustamisega tegelema.

Arhitektid Walter Unterrainer ja Eske Bruun lõid piirkonda kohalike osalusega 1:1 skaalas arhitektuurse projekti. Projekt disainiti ja ehitati koos kohalike elanikega, eriti just vähemusrahvuste esindajatega. Arhitektide rolliks oli olla initsiaator, moderaator, võõrustaja, disainer ja organiseerija. Füüsiliste ruumide ehitamisel olid arhitektid nii juhendajad kui ehitajad.

Avaliku ruumi aktiveerimine

Unterrainer ja Bruun on kirjutanud, et isegi Taanis, mis on heaoluriik, puudub osaluse tava. Riigis toimunud ametiasutuste tsentraliseerimine on vähendanud koosolemisetunnet ja vähendanud kogukonnatunnetust. Paljudes naabruskondades puuduvad ühiskondlikud alad, mis võimaldaksid inimestel arutleda neid puudutavate igapäevaste teemade ja murede üle.[9] Sellise ruumi puudumine muudab kohalike inimeste omavahelise kohtumise ja koostöö keeruliseks, mis omakorda kaugendab üksikisikut veelgi enam otsustajatest.

Projekti eesmärgiks oli tuua juurde rohkem aktiivseid linnakodanikke, kes oleksid end ümbritsevast huvitatud. Samuti sooviti projektiga liita erinevaid kogukondi, kes piirkonnas elavad ja aidata neil luua ühist kohtumispaika.

[9] Walter Unterrainer ja Eske Bruun. Rundhøj Turning Point - Social Design in a Welfare State, 2018

NÄIDE. Rundhøj pöördepunkt

Kogukonnamaja

Projekt on loodud mitmes etapis, et pidevalt areneda ja vastavalt kohalike soovidele ja tagasisidele edasi tegutseda. Esimeseks sammuks oli väljakule kohtumispaiga loomine. Selleks toodi väljakule 2017. aastal kaks laevakonteinerit, mis liideti ühtseks kohtumisruumiks. Selle eesmärk oli toetada kollektiivse dialoogi teket ruumi tuleviku teemadel. Ühtlasi paiknes uus kohtumisruum väljaku kõige nähtavamal kohal ning oli visuaalselt kutsuv ja tähelepanu äratav. Nii oli selgesti nähtav, et väljakul on hakanud midagi toimuma.

Väga oluliseks osutus sündmus, kus Aarhusi linnapea otsustas paariks päevaks oma kontori sinna kolida, et inimestega kohtuda ja nendega vestelda. See oli justkui kinnituseks, et tegu on omamoodi kohaliku omavalitsuse käepikendusega, mis on ka päriselt oluline ja kus otsused sündida võivad.

Alates 2017. aastast oli igal esmaspäeva õhtul majas kohal ka arhitektibüroo, selleks, et arutada projekti senise kulgemise üle ja mõelda, kuidas projektiga edasi liikuda. Lisaks palkas kohalik omavalitsus antropoloogi, pedagoogi ja kultuurinõuniku, kes olid majas kohal teistel päevadel ja aitasid kaasa kogukonna tugevdamisel.

Tegevustemaja

Kuna väljakul puudusid tualetid ja lisaks oli vajadus suurema ruumi järele, otsustati senise kogukonnamaja kõrvale rajada ka uus tegevustemaja. Väljakul paiknes ka tühjalt seisev tankla, mida arhitektid algul tegevustemajana kasutusele võtta soovisid. Selgus aga, et just seda mahajäetud hoonet pidasid kohalikud põhjuseks, miks väljak neile meeldiv ei olnud. Lisaks leiti hoonest ohtlikke materjale ning tankla lammutati. Alles jäi aga vundament ning nii rajatigi uus tegevustemaja vana tankla asukohale ja ühendati olemasoleva torustikuga. Hoone ehitati valmis 2018. aastal suuresti just kohalike noorte pagulaste (koolilapsed) abiga, kes ehitustöödel kaasa lõid. Kuna väljak oli tollal halvasti valgustatud, otsustati maja seinad ehitada peamiselt läbipaistvatena, et öösel muutuks kogu hoone justkui suureks kumavaks valgustiks.

Kultuuriramp

Kuna piirkonnas puuduvad võimalused kultuuritegevusteks ja selleks on senini tulnud kesklinna sõita, siis otsustati väljakul paiknev kaldtee ümberehitada mitmefunktsiooniliseks teatri-, kontserdi- ja kinoruumiks. Kuigi kohalik omavalitsus projekti ideed toetas, seda projekti siiski ei teostatud, kuna nad ei saanud projektile rahastust. Hoolimata projekti ebaõnnestumisest, oli kohalike tagasiside ideele toetav ja projekt loodetakse tulevikus siiski ellu viia.

Ka mõningad ebaõnnestumised seda projekti ei pidurdanud ja tegevused väljakul jätkusid: loodi invaligipääsud alale, viidi läbi taimede istutamise töötuba ja on alustatud tühjalt seisvale ostukeskusele uute aktiivsete omanike leidmist, et anda hoonele uus funktsioon maailmapoe näol.

NÄIDE. Bydelskil(d)en

Bydelskil(d)en on Taani arhitektuuribüroo Hele Landet projekt, kus nende ülesandeks oli Aarhusi linna kahe naabruskonna ühendamine.[10] Projekti käigus on arhitektid loonud ühenduse kahe piirkonna Hasle ja Bispehaveni vahel. Projekti algne eesmärk oli elustada kahe ala piiril paiknev park, kuid arhitektid otsustasid oma tegevusi laiendada ka piirkonna muudele aladele selleks, et kohalike inimeste huvi projekti vastu äratada ja kohalikku kogukonda omavahel rohkem liita.

Projekti peamiseks sihtgrupiks olid lapsed ja noorukid, kes osalesid projektis kaasdisaineritena füüsiliste ja sotsiaalsete katsetuste loomisel. Kogu protsess viidi läbi neljas etapis.

Need neli etappi olid: valmistumine, mõistmine, disainimine ja lõpetamine. Valmistumise osa tegeles erinevate kohalike tegurite tundma õppimise ja sobilike partnerite leidmisega. Mõistmise etapis kaardistati ala potentsiaale ja takistusi, soove ja unelmaid. Disainimise osas arendati ideid konkreetsete füüsiliste ja sotsiaalsete testide jaoks. Lõpetamise jooksul viidi testid ellu ja kutsuti kõiki kohalikke neid hindama. Nende hinnangute põhjal koostasid arhitektid soovitused edasisteks tegevusteks sealses piirkonnas.

Iga etapp koosnes mitmest töötoast koos kohalike koolilastega kahest koolist. Etapi lõpus tuli kokku kõikide osapoolte esindajate kohtumine, kus jagati selle etapi tulemuste kohta tagasisidet.

Joonis 4. Näiteid projekti raames läbiviidud üritustest.
Ülevalt alla: Jooga Bydelskil(d)enis; Prooviperiood; Perekondlik treening; Linna- ja pitsaarendus

[10] Hele Landet, Bydelskil(d)en. Vaadatud: https://42418dd0-9e2c-40d7-b442-f115cd43f036.filesusr.com/ugd/94c37a_b27543539bb04fb0ae1fe4b56f4bcc5c.pdf

NÄIDE. Bydelskil(d)en

Selle projekti juures on eriline viis, kuidas arhitektid lähenesid piirkonna “elustamisele”. Lisaks füüsiliste katsetuste läbi viimisele korraldasid arhitektid ka mitmeid üritusi selleks, et kohalikke inimesi erinevateks tegevusteks kokku tuua ja luua ühiselt tegutsemise harjumusi. Projekti jooksul toimus üritusi piirkonna pargis, aga kasutati ka juba aktiivses kasutuses olevaid paiku. Muuhulgas korraldati tasuta filmide näitamisi kohalikus kinos ning avati pop-up pitsarestoran ja viidi läbi joogatund kohaliku toidupoe ees.

Projekti jooksul viidi 2019. aasta augustist septembrini kuu aja jooksul läbi näiteks üritus “Prooviperiood”, mille käigus testiti parki püstitatud 1:1 skaalas elemente ja koguti arutelude käigus infot, millist mööblit ja atribuute parki päriselt ehitada võiks. “Prooviperioodil” toimus pargis erinevaid üritusi nagu jooga, kogukonna õhtusöögid ja perekondlikud trennid.

2.6. Protsessplaneerimine

Demokraatlikus ruumiloomes on oluline tähtsustada protsessi. Ruum ei saa kunagi valmis, ta peab olema pidevas muutuses. Demokraatlikku ruumi on kodeeritud võimekus kohaneda ja muutuda, mitte jääda ühte ideesse kinni, sest pidevalt kasutajate soove ja vajadusi ümber mõtestades peab ruumil olema võimalik muutuda.

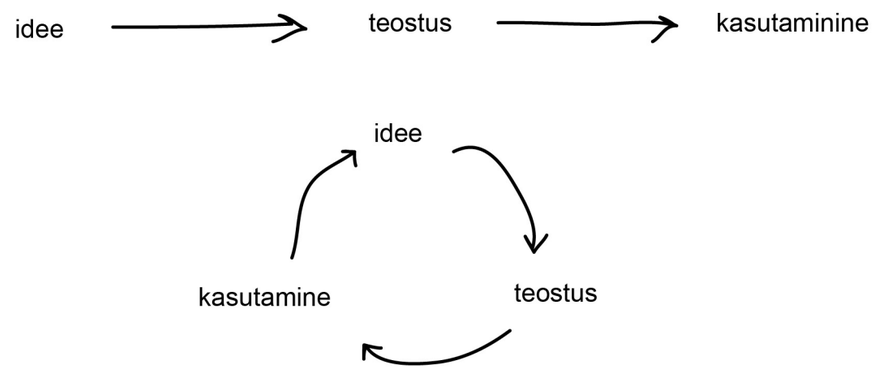

Joonis 5. Lineaarne planeerimine ja protsessplaneerimine

“Et avastada kasutajate tõelised vajadused, tähendab avalikustada ja teadvustada nende õigusi asju omada ja nende õigusi end väljendada; see tähendab ajendada otsest osalust ja mõõta end kõigi õõnestavate tagajärgedega; see tähendab kõikides traditsioonilistes väärtussüsteemides kahtlemist, kuna need olid ehitatud mitte-osalusel, tuleb need üle vaadata või asendada, kui osalus saab protsessi osaks, vabastades energiaid, mida pole veel senini uuritud.”[11]

Kuni ruumiga pole selle kasutajad kokku puutunud, ei ole võimalik öelda, kas see ruum vastab vajadustele. Seega on vajalik tihe koostöö kasutajatega. “Teiste sõnadega, erinevalt autoritaarsest planeerimisest, mis kehtestab lõplikud lahendused juba algusest peale, protsessplaneerimine loob rea hüpoteese sihtides osalust (ja olles algatatud osaluse poolt).”[12]

[11] Giancarlo De Carlo, Architecture’s Public, lk 31
[12] Ibid., lk 31

3. Arhitektuuriprogramm “Hea avalik ruum”

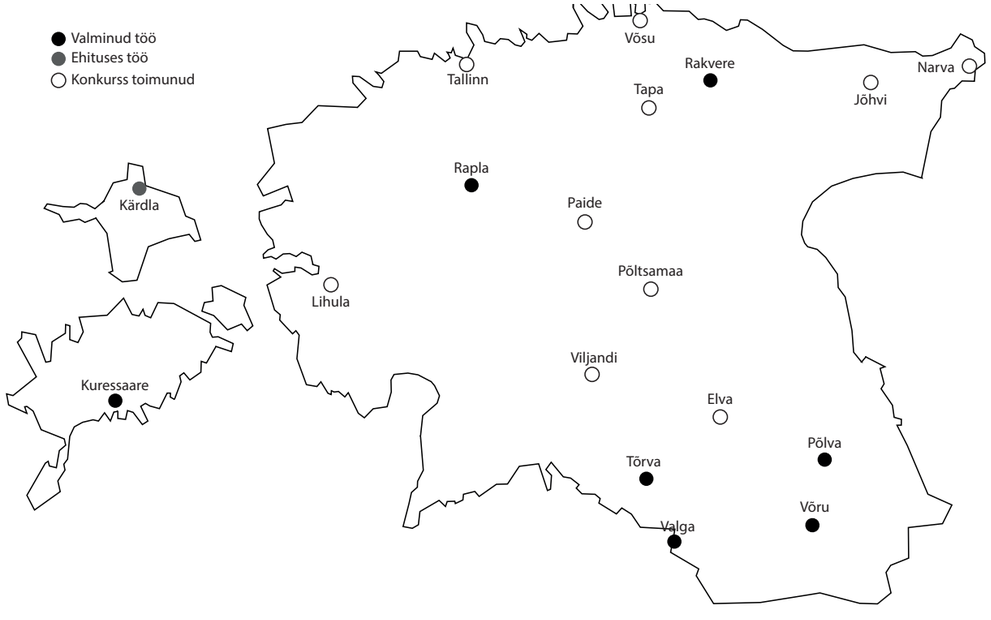

Joonis 6. “Hea avalik ruum” projektis osalenud linnad

““Hea avalik ruum” on Eesti Arhitektide Liidu ja “Eesti Vabariik 100” missiooniprojekt, mis tegeleb linnakeskuste korrastamisega, mis peaks olema riikliku regionaalpoliitika üks eesmärke. Projekti algatajad näevad linnakeskuste kordategemises suurt võimalust koondada inimesi, kasvatada kohaliku kogukonna ühtsustunnet ja muuta väikelinnade elukeskkond ligitõmbavamaks. Korrastatud keskused kujunevad kultuuriürituste korraldamise ja vaba aja veetmise kohaks ning annavad liikumiseelise jalakäijale. Muutes linnasüdamed inimsõbralikumaks ja meeldivamaks elukeskkonnaks, on võimalik hoogustada ettevõtlust ja vältida linnade laialivalgumist.”[13]

Projekti raames toimusid aastatel 2014-2017 arhitektuurivõistlused, mille tulemusena peaks kokku korrastuma 15 linna keskväljakut või peatänavat. Praeguseks on väljakud valminud Tõrvas, Põlvas, Valgas, Raplas, Võrus, Kuressaares ja Rakveres.
2019. aastal toimus projekti jätkuprogramm, mille käigus viidi läbi veel 4 arhitektuurivõistlust (Tapal, Lihulas, Võsul ja Paides).

“Hea avalik ruum” projekt on missiooniprojekt, mis peaks olema eeskujuks avaliku ruumi loomisel. Tegemist on sümpaatse algatusega, kus on nähtavalt rõhutud ruumi korrastamise olulisusele ja laiematele mõjudele. Projekti raames on toimunud mitu arhitektuurivõistlust ja 6 väljakut on ka valmis saanud. Sellise mastaapsusega projekt peaks olema heaks näiteks lähteülesannete koostamises, konkursside korraldamise ja projekteerimises, mille alusel kohalikud omavalitsused ka edaspidi toimetada saaksid. Selle projekti olulisus seisneb just ka ruumiharidusel ja heade tavade tekkel.

Selle projektiga anti suurepärane võimalus väikelinnadele oma avaliku ruumi korrastada. See, et linnad projektiga aktiivselt liitusid, näitab valmisolekut ja tahet avalikku ruumi arendada. “Hea avalik ruum” selgitas küll kenasti, millistele põhimõtetele avaliku ruumi loomine tugineda võiks, samas puudus põhjalik alusmaterjal, millele kohalikud omavalitsused oleksid saanud tugineda lähteülesandeid koostades ja projekte ellu viies. Arvestades, et kaasamine ja osalemine on Eestis veel küllaltki lapsekingades, siis just selline projekt oleks võinud olla suurepäraseks võimaluseks seda läbi proovida. Selles osas jäid kohalikud omavalitsused aga kuidagi üksi. Eks selle tulemusena võib nüüd tagantjärele ka küsida, kas need projektid said just kõige loogilisematele asukohtadele ja täidavad endale seatud eesmärki.

Olen valinud välja kolm näidet, mis on kõik eri staadiumites, Valga keskväljak on valminud, Kärdla keskväljak läks 2019. aasta sügisel ehitusse ning Paides toimus sama aasta sügisel arhitektuurne konkurss ning praeguseks on võitjad selgunud. Samuti on nendes projektides tegeletud erineval määral kohalike inimeste projekti kaasatusega, Valgas toimus ainult seadusest tulenev teavitustöö, Kärdlas viidi läbi paar töötuba projekti planeerimise faasis ning Paides viidi läbi Eesti kõige mahukam ruumieksperiment veel enne lähteülesande koostamist.

3.1. Valga keskväljak

Joonis 7. Valga keskväljak peale “valmimist”
Foto: Gunnar Ling

[13] EAL’i koduleht, http://www.arhliit.ee/EV100_arhitektuur/

Eellugu

Valga keskväljaku asukoht oli juba pikalt enne projekti algust välja valitud. Tegemist on ajaloolise Valga linnakeskmega. Praegune tegelik linnasüda on koondunud Vabaduse tänava raudteepoolsesse otsa - seal asuvad turg, tankla, kauplused. Tegemist on linna aktiivse sõlmpunktiga. Kogu linna keskme raudtee poole liikumine sai alguse peale I maailmasõda, kui Valga linn Eesti ja Läti vahel kaheks jagati. Pärast seda liikusid mõlemad linnad piirist aktiivselt kaugemale, jättes ajaloolise linnasüdame tühjaks.

Uue keskväljaku asukohaks valiti aga just see ajalooline süda, mis aastate jooksul üha enam kasutuseta on olnud. Tegemist oli omavalitsuse teadliku taktikalise otsusega tuua inimesi ja asutusi linna keskmesse tagasi. Nii rajatigi uus linnaväljak põhimõtteliselt majadevahelisele heinamaale, mis oli aastaid aktiivse kasutuseta seisnud. Kohalike jaoks võis asukoha valik jääda segaseks, sest valitud ala oli tühi ja tegelik linnakeskus paiknes mujal. Tegemist ei olnud aga kohalike otsusega.

Konkurss

Veebruaris 2015 korraldati Valga keskväljaku ja linnaruumi korrastamiseks arhitektuurikonkurss. Konkursi võitjateks olid arhitektid on Gianfranco Franchi, Chiara Tesi ja Rea Sepping Itaalia arhitektuuribüroost FRANCHI ASSOCIATI. Peale võistlust algas väljaku planeerimisprotsess, mis päädis 2016. aasta märtsis detailplaneeringu kehtestamisega. Keskväljak avati 22. augustil 2018. aastal.[14]

Žürii hindas võidutöö puhul idee lihtsust ja kohatunnetust. “Siin puudub ambitsioon suurejoonelisusele, kuid väga hästi on tajutud olemasolevat ruumi ja linna vajadusi. Rõhutab kahe linna vahelist telge, kuid samas tõmbab ja aeglustab liikumise keskväljakule, mis pakub erinevaid võimalusi olemiseks ja tegutsemiseks.”[15] Selle töö puhul peeti oluliseks just keset väljakut paikneva Riia 9 hoone säilitamine, mis aitab luua tsoneeringu avatud ja intiimsema ala vahel. Samuti peeti seda hoonet potentsiaalselt esimeseks “ellu ärkajaks”, mis aitaks ka ümbitsevas linnaruumis uusi funktsioone käima tõmmata. Žürii hinnangul on selgejooneline plats aluseks, mille ümber saab protsess jätkuda ükshaaval maju korda tehes ja uute funktsioonidega elavdades.

Planeerimine

Valga keskväljaku planeerimine on suhteliselt hea näide tüüpilisest avaliku ruumi planeerimise praktikast Eestis. Planeerimisprotsessis järgiti kõiki seadusest tulenevaid ettekirjutusi avalikkuse teavitamisest ja avalikest aruteludest, kuid ühtki lisasammu ei tehtud.

Planeerimise käigus toimus kolm avalikku arutelu: 2 eskiislahenduse avalikku arutelu ja avaliku väljapaneku ajal saabunud ettepaneku arutelu. Eskiislahenduste aruteludesse olid osalema

[14] Valga keskväljaku planeerimise dokumentatsioon, Valga vallavalitsus
[15] Valga keskväljaku ja linnaruumi arhitektuurivõistluse žürii protokoll

kutsutud kõik naaberkinnisasjade omanikud ehk inimesed, kes olid otseselt asjasse puutuvad, kuna projekti käigus rajati naabermajade tarvis ka uued puukuurid ning piirdeaiad. Kusjuures nendele teemadele avalikud arutelud ka peamiselt keskendusid. Mis aga puudutab viimast arutelu, siis sinna ei ilmunud kohale ka ettepaneku esitanud isik ja arutelu kuulutati peale mitte ühegi inimese kohale ilmumist lõppenuks.

Valminud väljak

Hoolimata puudulikust kohalike inimeste kaasamisest väljaku planeerimisse, on keeruline väita, et väljaku ruumiline tulemus oleks selle võrra halvemini välja kukkunud. Samas aktiivses kasutuses see väljak ei ole. Ainsana on igapäevaselt tihedas kasutuses väljakul paiknev mänguväljak ja pidupäevadel loob lava võimalusi igasugusteks suurematekss rahvakogunemisteks, kuid üldiselt on väljak ise enamasti pigem tühi.

Samuti jääb küsimus, kas Valga keskväljaku taastamine ajaloolisel paigal on aidanud kaasa ka eesmärgile tuua linnakese tagasi raudteejaama lähedusest? Väljaku-äärsed hooned seisavad senini tühjalt ja kasutuseta, kontrast värskelt korrastatud väljaku ning lagunevate hoonete vahel tuleb veelgi tugevamalt esile. Näib, et väljak on vaid esimene samm piirkonna korrastamisel ja ootab jätkuprogrammi, mille alusel ala ka päriselt kasutusse võetakse.

3.2. Kärdla keskväljak

Eellugu

“Hea avaliku ruumi” raames korraldati linnaväljaku konkurss ka Kärdlas. Seal otsustati korrastada juba olemasolevat linnasüdant, mis on ajalooliselt kuue tee ristumiskohaks. Konkurssi peamiseks eesmärgiks oli vahetada autod jalakäijate vastu, muuta ala kohtumispaigaks, soodustada ettevõtlust ja lahendada turg.[16]

Konkurss

2015. aasta jaanuaris kuulutati Kärdla keskväljaku ja linnaruumi arhitektuurivõistluse võitjaks ideekavand „KÄRRDAL”, mille autorid on Oskar Ivarson, Charlotte Sellbrandt, Martin Allik, Andreas Lyckefors, Johan Olsson (MARELD landskapsarkitekter AB;Bornstein Lyckefors).

Žürii hindas selle töö puhul ideed luua väljakule uus multifunktsionaalne hoone, mis aitaks väljakut väiksemateks aladeks jaotada ja muudaks nii väljaku mastaabilt Kärdlale sobivamaks.[17]

Väljaku planeerimisega alustati 2017. aasta märtsis ning 28. oktoobril 2019 algasid Kärdlas ehitustööd.[18]

[16] Kärdla keskväljaku arhitektuurivõistluse žürii protokoll
[17] Ibid.
[18] Hiiumaa valla koduleheküIg. Vaadatud: https://vald.hiiumaa.ee/kardla-keskvaljak

Planeerimine

Kärdla keskväljaku planeerimisel toimusid lisaks seadusega ettenähtud kaasamisele ka kaks töötuba. Esimene neist toimus Hiiumaa gümnaasiumis ja seal osalesid nii gümnasistid kui õpetajad. Töötuba olid juhendama tulnud arhitektid ise. Töötoas kaardistati eri asukohtade tugevusi, nõrkusi ning potentsiaali. Samuti viisid arhitektid läbi ka töötoa Kärdla Kultuurikeskuses, kuhu olid oodatud kõik asjast huvitatud inimesed. Kohale oli tulnud neid 20 ringis.[19]

Arhitektide endi hinnangul olid töötoad olulised, sest suhtlus tulevaste kasutajatega annab võimaluse arvestada nende soovide ja huvidega, samas tutvustada ka oma mõtteid ning lähenemist ja selgitada erinevate valikute tagamaid. Tihtipeale on just parkimise vähendamine projektis kohalike jaoks valulik ja selline vastuseis võib peatada kogu protsessi. Seda oli tunda ka Kärdla puhul. Lisaks on Kärdlas varasemalt olnud juba kogemus ühe teise linnaväljaku projektiga, mis ei realiseerunud. Sellises olukorras on eriti oluline linlastega avatult suhelda.

Töötubade läbiviimine toimus arhitektide endi initsiatiivil. Sellised tegevused on nende büroos tavapäraseks praktikaks, seega pakuti need välja ka sel korral. Töötoad andsid neile võimaluse astuda ala tulevaste kasutajatega dialoogi astuda: kuulda nende soove ja tutvustada oma ideid. Näiteks just žürii poolt oluliseks peetud turuhoone leidis kohalike seas vastuseisu ja ka arhitektid olid jõudnud seisukohale, et tegelikult see hoone sinna konteksti ei sobi. Samas esitati neile ka väga konkreetseid soove: hängmiskoht noortele varju all, korvpallikorv, raamatukoguboks, turu vajadused, tegelikud parkimisvajadused, skate ja hea tänavavalgustus.

Joonis 8. Kärdla keskväljaku võidutöö "Kärrdal"
Foto: MARELD landskapsarkitekter AB;Bornstein Lyckefors

[19] Vestlus arhitekt Martin Allikuga

3.3. Paide keskväljak

Eellugu

Paides algas keskväljakule uue disaini loomine eelnevatest näidetest mõnevõrra teisiti. Olemas oli väljak täiesti linnasüdames, selle ümber aktiivses kasutuses hooned, väljakul palju liikumist. Probleemiks aga see, et väljakut domineerisid autod. Paide keskväljakuga viidi enne "Hea avalik ruum" projektis osalemist läbi pikk ruumieksperiment, mille tulemusena loodi konkurssi tarvis ka lähteülesanne.

EHE ruum

Joonis 9: Paide linnaruumi eksperiment 2019. aastal
Foto: Jan Vutt

Teatavasti on Paide üle-eestiliselt kogunud tuntust Arvamusfestivali võõrustajana. Sel perioodil inimeste arv linnas mitmekordistub. Aastate jooksul on selline külaliste vool linna paljud kohalikud aga üritusest eemale peletanud. Arvamusfestivali korraldajatel on alati olnud soov linnale midagi tagasi anda, et tegemist ei oleks vaid ühe nädalavahetuse ajutise ilminguga, mis linlastele midagi muud ei paku.

Nii alustatigi aastal 2017 esmakordselt keskväljakul avaliku ruumi eksperimendiga (EHE ruum), mis andis linnaelanikele võimaluse kuu aja jooksul katsetada eri võimalusi, mis tulevikus uuele väljakule püsilahendustena tulla võiksid. Eesmärgiks oli anda linnaruum inimestele tagasi.[20]

Teisel aastal pandi ajutine keskväljaku lahendus püsti juba kaheks kuuks. Protsessis olid aktiivselt kaasas nii noored kui eakad. Talgutel käisid nii linlased kui kohaliku omavalitsuse

[20] Vestlus arhitekt Elo Kiivetiga

inimesed. Nii olid töösse kaasatud erinevad huvigrupid, kes kõik õhinaga vabatahtlikult oma linnaruumi parendamisel kaasa lõid.

2019. aastal oli projekt veelgi põhjalikum, nüüd ehitati linnamööbel juba püsivam (varasemalt oli see valmistatud koormaalustest). Keskväljaku aktiveerimiseks anti kõikidele inimestele võimalus pakkuda omi ideid tegevuste ja sündmuste kohta, mis linnaväljakul toimuda võiks. See tõi väljakule lisaks uuele mööblile ka ligi 80 eri kultuuriüritust.

Protsessi eestvedajad olid Arvamusfestivali korraldajad ning arhitekt Elo Kiivet.

Ajutistest lahendustest õppimine

Kolme suve jooksul läbi viidud eksperimendis peab arhitekt Elo Kiivet oluliseks kogukonna võimestamist.[21] Läbi aastate viidi läbi töötube, kus anti kohalikele endile kätte tööriistad, millega endale meelepärast ruumi luua. Nii päriselt asju läbi mängides ja katsetades saadi selgeks, millised lahendused neile meeldisid ja mis nende arvates ei töötanud.

Näiteks ei pruukinud esmapilgul idee linna elutoast inimestele meeldida, sest tavaliselt kipuvad eestlased eelistama ajaveetmist oma lähedastega ja ei nähtud põhjust, miks peaks keegi tahtma tulla keskväljakule ja istuma suurtel diivanitel ümber laua võõraste inimestega. See lahendus osutus aga väga menukaks ja kohalike arvates peaks selline võimalus olema ette nähtud ka juba lõplikus Paide keskväljaku disainilahenduses.

Ajutiste katsetuste puhul ongi oluline see, et ilma proovimata ja testimata on kohalikel tihtipeale keeruline täpselt teada, mida avalikus ruumis näha soovitakse. Sageli ei ole inimesed paljudest võimalustest teadlikud, kuna eri lahendusi Eesti avalikus ruumis lihtsalt ei leidu. Sestap on oluline mitte inimestelt lihtsalt küsida, mida nad tahavad, vaid võimaluse korral asju läbi proovida ja kogeda. Nii on võimalik kohalike teadlikkust tõsta ja luues teadlikumaid kodanikke, on võimalik neilt saada palju pädevamaid ning sügavamaid soove, mida linnaruumis päriselt rakendada

Konkurss

2020. aasta märtsis kuulutati arhitektuurikonkurssi võitjaks arhitektuuribüroo b210 (autorid: Aet Ader, Arvi Anderson, Mari Hunt, Nele Šverns, Kristian Taaksalu ja Karin Tõugu) tööga “Paas”.

Selle töö puhul hindas žürii loodud ruumi mõjumist iseseisva (kunsti)teosena. Samuti nägi töö ette paekivi kasutamist, mis on Paidele väga iseloomulik. Žürii hinnangul toetab kogu lahendus olemasolevat keskkonda.[22]

[21] Vestlus arhitekt Elo Kiivetiga
[22] Paide keskväljaku arhitektuurivõistluse žürii protokoll. Vaadatud: https://paide.kovtp.ee/documents/2302793/26165953/Paide_keskvaljak_protokoll_21022020_fin+%281%29.pdf/61d5fe68-0aa3-4d34-8733-43d275570464

4. Rollid ruumiloomes

4.1. Ekspert ja mitte–ekspert

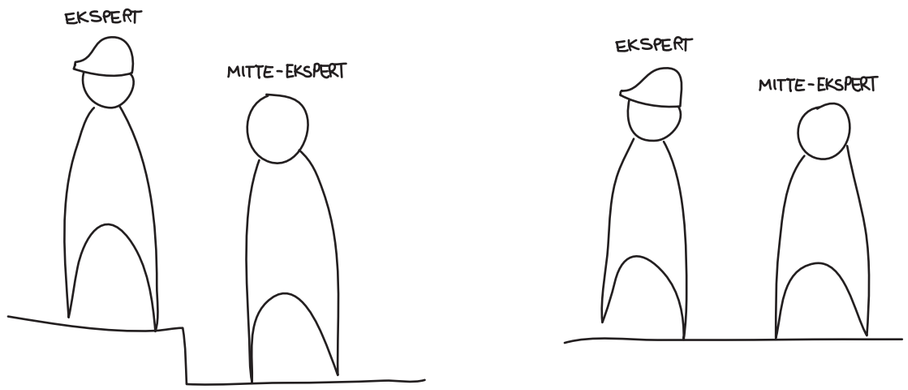

Joonis 10. Eksperdi ja mitte-eksperdi vahelised suhted

Ruumiloomes osalevad alati erinevad osapooled. Oluline on teada, millised on osaliste jõupositsioonid ja kuidas neid rakendatakse. Tihti võib jõudude vahekord ilmneda just ekspertide ja mitte-ekspertide koostöös.

Üheks probleemiks eksperdi ja mitte-eksperdi suhtluse vahel on see, et eksperdid kasutavad oma mõtete edastamiseks keerulisi vahendeid, nagu näiteks joonised ning spetsiifilist keelt, mis koheselt manifesteerib isikute-vahelisi jõupositsioone. Nii kiputakse mitte-eksperdi tarvis asju üle lihtsustama, sest arvatakse, et muidu ei saa ta asjadest aru või siis jäetakse ta otsustamisest üldse välja.

Selline liigselt lihtsustatud suhtlus ongi pseudo-osaluse üks vorme, kus küsitakse asju, millele tegelikult on vastus juba teada või antakse inimestele valida väga triviaalsete asjade vahel, mis tegelikkuses projekti suuresti ei mõjuta.

Lisaks on oluline teha vahet täieliku ja osalise osaluse vahel. Jeremy Till kirjeldab täielikku osalust kui, “kus igal individuaalsel otsust-tegeva keha liikmel on võrdne võim otsustada otsuste tulemust”[23]. Osaline osalus on aga see, kui otsuste tegemisel puudub võrdne võim: “lõplik otsustamise jõud on vaid ühel osapoolel”[24]. Kuigi osaline osalus teadvustab jõudude suhete erinevusi, jääb viimase otsuse tegemine siiski ühe osapoole kanda. Vahel võib olla selleks ala ekspert, näiteks arhitekt, tihtipeale on selleks aga keegi teine, näiteks omavalitsus, kes ei pruugi tegelikult eksperdi rollis olla.

Senini levinud ruumiloomes loob ekspert (arhitekt) esmalt nägemuse ruumist. See on kaasatutele justkui lähteülesandeks, millele nad nüüd tagasisidet andma hakkavad. Selleks hetkeks on juba probleem püstitatud, plaanid valmis joonistatud ning tegelik lahendus ka juba läbi räägitud. Nii ongi arhitekt haaranud endale võimu mitte-eksperdi võhiku üle ja Tilli hinnangul on

[23] Jeremy Till, The Negotiation of Hope, lk 39
[24] Ibid., lk 39

selline “tasakaalutus selgelt sobimatu, kui püüeldakse osalusprotsessi poole, mis võimestab kasutajat.”[25]

Till leiab, et vajalik on osaluse teistsugune vorm, mis on realistlik ja teadvustab teadmiste ja võimu lahknevusi, samas suudab nende ebakõladega niiviisi töötada, et muudab osalejate ootusi. “Kutsugem seda tüüpi osalust muutuvaks osaluseks, kui aktiivne signaal selle vastandlikkusest passiivse olemusega rahustavale osalusele.”[26]

4.2. Rollide jagunemine

Järgnevalt on selgitatud eri osalejate rolle sõltuvalt nende tegevuse iseloomust.[27]

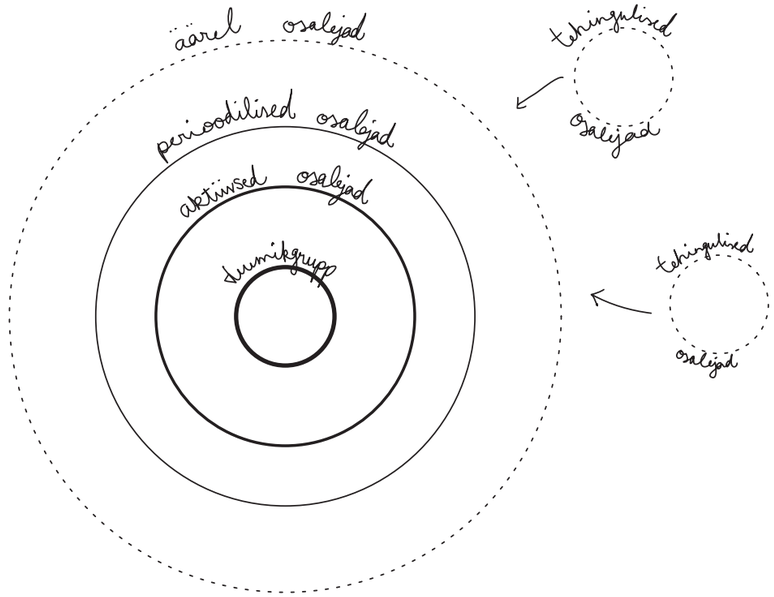

Joonis 11. Rollid

Tuumikgrupp: suhteliselt väike grupp inimesi, kelle kirg ja tegevus sütitavad kogukonda
Aktiivsed osalejad: liikmed, kes on tunnustatud kui praktiseerijad ja nemad defineerivad kogukonda
Perioodilised osalejad: liikmed, kes osalevad vaid siis, kui teema on neid puudutav ja pakub neile huvi, osalevad siis, kui neil on midagi pakkuda.
Äärel osalejad: liikmed, kellel on kogukonnaga kontakt, aga neil on vähene osalus ja autoriteet, võib-olla on nad alles uued liikmed või ei ole nad isiklikult nii pühendunud
Tehingulised osalejad: kõrvalseisjad, kes suhtlevad kogukonnaga aeg-ajalt, seejuures ise liikmed olemata, selleks, et pakkuda teenust või saada ligipääsu kogukonna poolt loodud

[25] Jeremy Till, The Negotiation of Hope, lk 40
[26] Ibid., lk 42
[27] Wenger-Trayneri järgi

asjadele (teosed, tööriistad jne)

4.3. Arhitekti roll

Aritekti roll ruumiloomes võib sõltuvalt projekti iseloomust paljuski erineda. Siin olen eristanud projektide olemusi just projekti initsiaatori seisukohast, mille kaudu arhitekti erinevaid rolle kirjeldan.

Loomulikult on ka eri tüüpi projektide puhul oluline arhitektil hoida avatud meelt, olla oma seisukohtade suhtes kriitiline, mitte püüdes oma nägemust ilmtingimata läbi suruda.

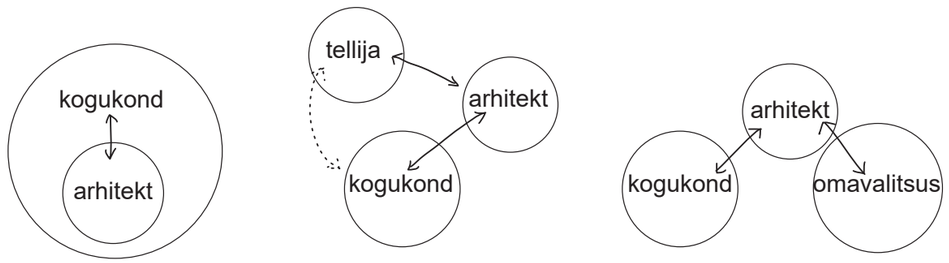

Joonis 12. Arhitekti ja teiste osapoolte vahelised suhted

Kogukondlik projekt

Kogukondliku projekti puhul võib olla arhitekt kaasatud loomeprotsessi eksperdina, kes aitab kogukonnal oma nägemust läbi arhitektile tuttavate tööriistade ellu viia. Arhitekt võib protsessis osaleda suuremal või vähemal määral, olles siis kas vastavalt kogukonna aktiivne liige või osaleja, kes tegutseb projektis vastavalt vajadusele.

Tellija projekt

Olgu projekti tellijaks kohalik omavalitsus, erasektor või keegi teine on siin selgelt arhitektil tähtis roll olla vahendaja eri osapoolte vahel. Arhitekt saab tegutseda kui tõlkija, kes aitab vastavalt vajadusele ja olukorrale projekti tõlkida eri keelde, et aidata seda mõista.

Siin võib arhitekt olla paljuski ka kaardistaja, kes aitab tellijal kaardistada huvigrupi mõtteid, ideid ja soove ning oskab need ruumilisteks muuta.

Arhitekt saab selles projektis aidata palju kaasa sellele, et erinevad osapooled, kes võib-olla üksteist koheselt ei mõista või on erinevatel arvamustel, leiaksid ühise keele ja suudaksid leida ühisosi. Tähtis on aidata kaasa sellele, et ei toimuks ühe osapoole jõupositsioonilt oma idee pealesurumist, vaid töö toimuks vastastikuse austuse printsiibil ning lõpuks soovitakse ikkagi leida ühine tulemus, mis rahuldaks kõikide osapoolte soove.

Arhitekti projekt

Teatud olukordades võib olla aga oluline arhitektil haarata enda kätte aktivisti roll. See võib osutuda vajalikuks siis, kui arhitekt leiab, et avalikus ruumis on probleem, aga ei leia enda poolele kaasmõtlejaid. Näiteks olukorras, kus arhitekt avaliku ruumi parendamise suunal tegutsemist ei toimu ja arhitekt mõistab, et tema enda võimuses on isiklikult midagi muuta. Sellisel juhul võib arhitekt võtta endale crossbencher-i rolli, millest on pikemalt kirjutanud arhitekt Markus Miessen teoses “Toward participation as Critical Spatial Practice”.[28]

[28] Markus Miessen, Toward Participation as Critical Spatial Practice

II OSA

Osalusprojekt Valga keskväljaku näitel

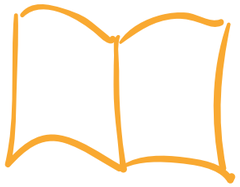

1 JUHEND

Esmalt olen koostanud juhendi, millele osalusprojekti planeerides ja läbiviies tugineda. Siia on koondatud erinevad küsimused, millele peaks enne projekti algust vastama, samuti hulk taktikaid ja meetodeid, mille seast saab vastavalt projektile sobilikud välja valida.

2 ASUKOHT

Oma töö asukohaks olen valinud Valga keskväljaku. Selles osas selgitan, miks olen teinud valiku töötada väljakuga, mis justkui on alles hiljuti valminud. Samuti kirjeldan Valga kohalikku konteksti ning analüüsin keskväljaku ruumilist olukorda.

3 ÜLESANDE PÜSTITUS

Siin on aeg püstitada projektile eesmärk, leida osapooled, kellega tööd läbi viia ning mõelda projekti ülesehitusele. Selles osas teen juhendist lähtudes valikud, milliste tegevustega oma tööd Valgas läbi viia, lähtudes kohalikust kontekstist, vajadustest ja võimalustest.

4 TEGEVUSED

Tegevuste osas kirjeldan, kuidas iga tegevus on toimunud, rääkides nii õnnestumistest kui ebaõnnestumistest. Need tegevused on aluseks projekti ettepanekute koostamisel, mõned kaudselt, mõned otseselt.

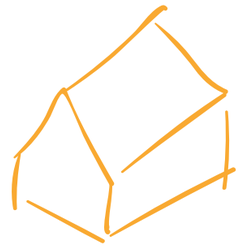

5 ETTEPANEKUD

Tegevuste tulemuseks on ühiselt kohalikega loodud ettepanekud. Selles osas avan ettepanekute kujunemisteed ning analüüsi, kas ja kuidas see lõplikku projekti jõudis.

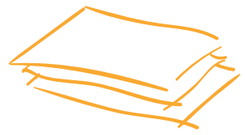

6 TULEMUSED

Lõpetuseks esitan kogu tööprotsessi tulemused ja mõtted, kuhu siit edasi liikuda ja mida projektist kaasa võtta.

1 JUHEND

See juhend on aluseks avaliku ruumi planeerimisel osalusprojekti läbiviimiseks.

Osalusprojekt peaks saama avaliku ruumi planeerimisel heaks tavaks. Planeerimisse peaksid olema kaasatud erinevad ruumiga tegelevad spetsialistid ning eelkõige kohalikud inimesed, keda neid ümbritsev avalik ruum enim mõjutab.

Koostöös kohalikega projektide tegemine on esialgu harjumuspärasest erinev, selle pärast olengi koostanud juhendi, mis oleks projekti ellu viimisel toeks. Siia olen kogunud erinevad küsimused, millele enne projekti alustamist vastatada, näiteid spetsialistidest, keda projekti osalema kutsuda nind erinevaid taktikaid ning meetodeid, mida projektis kasutada.

Juhendi koostamisel olen alusmaterjalidena kasutanud “Kaasamise käsiraamat ametnikele ja vabaühendustele”[29] ja “Kaasava planeerimise juhendit”[30].

[29] Hille Hinsberg, Urmo Kübar. Kaasamise käsiraamat ametnikele ja vabaühendustele
[30] Kadri Tillemann, Regina Viljasaar. Linnalabor. Kaasava planeerimise juhend

JUHEND **Planeerimine ja eelarve**

Avaliku ruumi projektid on väga olulised, need kujundavad meie kõigi elukeskkonda ja mõjutavad igapäevaselt väga paljusid inimesi. Sestap on väga oluline projekte põhjalikult läbi viia.

Osalusprojektid, mis on osaks avaliku ruumi planeerimisest, aitavad luua läbimõeldumaid lahendusi. See on kasulik loomulikult nii kohalikele elanikele kui kohalikele omavalitsustele, sest nii luuakse atraktiivne keskkond, mida inimesed kasutada tahavad.

Osalusprojekti tegevused peaksid olema planeerimise eelarvesse juba sisse kirjutatud. Need tegevused küll pikendavad projekteerimisprotsessi, mis tõstab ka planeerimise maksumust, kuid mida põhjalikumalt projekt läbi töötada, seda parem on lõpuks tulemus.

JUHEND **Spetsialistid**

Tavaliselt on avaliku ruumi projektide eestvedajaks ja läbiviijaks kohalik omavalitsus. See aga ei tähenda, et kogu projekt peaks nende õlul olema. Projekti on oluline kaasata erinevaid spetsialiste, kes saavad oma erialaste teadmistega projekti ellu viimises osaleda. Igaühel on oma oskused, mis erinevate projektide puhul vajalikud on.

Arhitektid

Arhitektid omavad mitmeid tööriistu, mille abil suudavad nad analüüsida ruumi hetkelist olukorda, kaardistada vajadusi ning luua tulevikuvisioone. Arhitektide oskuste hulka kuulub kohalikele inimestele ruumiloome teemade selgitamine, kasutades selleks vahendeid, mis on inimestele lihtsasti arusaadavad. Nii on arhitektid ruumilisi küsimusi puudutavates teemades lüli omavalituse ja kohalike vahel. Arhitektidel on oskused, mille abil võimalikke ruumiettepanekuid välja töötada, katsetada ning aidata sobivaimad välja valida.

Disainerid

Disainerid omavad spetsiifilisi ja detailseid teadmisi eseme, teenuse või lahenduse loomise kohta. Neid oskusi läheb vaja avalikus ruumis erinevate füüsiliste lahenduste välja töötamiseks, samuti suhtlus- ja infoplatvormide loomisel.
Disainerid võivad olla näiteks toote-, graafilised või interaktsioonidisainerid.

Kohalikud spetsialistid

Igapäevaselt kohalike inimeste ja teemadega kokkupuutuvad spetsialistid omavad väärtuslikku informatsiooni selle kohta, kellele on projektis vaja rohkem tähelepanu suunata. Samuti, tehes igapäevaselt eri inimgruppidega tööd, teavad nad kuidas kellelegi läheneda ja neid projekti kaasata.
Kohalikeks spetsialistideks võivad olla näiteks sotsiaaltöötajad, noorsootöötajad, õpetajad või erinevate asutuste esindajad.

Urbanistid

Urbanistid tegutsevad linnalistes keskkondades, uurides selle loomist nii sotsiaalsetest, poliitilistest kui tehnoloogilistest suundadest. Omades laialdasi taustateadmisi linnade uurimise ja planeerimise kohta, oskavad urbanistid näha komplekssseid põhjusi esinevate probleemide taga ning suudavad pakkuda erinevaid viise nendega tegelemiseks.

Teadlased

Teadlastel on oluline roll uuringute läbi viimisel. Nemad oskavad aidata sobivate uurimismeetodite valimisel ja analüüsi tegemisel. Teadlaste tööriistade hulka kuuluvad erinevad meetodid, kuidas informatsiooni koguda ja jagada. Nende loodud alusandmetele saavad oma töös teised spetsiali-stid tugineda. Ruumi ja inimestega tegelevad näiteks sotsioloogid, inimgeograafid ja antropoloogid.

Muinsuskaitse-spetsialistid

Linnalises keskkonnas projekte tehes puututakse kokku juba olemasolevate hoonete ja struktuuridega. Sel juhul on kasulik konsulteerida ka vastava spetsialistiga. Küsimuse all olev objekt ei pea ilmtingimata olema muinsuskaitse all selleks, et töösse kaasata muinsuskaitsespetsialisti. Selles valdkonnas tegeletakse ka palju laiemalt ehitusliku pärandiga, mis ei pruugi olla küll kaitse all, kuid võib olla väärtuslik ning sellisel juhul on kasulik mõelda, kuidas väärtuslikke objekte või keskkondi projekti siduda ja kuidas neid temaatikaid laiemale publikule tutvustada.

JUHEND **Kuidas alustada osalusprojekti?**

Enne töö alustamist tasub küsida endalt järgmised küsimused ja püüda neile võimalikult täpselt vastata.

Eesmärk on eelkõige visioon ruumi võimalustest, mitte konkreetne ruumiline lahendus.

1 *Mis on projekti eesmärk?*

Selleks, et projekti üldse alustada, tuleb ennekõike sõnastada projekti eesmärk. Mida konkreetsem on eesmärk, seda lihtsam on selle ellu viimine. Konkreetne ja selgelt sõnastatud eesmärk aitab projekti kõikidel osapooltel pidevalt meeles pidada, mille nimel tööd tehakse. Eesmärgi sõnastamisel ei peaks paika panema täpset lõpp-lahendust, vaid sõnastama visiooni, mille alusel tööle hakatakse. Lõplik lahendus selgub alles töö käigus.

Sihtgrupp, kellega on raskem kontaki leida, ei peaks projektist välja jääma – tuleb kasutada lihtsalt teisi meetodeid.

2 *Kellele on projekt mõeldud?*

Enne projekti alustamist tuleb kindlasti läbi mõelda, kes on projekti sihtrühm. Tehes tööd ilma konkreetset sihtgruppi identifitseerimata, võib töö fookus hakata laiali hajuma. Kui mõelda, et töö on kõigile, siis selline grupp on liiga lai ja kindlasti ei saa kõik tegevused kõiki inimesi kõnetada. Ka kõige laiemate projektide puhul tasub siiski täpsemalt kitsamad rühmad tuvastada, sest erinevate rühmadega tegelemisel tuleb tihti peale kasutada erinevaid võtteid. Tasub mõelda ka rühmadele, kelleni jõudmine võib keerulisemaks osutuda ja neile spetsiaalselt tähelepanu pöörata.

3 *Kes on projekti osapooled?*

Lisaks sihtrühmale võivad projektis osaleda ka muud huvitatud või vajalikud osapooled. Need võivad olla väljastpoolt kaasatud eksperdid või kohalik omavalitsus, kogukonnaselts, muinsuskaitseamet vms.

4 *Millised on projekti taktikad?*

Taktikad on vahendid eesmärgi saavutamiseks. Sama eesmärgi saavutamisel võib kasutada erinevaid taktikad, neid võib ka omavahel kombineerida, oluline on aga selgelt teada, miks on teatud taktika vajalik, et neid projekti mitte ülearu kokku kuhjata.

5 *Milliseid meetodeid projektis kasutada?*

Iga erinev meetod ja tööriist võib omal moel aidata kaasa taktikate ellu viimisel. Meetodite valikul võiks lähtuda loogikast, et valida täpselt nii palju, et oleks piisavalt, aga nii vähe, kui vajalik. Liiga paljude erinevate meetodite kasutamine võib lõpuks osapooli hoopiski segadusse ajada. Parem valida väiksem arv meetodeid, kuid teostada need põhjalikumalt.

6 *Kuidas toimub kommunikatsioon?*

Koostööprojekti üheks võtmeteguriks on avatud kommunikatsioon. Projekti alustades tuleb kindlasti mõelda ka sellele, kuidas toimib osapoolte-vaheline suhtlus ja kuidas toimub infovahetus avalikkusega.

7 *Milline on projekti lõpp-tulemus?*

Omades ettekujutlust soovitavast lõpptulemusest juba enne projekti algust on projekti planeerimine tunduvalt lihtsam. Osalusprojektide puhul on muidugi muutujaid palju ja lõplikku tulemust on täpselt raske ette ennustada, aga mingi raamistiku paika panemine, hüpoteesi loomine, aitab siiski vajaliku poole suuna võtta.

Lõpp–tulemus võib olla näiteks sisend lähteülesande koostamiseks KOVile või alus arhitekti ruumilise ettepaneku loomiseks.

Nüüd vaata taktikate ja meetodite juhendit ja asu tegevuskava koostama!

JUHEND **Millised taktikad valida?**

Taktika on eesmärgi saavutamise vahend.

Ruumi füüsiline väärindamine

Ruumi väärtuse tõstmine on oluline ruumilahendus, mis ei pruugi olla väga kulukas, kuid võib endaga kaasa tuua suure muutuse ruumi kasutamises. Ka lihtsad võtted nagu taimestiku, väikevormide või värske värvi lisamine võivad anda ruumile täiesti uue ilme. Atraktiivne ruum mõjub inimestele positiivselt ja kutsub ruumis tegutsema ning see loob aluse edaspidise tegevuse arendamiseks.

Kureerimine

Erinevate tegevuste ja ürituste kureerimine on võimalus, kuidas ruumi olulisust kohalike silmis tõsta. See toob endaga kaasa kaks väga olulist asja: esiteks loob see inimestele harjumuse, et selles kohas midagi toimub ja seal on tore koos käia. Nii jääb see paik inimeste mällu kohana, kuhu tahetakse üha jälle tagasi minna. teiseks näitab kureerimine selle ruumi potentsiaali, seal võikski midagi pidevalt toimuda. Kureerimine võimaldab luua erinevaid harjumusi, mõtteid, emotsioone ja soove seoses ruumiga.

Võimestamine

Kohalike elanike võimestamine on oluline selleks, et anda inimestele platvorm ja hääl oma ideede ja mõtete esitamiseks. Läbi võimestamise tekib inimestes vastutus ja õigus teha otsuseid ja see tõstab inimeste omanditunnet antud ruumi suhtes.

Kohalolek

Projekti asupaigas viibimine võib aidata ruumiprobleeme lahendada mitmel moel. Esiteks lisab see projektile tõsidust ja näitab pühendumust. Teiseks on oluline ruumi kasutamine juba tööprotsessi jooksul, see loob aluse ja harjumuse ka hilisemaks kasutamise jätkumiseks. Lisaks tulevad igasugused füüsilisse ruumi ilmuvad märgid kasuks teadvustamisele, et selle alaga tehkase parasjagu tööd ja peagi on muutusi oodata.

Uute vaatenurkade pakkumine

Vahel võib ruumiprobleemide lahenduseks olla antud ruumi võimaluste ümbermõtestamine, uute funktsioonide loomine või seniste korrastamine. Tihtipeale võivad ruumiväärtuse hinnangud olla subjektiivsed ja on oluline nendega arvestada ja neid vajadusel muutusele suunata. Uusi nägemisviise aitavad luua ka kohalike inimeste endi lood ja ajaloolised sündmused ja tegevused, mis paigas juba varem toimunud on. Need võimendavad koha olulisust ning võivad muuta pealtnäha tähtsusetu koha väga eriliseks.

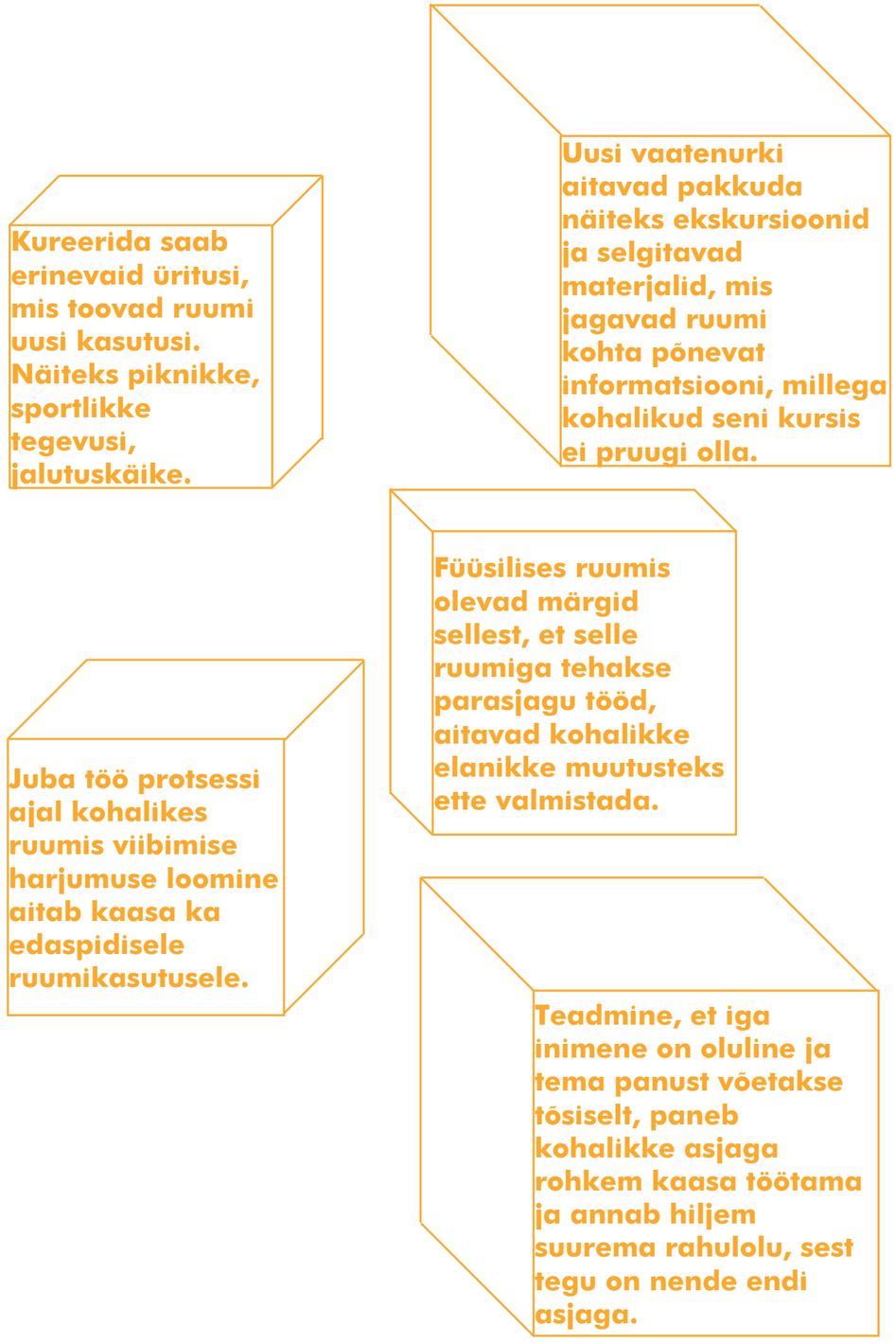

JUHEND **Millised meetodid valida?**

Meetod on plaanipärane toimimisviis, millega taktika ellu viia.

Vahetu suhtlus

Vahetu suhtlus on üks olulisemaid meetodeid, mis aitab projektis osalejate vahel usaldust luua. See aitab vältida valesid lootuseid, vähendab pettumust, sest projekt toimub algusest peale avatud kaartidega. Vahetu suhtlus aitab kogu tööprotsessi muuta tunduvalt sujuvamaks.

tiimitöö, konflikti lahendamine, laiem publik

Arutelud

Arutelud on hea meetod erinevate arvamuste avaldamiseks ja võimalus leida osapoolte vahelisi erinevusi ning sarnasusi ning lahendada konflikte.
Arutelud võivad toimuda ühe fookusgrupi siseselt või ka mitme erineva grupi vahel ja olla väga erineva detailsusega.

tiimitöö, konflikti lahendamine, uued ideed, ruumikasutus, laiem publik

Vestlused

Vestlused on hea võimalus kutsuda osalejatele rääkima projektiväliseid eksperte. Eksperdid saavad jagada oma kogemusi muude sarnaste projektide osas või rääkida spetsiifiliselt mingist konkreetsest temaatikast, mis on projektis olulisel kohal.

tiimitöö, konflikti lahendamine, uued ideed, ruumikasutus, laiem publik

Töötoad

Töötoad on kasulikud päris katsetuste tegemiseks ja uute ideede loomiseks. Neis on võimalik keskenduda mingile konkreetsele temaatikale või projekti osale ja mõelda selle erinevatele lahendustele. Töötoad on tihedalt seotud aruteludega, millele need on heaks sisendiks. Alati on lihtsam arutleda millegi üle, mida on ka päriselt läbi proovitud.

tiimitöö, konflikti lahendamine, uued ideed, katsetused

Ideede visualiseerimine

Kui ei ole võimalik ideid päriselt ruumiliselt läbi testida, tasub neid kindlasti visualiseerida. Pildid annavad ideede olemust edasi paremini, kui joonised või tekstilised selgitused ja on laiemale publikule arusaadavad.

uued ideed, ruumikasutus, katsetused, laiem publik

Prototüüpimine

Võimalike lahenduste päriselt valmistamine ja läbi katsetamine annab aimu, millised lahendused töötavad ja millised mitte. Ise asju päriselt proovides on kohalikel palju lihtsam öelda, milline lahendus neile meeldib, sest asja saab ise kogeda.

uued ideed, tiimitöö, ruumikasutus, katsetused, laiem publik

Ajutised lahendused

Kui projekt on pikemaajalisem, on võimalik testida ajutisi lahendusi. Need võivad olla näiteks prototüübid, mis alale pikemaks testimiseks jäävad kuni lõpliku lahenduse loomiseni. Samuti on võimalik ajutiste lahendustega parandada kiireid probleeme enne, kui püsiv lahendus loodud on.

tiimitöö, konflikti lahendamine, uued ideed, ruumikasutus, katsetused, laiem publik

Näidete tutvustamine

Näited juba olemasolevatest lahendustest kuskil mujal maailmas on heaks tugimaterjaliks. Inimesed ei pruugi midagi tahta, sest nad pole seda seni lihtsalt näinud. Siinkohal on oluline projekti läbiviijal sobilikud näited üles leida ja neid kohalikele tutvustada. Näiteid ühiselt analüüsides on võimalik jõuda mõteteni, mis võiksid ka selles projektis kasulikud olla.

tiimitöö, uued ideed

Ideekorje

Ideid saab korjata mitmel viisil: see võib toimuda nii füüsiliselt kui virtuaalselt. Näiteks on võimalik füüsilisse ruumi (soovitavalt projekti asukohta või tegevuste toimumispaika) püstitada ideekorje postkastid või -postrid, kus kõik inimesed saavad oma ideid jagada. Postrite puhul on kasulik see, et inimesed saavad ka teiste mõtetega tutvuda ja neid toetada, midagi lisada või vastuväiteid esitada. Nii hakkabki tekkima ka koostöö kohalike endi vahel. Samuti on see hea võimalus oma arvamust avaldada neil, kes seda suures grupis või teiste ees teha ei soovi.

uued ideed, tiimitöö, laiem publik

Alati on lihtsam rääkida asjadest, mida me oma silmaga näeme või veel parem, päriselt testida saame.

Näitused

Näitustel on mitu väljundit. Esiteks võib näitus olla meetod projektitulemuste avalikustamiseks. Samuti võib näitusel käsitleda projektiga seostuvaid temaatikaid ja nii võib näitus olla hea teavitamise meetod ning vestlusteemade algataja. Samuti toimib näitus, kui inimeste kohale toomise meetod. Näitusel võib olla väga tugev mõju, kui see on korraldatud just projekti asukohas.

uued ideed, ruumikasutus, harjumuse loomine, laiem publik

Ajaloo tutvustamine

Ajaloo ja kohalike lugudega tutvumine aitab luua tugevamat sidet asukohaga. Palju lihtsam on mõista hoonete või paikade väärtust, kui teada nende taustalugusid. Lisaks sellele on ajaloo tutvustamine ka hea viis laiemat publikut tegevustesse kaasata.

ruumikasutus, harjumuse loomine, laiem publik

Erinevad näited võimalikest lahendustest aitavad luua uusi mõtteid.

Ideid korjates on oluline see, kuidas ja mida küsida. Küsimused peaksid olema lihtsad ja konkreetsed.

Ekskursioonid

Ekskursioonid aitavad tutvustada projekti tausta ja anda ülevaadet toimuva kohta. Samuti võivad need keskenduda hoopis koha ajaloole, tulevikule või millelelgi muule, näiteks loodusele või avatud majadele. Lisaks ülevaatlikule funkstioonile on ekskursioonidel ka oluline roll uute vaatenurkade tutvustamisel ja üldisel viibimisharjumuse loomisel.

uued ideed, ruumikasutus, harjumuse loomine, laiem publik

Meedia

Meedia on hea meetod laiema publiku informeerituna hoidmiseks.
Lisaks on meedia kasutamine kasulik selleks, et tutvustada uusi vaatenurki ja mõtteid läbi kirjutiste, fotode, kollaažide jne. Kasutades erinevaid ühismeediakanaleid, trükimeediat, telet ja raadiot on võimalik jõuda laiema publikuni ja informeerida erinevaid gruppe.

tiimitöö, laiem publik

(Rolli)mängud

Mängud on hea meetod inimeste avamiseks. Läbi mängu tekivad paljud ideed ja lahendused. Rollimängud aitavad inimestel asju teisest vaatenurgast vaadata ja mõista ka erinevaid vaatenurki, mis omakorda võib olla heaks meetodiks konfliktide lahendamisel.

tiimitöö, konflikti lahendamine, uued ideed, katsetused

Lõbusad tegevused

Ka läbi muude vahvate tegevuste on võimalik palju õppida. Sellised tegevused aitavad projekti kaasata ka inimesi, kes muidu asjaga kaasa ei tuleks. Lisaks tegevustele endile aitavad need kaasa ka kogukonna ühisele tegutsemisele, ruumi elustamisele ning inimestes teatud ruumide kasutamise harjumuse loomisele. Tegevused võivad olla näiteks joogatunnid, kohvikupäev, sportlikud tegevused, kontserdid jms.

ruumikasutus, harjumuse loomine, laiem publik

Arutelu on hea viis kutsuda kohale palju kohalikke, kellega ühiselt projekti üle mõtiskleda. Kindlasti tuleb ürituse alguses selgelt tutvustada, mis on arutelu eesmärk, kuidas tegevus toimub ja mille üle arutletakse.
Fotol toimub Valga keskväljaku arutelu.

Näitekaarte on hea jagada näiteks arutelus või töötoas osalejatele. Need on heaks jutu alustajaks ning aitavad huvitavaid mõtteid tutvustada, samuti on osalejatel hea neile mõtetele oma ideid tutvustades tugineda.

HEA MÕTTE KAART
RUNDHØJ KOGUKONNAMAJA

Foto: Ewe Bruun

Rundhøj kogukonnamaja asub Taanis. Kui linnas hakati planeerima uue keskväljaku ehitust, leiti, et enne väljakut peaks tekkima kogukonnale kooskäimise paik, kus kaaslinlastega kohtuda ja linnatuleviku mõtteid arutleda.
Nii ehitatigi keset väljakut kogukonnamaja, kus tegutseb raamatukogu, käivad koos erinevad huviringid, toimuvad peod, aeg-ajalt töötavad väljakut planeerivad arhitektid ja linnapea, kellega inimesed oma mõtteid jagada saavad.

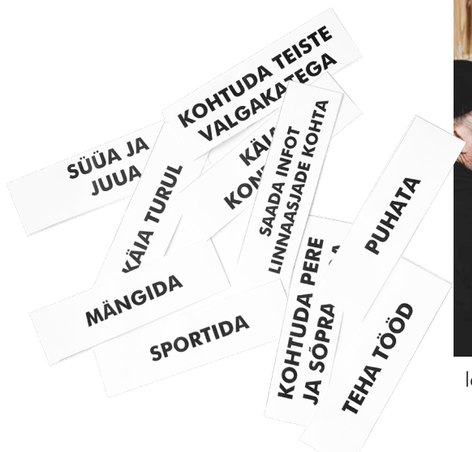

Ideekorje postrid võimaldavad igal ühel oma mõtteid avaldada ja samas teiste mõtetega tutvuda.
Fotol jagavad Valga keskväljaku arutelul osalejad oma ideid seoses Keskväljaku tulevikuga

Info projekti kohta linnaruumis - kutse avalikule arutelule.

Ka väikesed märgid projektiruumis võimaldavad projekti tutvustada ja infot vahetada.
Fotol on Valga keskväljaku tuuri kleeps.

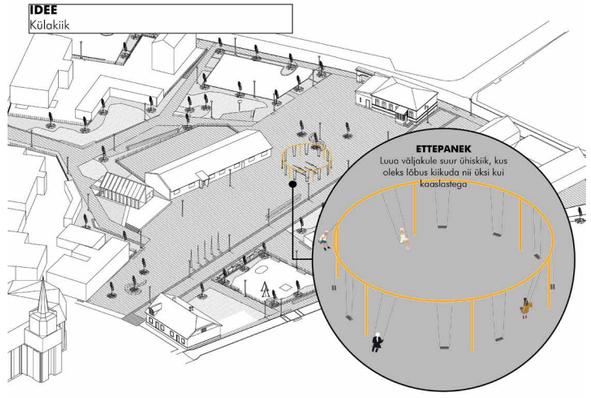

Kohaliku välja pakutud idee külakiigest ja arhitekti ettepanek tema nägemusest. Ideede visualiseerimine aitab kaasa edasiste mõtete vahetamiseks. Pildid loovad ühtse ettekujutluse ja võimaldavad asjadest täpsemini rääkida ja ideid rohkem analüüsida.

Mõtete vahetamisel on oluline hoida avatud suhtlust ja esitada omapoolseid argumente ning paluda ka osalejatel seda teha.

Saabus idee luua keskväljakule külakiik, minu ettepanek on luua suur ühiskiik, mida saaks kasutada nii üksi kui kaaslastega. Kiikumine pole lõbus kaugeltki mitte ainult lastele, seega miks peaks ainus väljaku kiik asuma lastemänguväljakul? Selle asemel võiks selline atraktsioon paikneda keset väljakut.

PLUSSID	MIINUSED
lõbus paljudele kohalikele hea kohtumispaik atraktsioon tegevus ka täiskasvanutele	võtab palju ruumi pole teisaldatav

Sinu nimi

Kiige plussid*

Kiige miinused*

Ettepanekud kiige ja mängualade kohta

Sisesta

Ekskursioonid, mis räägivad koha lugusid ja tutvustavad ajalugu aitavad kaasa ruumi väärtuslikumaks muutumisele. Alalised infosildid võimaldavad kõikidel ruumikasutajatel objektidega tutvuda.

Sinu keskväljaku lugu

Kogume siia kokku kohalike lood. Jaga oma mälestusi ja lugusid seoses keskväljakuga. Olgu need lood sellest talvest, lapsepõlvest või jutud, mida kunagi rääkis vanaema või vanaisa. Oodatud on lood kõigest, näiteks kus asus kohalik parim komisjonipood, millises korteris elas Sinu lähedane või kuidas kunagi majade vahel ukakat mängisite.

Kõik lood paneme siia üles, siis on ka teistel põnev lugeda ja nii saame kokku ühe kohaliku väljaku loo!

Sinu nimi

Lugu*

Kirjuta siia oma lugu seoses Keskväljakuga

Sisesta

Kohalike endi lugude kogumine aitab luua tugevamaid sidemeid kohaliku ruumiga.

JUHEND **Tegevuskava koostamine**

Tegevuskava on loend kõikidest tegevustest, mida on vaja eesmärgi saavutamiseks. Korralikult läbitöötatud tegevuskava aitab projekti osapooltel keskenduda olulisele ja ühise eesmärgi nimel tegutseda.

Ettevalmistavad tegevused

Kõigepealt alusta tegevustest, mis valmistavad kogu tööd ette. Need tegevused võivad olla näiteks: huvigruppide kaardistamine, koostöökokkulepte sõlmimine, partnerite leidmine, suhtlusplatvormide ülesseadmine, muidugi ka eelarve ja ajakava koostamine.

Põhitegevused

Need on tegevused, mis on otseselt seotud projekti eesmärkide saavutamisega. Nendeks tegevusteks sobivad meetodite juhendis kirjas olevad tegevused, mis on konkreetsele projektile sobilikud.

Järeltegevused

Peale põhitegevusi tuleb seni tehtud töö kokku võtta ja ära vormistada. Järeltegevused võivad olla näiteks: aruanded, partneritega suhtlus, tulemuste avalikustamine ja levitamine jne.

Kes vastutab?

Igal ülesandel peab olema konkreetne vastutaja, kes tegeleb sellega, et ülesanne tehtud saaks ja oskab selle kohta teistele osapooltele informatsiooni jagada.

Millal toimub?

Tegevused on üksteisest mingil määral sõltuvad ja peaksid toimuma mingis kindlas järjestuses (aruanne ei saa olla valmis enne põhitegevuste lõppu), seega on oluline planeerida, millal mingi tegevus täpselt toimub, see aitab kogu projekti kulgu võimalikult täpselt planeerida.

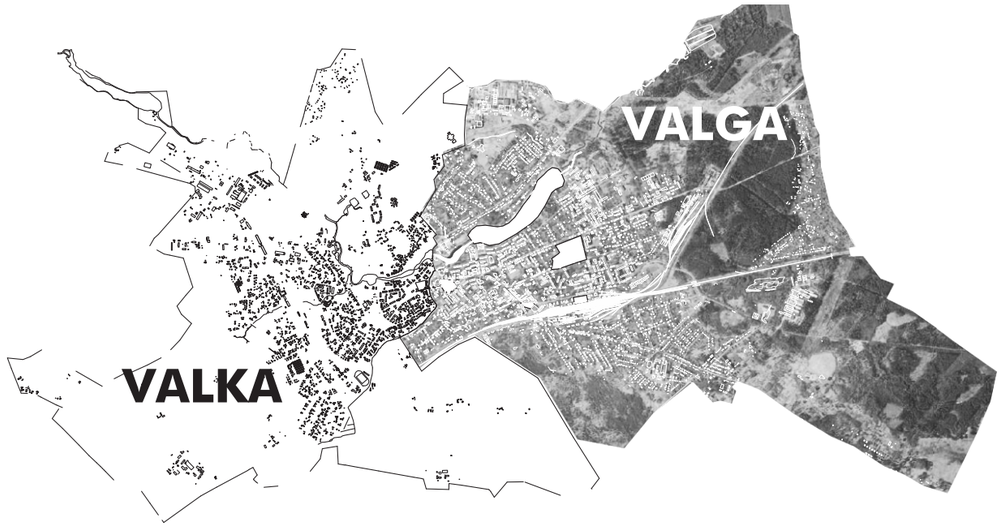

Joonis 13. Valga-Valka kaart

2 ASUKOHT

2.1. Valga

Valga asub Kagu-Eestis ja on üks Eesti kahest piirilinnast. Teisel pool riigipiiri asub Lätis Valka linn. Valgas elab 2019. aasta seisuga 12 182[31] ning Valkas 4573[32] elanikku. Eestis on Valga suuruselt kaheteistkümnes linn. Ajalooliselt on need linnad olnud üks linn Walk ning on ajaloo jooksul olnud kaks korda üksteisest eraldatud ja taas liidetud. Praegu ei ole linnade vahel füüsilist piiri, ühest linnast võib teisse vabalt jalutada. Küll on piir tuntav linnaehituslikult, kus mõlemad linnad on nii-öelda oma hoonete seljad piiri poole suunanud.

Ajalugu

Walk linn, millest praegused Valga ja Valka pärinevad, sai oma linnaõiguse 1584. aastal. Linn on oma ajaloo jooksul mitmeid kordi erinevates sõdades kannatanud. Peale Põhjasõda läks linn Vene tsaaririigi võimu alla. Peale Valga maakonna loomist, sai linnast maakonna keskus, seega oli linn küllaltki kõrges staatuses.

18. sajandi lõpul loodi linna esimesed kivist hooned. Nendeks olid kirik, kool ja maakonna administratiivhoone. Kõik need hooned on Valga ajaloolises vanalinnas ka tänaseni säilinud.

Valga linna arengule märgilise tähtsusega sündmuseks võib kindlasti lugeda 1889. aastal linna ühendamist raudteevõrgustikuga. Selle sündmuse järel hakkas linnas kiiresti arenema tööstus ning mööda raudteed eksporditi kaupu peamiselt Venemaale. Tööstuse kasvuga kaasnes linna tohutu kasv nii hoonestuses kui inimeste arvus, kasvades 1867. aasta 2473 inimestelt 1919. aastaks 14 179 inimesele.[33]

Peale Eesti ning Läti iseseisvumist 1918. aastal tekkis vajadus linn kaheks jaotada. Linn suudeti peale pikki läbirääkimisi kaks aastat hiljem ära jagada. Eesti poolele oli jagamine edukas: Valga linna jäid nii ajalooline vanalinn, kui raudtee ja tööstus. Siiski, pärast iseseisvumist kadus tööstuselt ära endine suur ekspordi sihtpunkt Vene tsaaririik ja eksport Venemaale kahanes märgatavalt. See tõi kaasa majanduslikud raskused ning linn hakkas esmakordselt kahanema.
Kahanemine jätkus kuni II maailmasõjani. Sõja käigus sai linn ka pommitamises kahjustada. Peale Teise maailmasõja lõppu ning Eesti ja Läti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt, oli taas võimalik Valga ja Valka liitumine. Taastus linnade tööstuslik edu ja linna rajati ka militaarbaas. Selle kõige tulemusel hakkas linn jälle kasvama ning elanike arv tõusis 1979. aastaks lausa 18 474-ni. Sel perioodil rajati linna ka hulgaliselt uusi paneelelamuid, mis linna töölisi majutama pidid.

Peale Eesti ja Läti taasiseseisvumist 1991. aastal kukkus linna elanike arv märgatavalt. Esimese lainena lahkusid linnast Nõukogude-töölised ning sõjaväelased, hiljem on rahvaarv langenud eestlaste endi arvelt.

Lisaks tuli Valga ja Valka linnad taas üksteisest eraldada, kuni 2004. aastani, mil mõlemad riigid liitusid Schengeni viisaruumiga ning linnad said taas füüsiliselt ühtseks.

[31] Eesti Statistikaamet
[32] Läti Statistika Keskamet
[33] Edgar Kant, Artur Luha, August Tammekann.Valgamaa maadeteaduslik, tulunduslik, ja ajalooline kirjeldus

2.3. Kahanemine

Valga on Eestis ainulaadne linn. Linna elanike arv on kahanenud oma hiilgeaja kaheksateistkümnelt tuhandelt praegusele kaheteistkümnele tuhandele, ehk ligi kolmandiku. Ennustuste kohaselt kahaneb rahvaarv veelgi, umbes üheksale tuhandele. Siiski, mitte elanike arvu vähenemise tõttu pole Valga eriline. Eestis kahanevad pea kõik linnad peale Tallinna. Valga on aga esimene linn, kes planeerib linna kahanemisele vastavalt. Linnavõimud on olukorraga leppinud ja ei püüa kahanemise protsessi ümber pöörata, vaid soovivad tegeleda kahanemise tagajärgedega nii, et linna allesjäänud inimestel oleks seal ikkagi hea elada. Nii soovitakse luua väiksemat, kuid siiski elujõulist linna.

Linnaplaneerimise taktikad

Valga keskendub linnaplaneerimise kontekstis kohalike inimeste elukvaliteedi tõstmisele. Linna ülesanne on rahuldada elanike vajadused, olgu need siis majanduslikud, psühholoogilised või sotsiaalsed.[34]
Valga on seadnud endale eesmärgiks linnaruumi kvaliteedi parandamise. Selleks on Valga vald loomas uut üldplaneeringut (alustatud 2016. aastal), mille eesmärgiks on kompaktsema linna loomine.[35] Nii on võimalik luua väiksem, kuid see-eest tihedam linnaruum, mis kõrvaldaks linna tühjaks jäämise tunnetuse.
Linna tegevused soovitakse koondada kesklinna, muutes selle tihedamaks. Kesklinna peaksid suuresti koonduma just linna avalikud funktsioonid, et anda inimestele põhjust Valga kesklinna pidevalt aktiivselt kasutada, ka siis, kui elatakse linna ääres.

Linna keskusesse koondamisega kaasneb linna ääres paljude hoonete tühjenemine ning Valga on juba aktiivselt ka alustanud tühjalt seisvate hoonete lammutamist. Peale nende lammutamist on juba praegu linna tekkinud mitmed väiksemad rohealad. Linna äärealadele peaks aga kesklinna planeeerigulise tihendamise tulemusena tekkima neid rohealasid üha rohkem.

Muidugi on Eesti vananeva ühiskonna kontekstis fookuses ka Valga linnaruumi planeerimine just eakate inimestega arvestades. Samuti rõhutakse linna käidavusele ja jalgrattasõbralikkusele.

Tühjad hooned

Linna kahanemine on endaga kaasa toonud hoonete tühjaks jäämise. Kui Valgast peale Eesti taasiseseisvumist lahkusid Nõukogude väed ja töölised, jäid suuresti tühjaks just paneelelamud. Siiski, ei seisa need elamud senini linnas tühjalt. Kuna paneelelamutes on olemas keskküte ja kanalisatsioon, koliti nendesse hoonetesse ümber just kehvemate tingimustega vanematest puitelamutest. Selline ümberkolimise protsess kestab tänaseni.
Selle käigus on tühjaks jäänud aga just need linnalises mõistes väärtuslikumad ajaloolised puithooned, mis nüüd linnas kasutuseta seisavad. Valga kesklinna tihendamise strateegia raames äärelinna kasutuseta hooned lammutatakse. Küll aga teevad muret just kesklinnas seisvad tühjad puithooned. Nende hoonete puhul teeb olukorra veelgi keerulisemaks asjaolu, et hooned on kas ise muinsuskaitse mälestised või asuvad vanalinna muinsuskaitsealal. See aga tähendab, et hooneid lammutada ei tohi.

Nii mõnedki Valga kesklinnas kasutuseta seisvad ajaloolised hooned on tühjad olnud juba pikemat aega. Praeguseks pole nad enam pelgalt tühjad, vaid pahatihti ka amortiseerunud ning nende uuesti asustamine pole enam nii lihtne ning nõuab suuremaid investeeringuid, kui näiteks oma äri või kodu kolimine Valga uuematesse hoonetesse.

[34] Jiri Tintera. Kahanevate linnade elukeskkonna taaselustamine Valga linna näitel, lk 19
[35] Ibid., lk 46

Mõju kohalikele inimestele

Tühjad, kasutuseta hooned mõjutavad inimeste tunnetust oma linna suhtes. Valga vallaarhitekt Jiri Tintera kirjutab oma doktoritöös, et linnaline kahanemine mõjutab sotsiaalset sfääri ja avalikku elu, põhjustades elanikes erinevaid negatiivseid psühholoogilisi seisundeid nagu lootusetus, motivatsiooni puudus ning kurbus.[36]

Selline lootusetuse-tunne võib omakorda kaasa tuua loiduse kogukonna tegevustes. Kuna olukord näib tume ja lahendust ei paista, ei pruugigi inimesed tahta asjale ka oma panust anda, sest tekib tunne, et nagunii midagi ei muutu. See aga toob omakorda kaasa olukorra veelgi suurema halvenemise ehk tegu on lumepalli-efektiga, kus olukord järjest halveneb.

Sellises olukorras on oluline luua kohalikele inimestele tõestus, et olukord ei ole tegelikkuses täiesti lootusetu. Alustada tuleb millestki, mis on väike ja hoomatav, midagi, millega kohalikud saavad realistlikult ise tegeleda ja tegutseda nii, et nad näeksid kiiresti tulemusi, mis annaks neile jõudu ka edaspidi üha enam ja aktiivsemalt tegutseda.

Taoline väikese-skaalaline tegevus võib mõjuda linna kogukondlikule aktiivsusele märgatavalt, sest tihtipeale lähebki alguses vaja vaid üht väikest muutust, et inimeste mõtteviisi muuta.

Joonis 14. Aasa tn 1 enne lammutamist 30.septembril 2019

Joonis 15. Aasa tn 1 peale lammutamist 24.oktoobril 2019

Joonis 16. Haru tänav, kus peale Haru 2 hoone lammutamist ei asu enam ühtki hoonet

[36] Jiri Tintera. Kahanevate linnade elukeskkonna taaselustamine Valga linna näitel, lk 15

2.4. Kogunemiskohad

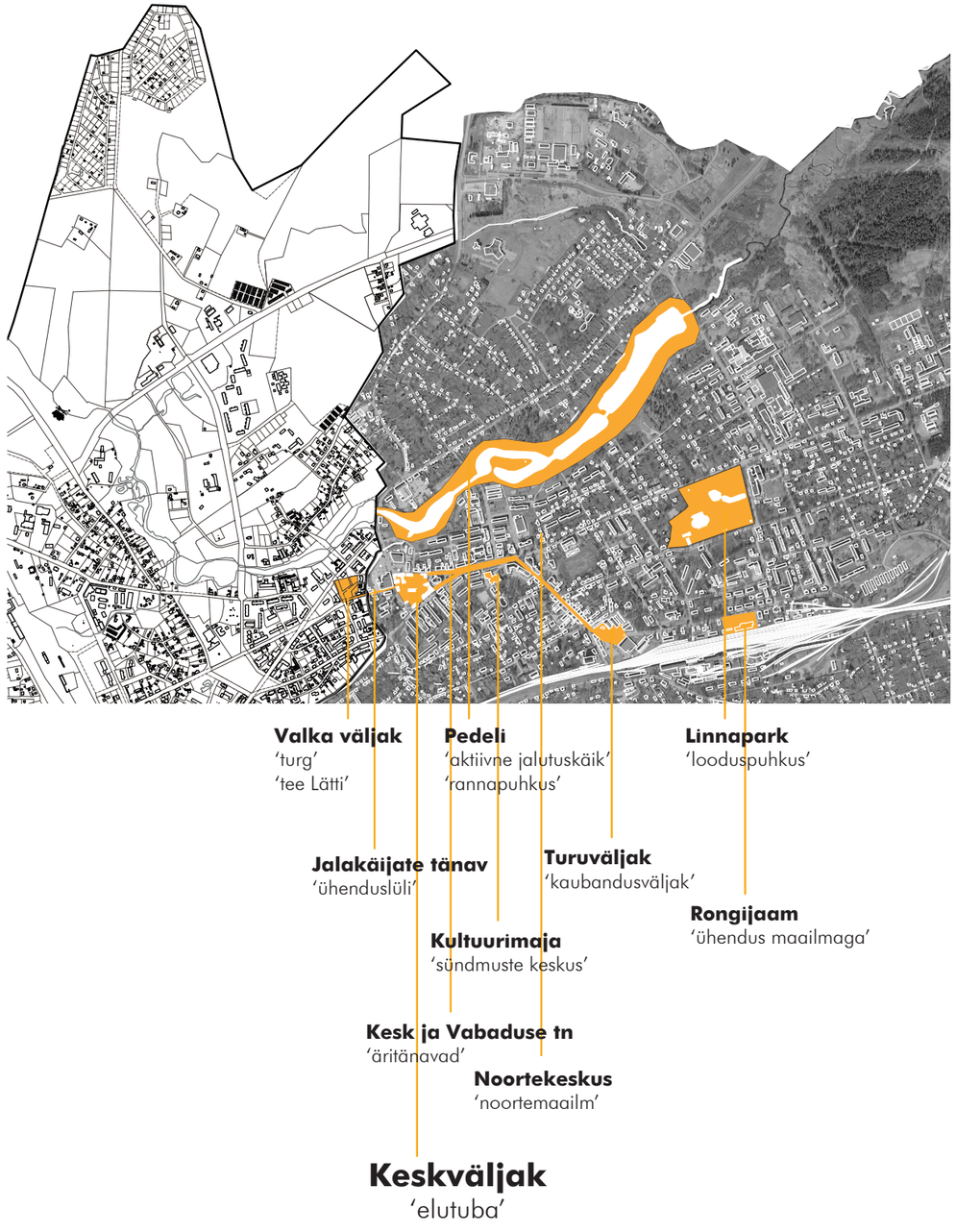

Joonis 17. Valga kogunemiskohad

Valga linna peamiste kogunemispaikadena võib välja tuua kohad, kuhu on koondudnud aktiivsed kaubandusasutused ja äriettevõtted. Nendeks on turuplats, keskväljaku selja taha jäävad kaubanduskeskused ning aktiivse tänavafrondiga Vabaduse tänav, kus mitmete hoonete esimestele korrustele ärid koondunud on. Samuti on küllaldaselt aktiivne Kesk tänav, millel samuti mõningad äripinnad paiknevad. Lisaks äripindade lähedusse koondumisele on Valgas aktiivseks kogunemispaigaks Kesk tänaval asuv kohalik kultuuri- ja huvialakeskus, kus toimuvad linna suuremad siseüritused. Samuti asub hoones kino.

Linnas on populaarseks kogunemispaigaks ka Valga linnapark, mille aktiivsust toetab ka pargis asuv Valga spordihoone ja bowlingukeskus.
Vabas õhus viibimiseks on linlaste meelispaik Pedeli jõe-äärne ala, mis on aktiivses kasutuses igal aastaajal. Suvel on populaarne sealne rannaala ja igal ajal võib leida kohalikke jõe ääres liikumas kas üksi, perede, koerte või lapsekärudega.

2.5. Valga keskväljak

Üheks eesmärgiks Valga keskväljaku rajamisel ajaloolisse vanalinna osasse oli linnatuumiku sinna koondamise soodustamine. Väljaku rajamisel on soov luua atraktiivne avalik ruum, mis aitaks kaasa muude asutuste sinna ümber koondumisele.

"Antud ideekavandi teostamisel on suur võimalus, et tekib linnaruum, kuhu nii linnaelanik kui külaline tahaks aastaringselt tulla."[37]

Hetkel on keskväljakul olukord, kus hoonete vaheline ala on korrastatud ja inimeste poolt teatud määral kasutusse võetud, aga kindlasti pole see ruum saavutanud veel oma täit potentsiaali. Väljaku ääres olevaid hooneid ei ole veel korrastama hakatud ja hetkel ei ole ükski uus asutus või ettevõte sinna kolimas.

Palju aktiivsemana toimib linnas edasi hoopis raudtee poole jääv turuväljak, kuhu ümber on koondunud mitmed linnas tegutsevad äriasutused ja peamised kaubandusallikad.

Miks tegeleda väljakuga, mis on just "valmis" saanud?

Jah, väljak on läbi teinud suure muutuse ja vaieldamatult on ala korrastatum kui varem. Siiski ei saa väljakut veel valmis saanuks lugeda. Leian, et valminud on avaliku ruumi esimene etapp - loodud on alus, aga suur osa tööst on veel ees.

Tuleb mõelda, kuidas saaks ümbitsevad hooned tulevikus kasutusele võtta. Korrastatud ümbrus (uus keskväljak) on üks tegureid, mis sellele kaasa saab aidata, aga olukorra parandamiseks tuleb aktiivselt tegutseda, mitte oodata, et olukord ise vaikselt paraneb. Hoonete puhul on oluline koos kohalike elanikega välja selgitada, milliseid asutusi nemad sinna soovivad, samuti mõelda, millised funktsioonid kohalikku konteksti sobituksid ning luua visioon, kuidas edasi tegutseda, et hooned päriselt kasutuse leiaksid.

Tühjad hooned on väljakul suur probleem, kuid samuti pole oma potentsiaali senini täitnud ka väljaku välialad. Peab uurima, miks väljaku välialasid aktiivselt ei kasutata. Selleks tuleb välja selgitada, mis välialadel ei tööta ja kuidas seda parandada saaks. Küsida kohalikelt, mis nende arvates töötab ja mis mitte, nemad on selle väljaku kasutajad ja teavad, millest nad puudust tunnevad. Olgu need näiteks üritused ja tegevused, väikevormid või roheluse lisamine.

Kui seda väljakut planeeriti, ei olnud kohalikud elanikud sisuliselt kaasatud ei lähteülesande koostamise ega projekteerimise protsessi. Nüüd on viimane aeg seda muuta, kohalikud elanikud peavad olema avaliku ruumi loomisel ja parandamisel osalised, et nende soovid ka päriselt keskväljakul kajastuksid.

Võib küsida, miks tegeleda edasi väljakuga, mis on just valminud, kui linnas on palju muid paiku, mis samuti tähelepanu vajavad. Leian, et just selle pärast, et keskväljakul on palju tööd juba ära tehtud, tähendab, et sellega peaks edasi töötama. Jättes projekti poolikuks, ei täida see oma eesmärki. Nii muutuvad justkui paljud ressursid, mis sinna juba paigutatud on, kasutuks. Alustatud tööga tuleb edasi tegeleda, et Valga keskväljakust saaks linnaruum, kuhu tõepoolest nii linnaelanik kui külaline aastaringselt tulla sooviks.

[37] Valga keskväljaku ja linnaruumi arhitektuurivõistluse žürii protokoll, lk 1

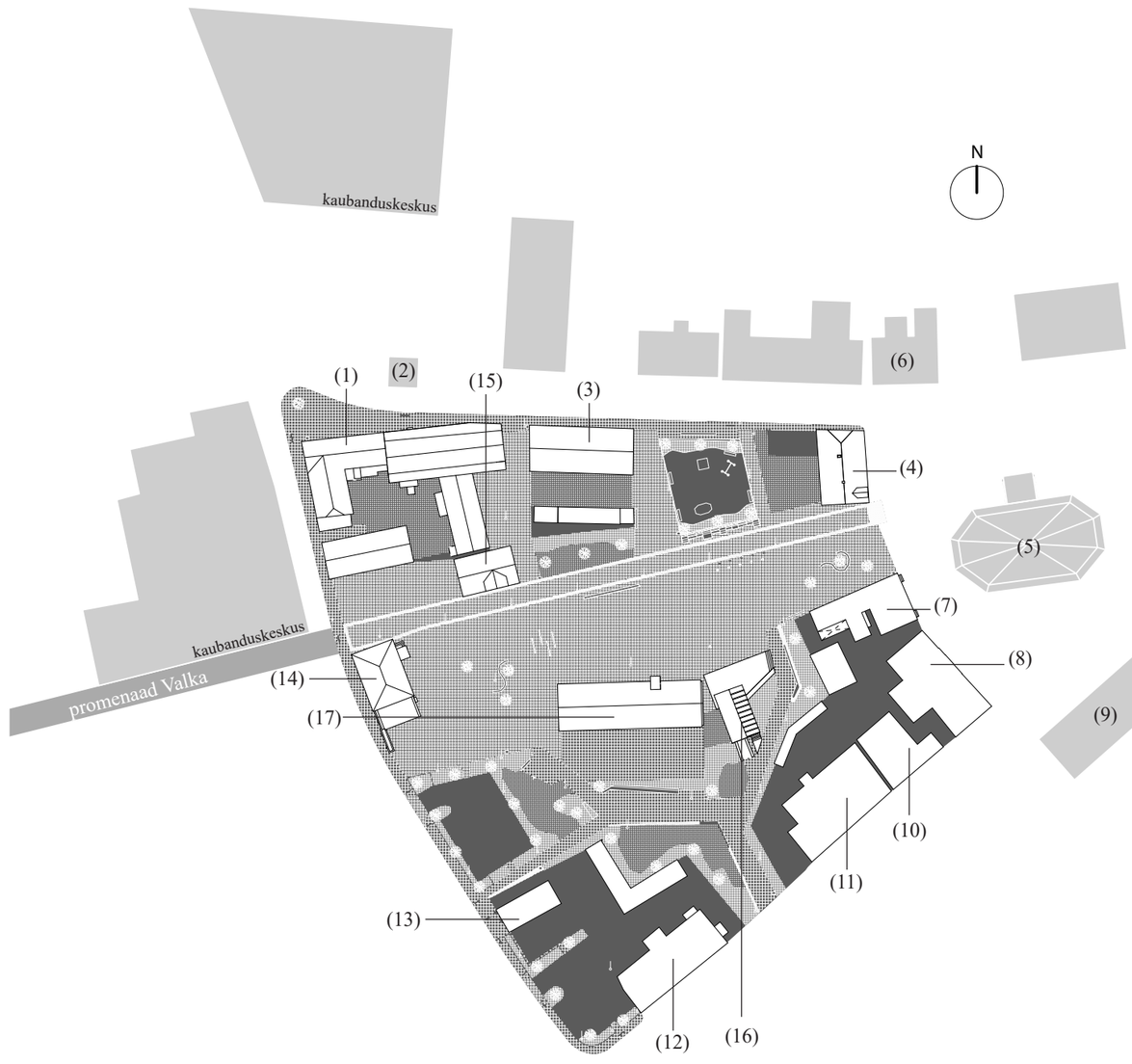

(1) kreisihoone; (2) kabel; (3) elamu; (4) ärihoone; (5) Jaani kirik; (6) äri- ja eluhoone; (7) äri- ja eluhoone; (8) äri- ja eluhoone; (9) raekoda; (10) ärihoone; (11) elamu; (12) elamu; (13) elamu; (14) hobupostijaam; (15) kreisihoone; (16) avalik hoone; (17) ärihoone

Joonis 18. Keskväljaku hooned

(1)

(2)

(3)

(4)

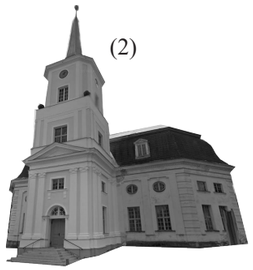

(5)

(6)

(7)

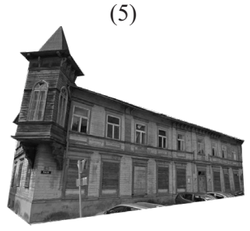

(8)

(9)

(10)

(11)

(12)

(13)

(14)

(15)

(16)

(17)

2.5.1. Olemasolevad hooned

Riia 5 asuv kreisihoone kompleks pärineb 18. sajandi teisest poolest. Praegu kuulub hoone kohalikule omavalitusele ja restaureeritud on hoone Riia tn poolne fassaad. Hoone seisab täna tühjana - suur hoonemaht eeldab suurt programmi, mida sinna paigutada.

(1)

Katoliku kabel (Riia 16) on Valga vanim ehitis. Tegemist on kaunilt säilinud (restaureeritud u 10 aastat tagasi) ja heas olukorras hoonega. Tegemist on ruudukujulise põhiplaaniga ühe ruumiga hoonega (56 m^2), mis hetkel otsib endale uut kasutust ja kasutajat.

(2)

Riia 3 hoone on ühe trepikojaga 13 korteriga puitelamu. Tegemist on endise “Musse”(saksa selts) majaga, mis on tundmatuseni ümber ehitatud. Teadaolevalt on selles hoones kasutusel valdav enamus kortereid.

(3)

Kesk 19 pärineb 19. sajandist. Hoone on 1970. aastatel mõningal määral ümber ehitatud. Tegemist on kahe äripinnaga majaga, kuid praegu seisab see tühjalt. Lisaks on hiljuti lammutatud hoone tagumine tiib, mis oli varisemisohtlik.

(4)

Jaani kiriku ümbruses paiknes juba aastasadu tagasi linnasüda ja turg. Uued Valga ja Valka linna väljakud on planeeritud nõnda, et nende vaheline promenaad ühendaks Valgas Jaani ja Valkas Lugaži kiriku.

(5)

Riia 2 on endine kaupmeheelamu, mis pärineb 19. sajandi lõpust. Hoone esimesel korrusel paikneb äripind ja majas on 4 korterit. Hoone seisab paraku juba mõnda aega tühjana ja talle otsitakse uut omanikku.

(6)

Kesk 15 hoone on elamu ja ärihoone. Maja esimesel korrusel paikneb praegugi tegutsev taaskasutatud asjade kauplus. See maja on aktiivses kasutuses.

(7)

Kesk 13 pärineb arvatavasti 1900. aastast. Algselt paiknes hoone teisel korrusel elamu ja all äripind. Hiljem tegutsesid seal mitmed eri asutused, sel ajal on 1. korruse interjööri muudetud. Täna on hoone täiesti tühi ja vajab restaureerimist.

(8)

Valga Raekoda pärineb 1866. aastast. Hoones paikneb vallavolikogu, turismiinfokeskus ja arenduskeskus. See on üks väljaku ääres aktiivsemalt kasutusel olevaid hooneid.

(9)

Sepa 2 hoone pärineb arvatavasti 19. sajandist. Hoones on tehtud palju ümberehitustöid ja originaaldetaile eriti säilinud ei ole. Praegu tegutseb hoones kontoritarvete pood. Hoone omanikud on hoonet ka osaliselt restaureerinud.

(10)

Sepa 4 on 11 korteriga elamu, millest on kasutusel vaid umbes üks kolmandik. Maja pärineb 18. sajandi lõpust. Hoone all paiknevad aga sepikoja keldrid, sellest on tänav ka endale nime saanud.

(11)

Sepa 6 majas asub 9 korterit. Selles hoones on kasutusel peaaegu kõik korterid.

(12)

Raja 2 on kolmekorruseline 6 korteriga elamu. Selles majas on kasutusel pea kõik korterid.

(13)

Raja 6 paiknev endine hobupostijaam pärineb 19. sajandi teisest poolest (1869). Hoones on tegutsenud ka riiklik arhiiv. Hetkel seisab hoone tühjana, kuid majaomanik on hoonet korrastanud. Üldiselt on hoone väga heas seisundis.

(14)

Riia 7 hoone on kuulunud koos Riia 5 ja 9-ga samasse vanglakompleksi. Seal on paiknenud 3 arestikambrit ja vahtkonna ülema korter. Täna kuulub hoone kohalikule omavalitsusele ja see seisab tühjana.

(15)

Riia 9a asus aidahoone, mis väljaku ehitamisel lammutati. Selle asemele on samas mahus ehitatud ainus uus hoone väljakul - kogukondlik hoone, mis seisab igapäevaselt kasutuseta, aeg-ajalt toimib riietusruumina. Seal asuv avalik wc on suletud.

(16)

Riia 9 on väljaku keskel paiknev ühe-korruseline hoone, mis on olnud osa vanglakompleksist. Seejärel on hoones tegutsenud vanakraamipood ja väljaku ehitusest saadik seisab hoone tühjalt, kuigi omanik tegeleb selle korrastamisega.

(17)

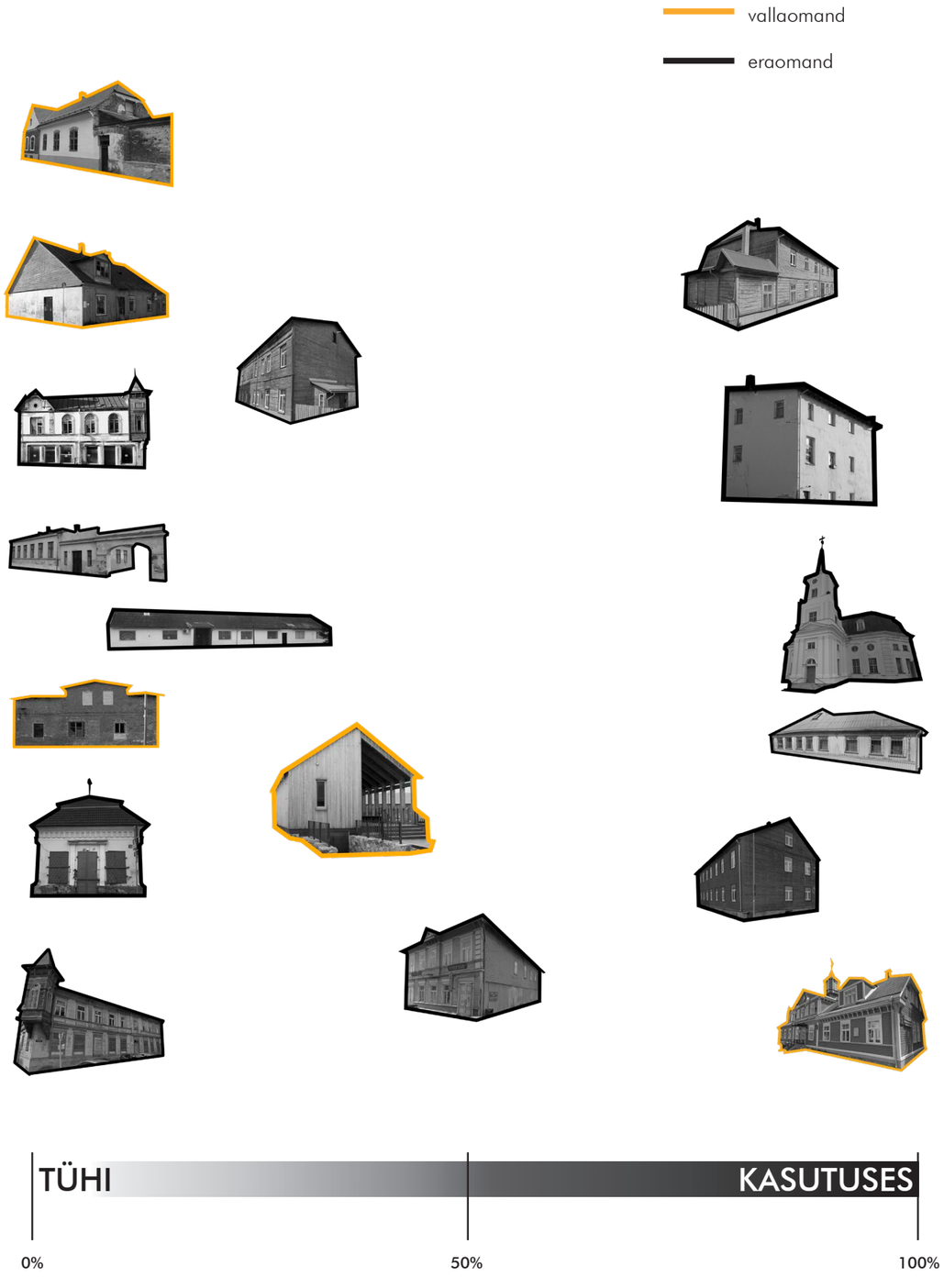

Joonis 19. Keskväljaku hoonete kasutuselolek

2.5.2. Hoonete kasutus

Enamus keskväljaku ääres paiknevaid hooneid seisavad tühjalt.

Enim on kasutuses korterelamud ning üks ärihoone, kirik ja raekoda. Tühjana seisavad peamiselt äripindadega hooned. See on loomulik, arvestades, et linna äritegevus on peamiselt turuväljaku lähedusse koondunud.

Keskväljaku äärsetes hoonetes on kokku ligikaudu 2800 m² kasutuseta pinda.

Tühjadest hoonetest kolm kuuluvad kohalikule omavalitsusele. Teised hooned on eraomanike valduses. Samuti on viis tühja hoonet ka muinsuskaitse all olevad ehitismälestised.

Pinnad, mis on praegusel hetkel tühjad, on paraja suurusega, et sobida potentsiaalselt igasuguste erinevate programmide paigutamiseks.

Kõige keerulisem on Riia 5 aadressil asuv kreisihoone kompleks, mis on suurim ja eeldab kõige suuremat programmi ning samuti suurimaid investeeringuid. Valga suuruses linnas on aga selliste suurte pindade järele nõudlus väike.

Teiste väiksemate hoonete korrastamine ja uue kasutuse leidmine on lihtsam ülesanne.

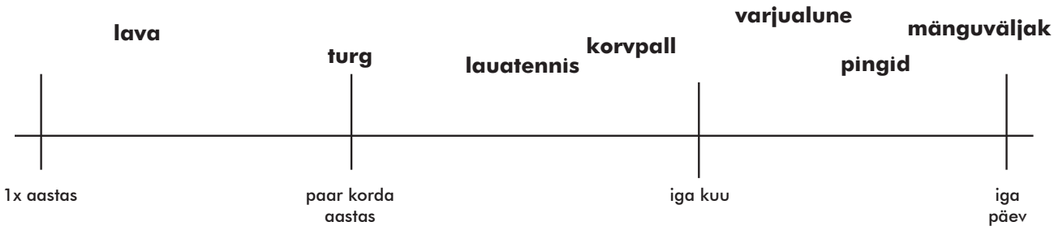

Joonis 20. Keskväljaku elementide kasutus

(1)

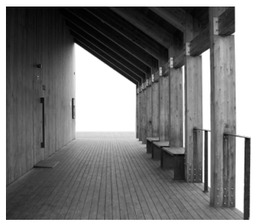

(2)

(3)

(4)

(5)

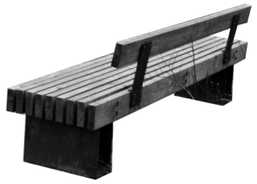

(6)

(7)

(8)

(9)

(10)

2.5.3. Olemasolevad elemendid

Keskväljakule on paigutatud mitmeid erinevaid väikevorme ja elemente, mis väljakut mitmekesisemaks muutma peaksid. Kõige aktiivsemalt toimib mänguväljak, mis on tõesti igapäevaselt kasutuses, kõik muud objektid on aga enamasti tühjad või väheses kasutuses. Üldiselt jätab väljak hoolimata lisatud elementidele väga kivise ja palja mulje ning tundub igapäevaselt kõleda ja tühjana.

Ühiskondliku hoone ees asub lava, mis on üritusteks kasutusel vaid üksikud korrad aastas, kuid seda kasutavad noored tõukeratastega sõitmiseks või istumiseks. Paraku tuleb ürituste ajal alati lavale paigutada ka lisakatus, mis muudab lahenduse poolikuks.

(1)

Ühiskondliku hoone varjualuse osa on meeldiv kogunemispaik noortele, kes otsivad ilmastiku eest varju. Seal võib näha noori istumas või tõukeratastega sõitmas. Samuti asub seal ka mobiilide laadimispunkt.

(2)

Mänguväljak on põhimõtteliselt ainus keskväljaku tõmbenumber, mis igapäevaselt kasutusel on. Samas on see suunatud vaid väikestele lastele ja nende saatjatele.

(3)

Erinevad lamamispingid on meeldivaks võimaluseks üksikutele puhkajatele, kes just ilusa ilmaga väljakule päikest püüdma tulevad.

(4)

Ringsed pingid on ainsad mööblielemendid, mis soodustavad suuremates gruppides ühiselt koosolemist.

(5)

Väljakul paiknevad üksikud pingid, kus tavaliselt kohtab istumas väiksemaid seltskondi või üksikuid inimesi.

(6)

Taimekastid on hea element, mille abil väljaku kivisele alale veidi rohelust ja liigendatust pakkuda, paraku on neid väljakul suhteliselt vähe ja vaid ühes nurgas.

(7)

Turuletid on väljakul liikuvaks elemendiks. Enamasti on need tegelikkuses väljakult ära paigutatud ja tuuakse välja vaid laatade puhul.

(8)

Korvpallirõngas on suvisel ajal noorte poolt aktiivses kasutuses. See ja lauatennis on hetkel ühed ainsad tegevused, mida noortel väljakul teha on võimalik. Mõlemad on paigutatud väljaku tagumisse ossa, justkui silme alt ära.

(9)

Väljakul paikneb kaks lauatenniselauda. Nende kõrval asuvad pikad astmelised pingid, mis moodustavad väljaku ühe hubaseima ala, mis suvisel ajal ka aktiivsemalt kasutusel on.

(10)

2.5.4. Kokkuvõte

Tühjalt seisvad hooned ja vähene aktiivsus teevad keskväljakul muret. Väljak mõjub jätkuvalt kui vaikne tagahoov ja mitte osa aktiivsest linnaruumist.

Vaiksed ja privaatsust pakkuvad paigad on ka avalikus ruumis vajalikud, kuid mitte keskväljakul, mis peaks olema üks linna aktiivsemaid paiku.

Vaikus ja kasutajate vähesus on muutnud paiga atraktiivseks kogunemiskohaks inimestele, kes soovivad teiste silmade eest peidus olla. Keskväljakul on olnud probleeme vandaalitsemiste ja sodimistega, mis saavad tihtipeale juhtuda just siis, kui parasjagu kedagi teist kohal ei ole.

Olukord on aga eskaleeruv - mida vähem on väljakul kasutajaid, seda lihtsam on seal vandaalitseda, mis omakorda vähendab veelgi väljaku kasutajate arvu, sest koha maine järjest halveneb.

Väljakut elustavad küll paar korda aastas toimuvad erisündmused ja igapäevaselt on suurimaks tõmbenumbriks mänguväljak, mis toob väljakule enim kasutajaid. Paraku on mänguplats suunatud vaid ühele huvigrupile (lapsed ja nende vanemad), kuid muudele gruppidele jääb igapäevaseid tõmbepunkte väljakul väheks.

Keskväljak vajab kindlasti mitmekesiseid ankurkohti, mis kohalikke väljakule kutsuksid ja ala aktiivsust ning atraktiivsust suurendaksid. Kohal on tugev potentsiaal ja sealsed tühjad hooned on heaks võimaluseks kõiksuguste huvitavate tegevuste majutamiseks.

Joonis 21. Valga keskväljak 23. jaanuaril 2020, kus parasjagu ei viibi ühtegi inimest

3 ÜLESANDE PÜSTITUS

Enne projekti alustamist tuleb püstitada projekti eesmärk. Sellest lähtuvalt valida asjakohased taktikad, mis projekti eesmärgi elluviimiseks sobivad, ning täpsed meetodid, mida töös kasutada. Samuti tuleb leida osapooled, kellega koos projekti läbi viia ning koostada projekti kava.

Projekti eesmärk

"Hea avaliku ruumi" projekti raames korraldatud Valga keskväljaku konkursi üks eesmärkidest oli väljaku abil luua linnaruum, mis on atraktiivne ja soodustaks linnatuumiku kujunemist keskväljaku ümber. Väljaku korrastamine pidi aitama kaasa sealsete hoonete aktiivsesse kasutusse võtmisel.

Praegune olukord keskväljakul on järgmine: ükski hoone pole selleks hetkeks leidnud kasutust või kindlat plaani, et hoonesse tuleb uus elu, samuti on väljak ise alakasutuses. Sellest lähtudes on **projekti eesmärgiks luua uus ruumiprogramm keskväljakule ning väljaku-äärsetele kasutuseta hoonetele.**

Kellele on projekt mõeldud?

Suures plaanis on selline väljaku-projekt mõeldud kõikidele ruumikasutajatele. Hetkel on väljaku peamised kasutajad väikelapsed ja nende saatjad. Samas on näha, et noortel on soov avalikus ruumis aega veeta, kuid nende soovide ja vajadustega pole piisavalt arvestatud.

Oma töös keskendungi rohkem noortele ja tööealistele inimestele, kellele tihtipeale planeerides vähe tähelepanu pööratakse. Samuti on neid keerulisem kaasata, sest noored pole harjunud, et keegi nende arvamusest huvitub, tööealistel kipub tihtipeale aga muude kohustuste kõrvalt aega väheks jääma. Seega tuleb mõelda vastavate meetodite peale, kuidas saada kaasa noori ja neid, kel aega napib.

Kes on projekti osapooled?

Üheks projekti osapooleks olen valinud **kohaliku omavalitsuse**, kes on eelnevalt keskväljakuga tegelenud ning kel on huvi selle alaga ka edasi tegutseda. Samuti kuulub Valga vallale ka mitu hoonet väljaku ümbruses.

Teiseks osapooleks on **hoonete omanikud**, kellel on huvi leida oma hoonetele uus funktsioon ja tulevikuvisioon.

Kolmandaks osapooleks on **Muinsuskaitseameti Valgamaa nõunik**, sest Valga keskväljak asub muinsuskaitsealal, mitmed sealsed hooned on ehitismälestised. Samuti on hetkel koostamisel Valga muinsuskaitseala kaitsekorra koostamine.[38] Uus kaitsekord valmib kohaliku omavalitsuse, kohalike elanike, sõltumatute ekspertide ja Muinsuskaitseameti koostöös. Keskväljaku projekti raames tehtav töö võiks olla üheks lähtekohaks kohalike elanikega suhtlemisel ka uue kaitsekorra koostamisel.

Neljas osapool on **Valga muuseum**, kellel on linna tutvustamisel ja kohalike ürituste korraldamisel oluline roll. Muuseum võiks olla partneriks keskväljakul toimuvate ürituste läbiviimisel.

Viies koostööpartner on **Valga Avatud Noortekeskus**. Kuna projektis soovin keskenduda enam noortele, siis leian, et kohalik noortekeskus on hea partner noortega kontakti loomisel ning erinevate tegevuste ja ürituste läbiviimiseks.

[38] Muinsuskaitseameti kodulehekülg. Vaadatud: https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/ameti-tegevus/muinsuskaitsealade-kaitsekorralduskavade-koostamine/valga-muinsuskaitseala-kaitsekorra

METODID TAKTIKAD	**Võimestamine**	**Kureerimine**	**Uued vaatenurgad**
	ARUTELUD	VÄLJAKU EKSKURSIOON	IDEEDE VISUALISEERIMINE
	VESTLUSED	AJALOO TUTVUSTAMINE	NÄIDETE TUTVUSTAMINE
	~~TÖÖTOAD~~	LUGUDE KORJE	MEEDIA
	IDEEKORJE	~~LÕBUSAD TEGEVUSED~~	
		~~KOHVIK~~	

Joonis 22. Valitud taktikad ja meetodid

* ~~läbi kriipsutatud~~ meetodid jäid töö käigus lõpuni realiseerimata, sest töö tegemise hetkel kehtestati Eestis seoses COVID-19 levikuga eriolukord

** allajoonitud meetodid muutsid töö tegemise ajal oma vormi

Valitud taktikad ja meetodid

Selles töös olen otsustanud kasutada kolme erinevat taktikat.

1. Võimestamine

Võimestamine on väga oluline selleks, et anda inimestele võimalus ja platvorm oma ideede ja mõtete väljendamiseks. See annab esiteks inimestele õiguse otsuseid teha ja teiseks loob inimestes vastutust. Läbi õiguse ja vastutuse tekib kohalikel projekti ja ruumiga tugevam side ja teatav omanditunne, teades, et nende arvamus loeb ja neil on võimalus päriselt midagi muuta.

Platvormina katsetan erinevaid meetodeid: arutelusid, vestlusi, ideekorjeid.

2. Kureerimine

Erinevate tegevuste ja ruumi enda kureerimine aitab luua ruumikasutamise harjumusi. Samuti võimaldab see ruumi ümbermõtestada ning selle väärtust suurendada.

Keskväljakul on mitmeid väärtuslikke ajaloolisi hooneid, samuti on see koht juba ajalooliselt olnud turupaigaks ning linnasüdameks. Samas pole paljud selle kohaga seonduvad lood ja ajalugu kohalikele teada. Selliste lugude teadvustamine aitaks ka koha väärtust tõsta.

Meetodid, mida kasutan: ekskursioon, ajaloo tutvustamine, kohalike lugude kogumine.

3. Uute vaatenurkade pakkumine

Uute vaatenurkade tutvustamine on ideede ja ettepanekute tegemise protsessi oluline osa.

Enamasti oskavad inimesed tahta asju, mida nad on eelnevalt kuskil näinud. See on täiesti loomulik. Selleks, et inimesed oskaksid uusi ja põnevaid asju soovida, tulebki erinevad võimalusi neile tutvustada. Sellepärast on olulised erinevad näited mujalt maailmast.

Samuti on tähtis projekti jooksul tehtud ettepanekuid ka päriselt visualiseerida ja ruumi paigutada (kas füüsiliselt, virtuaalselt, kollaažina, joonistusena või muul moel), sest see aitab ideid palju paremini mõista, kui pelgalt tekst.

Meetodid: visualiseerimine, meedia, näidete tutvustamine

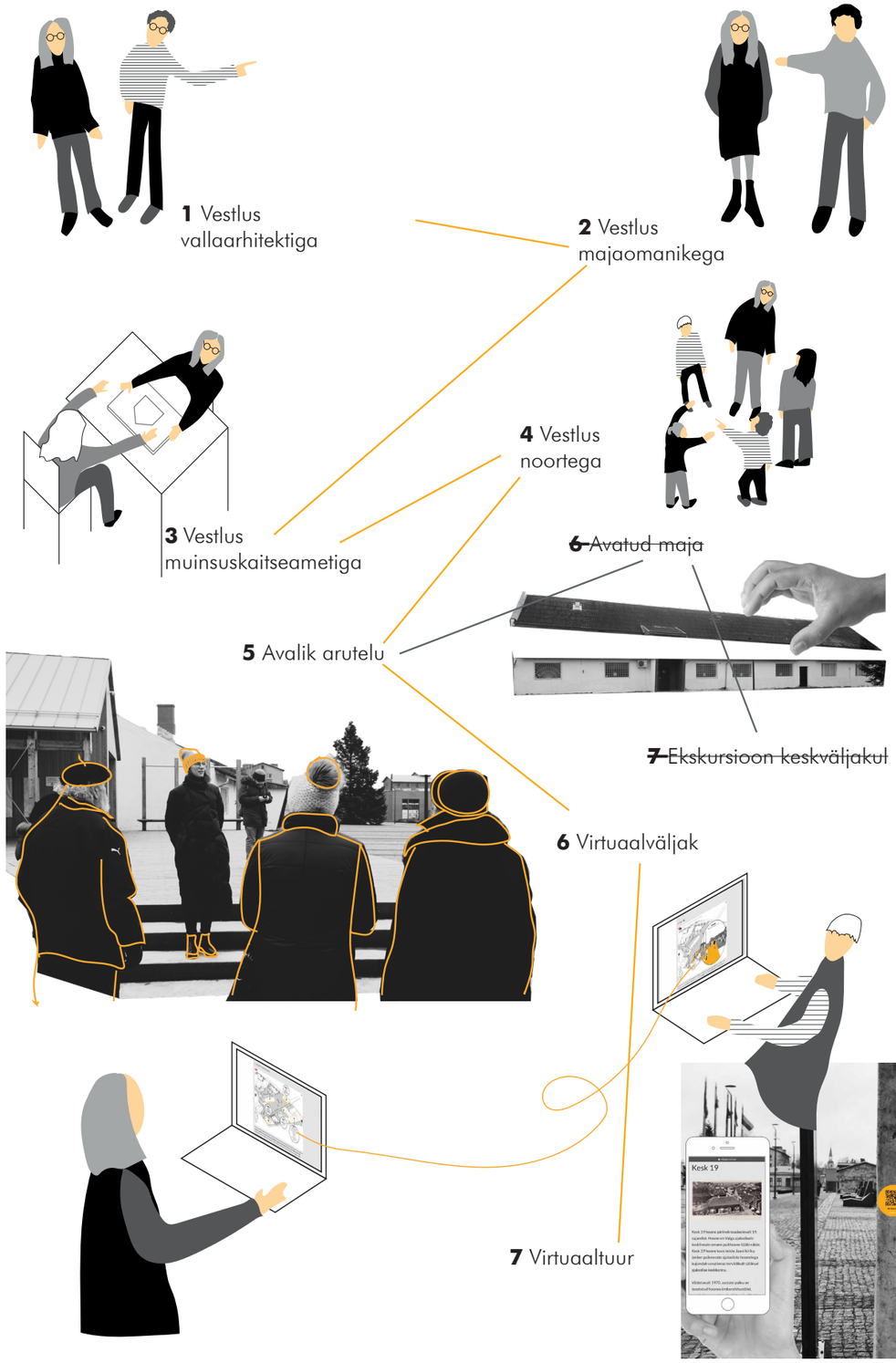

Joonis 23. Läbiviidud tegevused

4 TEGEVUSED

4.1. Vestlused

Tegevused algasid osapooltega vestlemisest (1,2,3) selleks, et olukorraga lähemalt tutvuda. Lisaks aitas see ennast ja projekti ideed lähemalt tutvustada ja mõelda ühistest koostöövõimalustest. Igal osapoolel on oma lähteseisukoht ja huvid keskväljaku suhtes ja vestlused olid heaks meetodiks nende selgitamiseks ja mõtete vahetuseks.
Pidasin oluliseks erinevaid osapooli oma projektist teavitada ja neid projekti kulgemisega kursis hoida ning nendega projekti erinevate osade puhul konsulteerida, kuid nad ei olnud aktiivselt projekti kõikide osade läbi viimisel osalised.

Töö peamiseks sihtgrupiks valisin kohalikud noored inimesed. Olles kursis Valgas viimasel ajal läbi viidud avalike aruteludega[39], teadsin, et noori ei ole õnnestunud enne edukalt osalema saada. Leidsin, et noortega suhtluse alustamiseks ei piisa anonüümsetest kutsetest (postrid või Facebooki üritused), vaid neile tuleb personaalselt läheneda.

Alustuseks valisin välja kohaliku gümnaasiumi ja soovisin seal läbi viia arhitektuuritöötuba, mille käigus noortega Valga keskväljaku edasise arengu üle arutleda ja ühiselt ettepanekud koostada. Paraku jäi see töötuba koolis ära, sest selle tunniplaani paigutamine osutus oodatust keerulisemaks.
Paralleelselt lõin ma kontakti Valga Avatud Noortekeskusega, kes olid projektiga kaasa töötamisest huvitatud.

Selleks, et aga noorteni jõuda, läks parajalt palju aega. Käisin mitu korda noortekeskuses nendega aega veetmas ja lauatennist mängimas, et ennast neile tutvustada ja usalduslikku suhtlust luua. Esialgu olid noored pigem skeptilised ja reserveeritud, kuid mida aeg edasi, seda avatumaks suhtlus muutus.

Vestlustest kohalike noortega (4) ilmnes, et neil pole väga palju valikuid, kus aega veeta. Keskväljak on nende arvates hea kogunemispaik, sest seal on varjualune, kus saab iga ilmaga viibida. Samuti meeldib neile soojemal ajal korvpalli ja lauatennist mängida. Peamiselt soovisid nad väljakule kohvikut, millel oleks ka väliterrass. Samuti taheti vabaajakeskust, kus saaks piljardit, lauatennist ning sisejalgpalli mängida ja turgu, et väljakul elu oleks.

Samuti tekkis noortekeskuse noortega idee, et võiks üheks päevaks noortekeskuse keskväljakule kolida ning viia kõik oma päevased tegevused läbi seal. Lisaks olid noored valmis proovima kodukohviku tegemist keskväljakul. Nende tegevustega soovisime tuua läbi lõbusate tegevuste rohkem inimesi väljakule aega veetma.

"MIS TE VÄLJAKUL TEETE?"

- KOSSU JA PINKSI MÄNGIME
- ISTUME LAVA PEAL, SEAL ON ELEKTER
- TÕUKSIGA SÕIDAME JA RULATAME
- KUI VIHMA SAJAB, ON KATUSEALUNE AINUS KOHT, KUS OLLA

"MIS VÕIKS VÄLJAKUL VEEL OLLA?"

- KOHVIK, KUS SAAB CHILLIDA
- VÄLJAS VÕIKS SAADA ISTUDA
- ÕUEBAAR!
- PILJARD JA PINKS VÕIKS KUSKIL SISEKESKUSES OLLA
- JA KIIGUD, ET SAMAL AJAL KIIGUD JA SUHTLED
- SISEJALGPALL VÕIKS LÕPUKS KUSKIL OLLA
- TURG VÕIKS SEAL OLLA, SIIS ON KOGU AEG MIDAGI TEHA

Joonis 24. Katkend vestlusest noortega Valga Avatud noortekeskuses 9. märtsil 2020.

Salvestus autori valduses

[39] Meilivahetus Marika Muruga

4.2. Avalik arutelu

16. veebruaril korraldasin Valga keskväljakul avaliku arutelu. See oli esimene tegevus, mille laiemale avalikkusele suunasin ja ürituse eesmärk oli selle projekti tutvustamine, kohalike inimestega suhtluse alustamine ja esimeste ideede kogumine.

Tegemist oli ka natuke kohalike meelsuse ja aktiivsuse kaardistamisega. Üritust välja kuulutades ei osanud arvata, kas ja kui palju arutelu kohalike seas huvi tekitab. Arutelul osales 30 inimest.

Ürituse viisin läbi keskväljaku ühiskondliku hoone katusealuses.

Ettevalmistused

Paigutasin linnaruumi ürituse postrid, lõin üritsue Facebook'is ja kuulutasin üritust Facebook'i grupis "Valgakad"[40], kus kohalike elanike peamine omavaheline suhtlus toimib. Samuti ilmus ürituse kohta uudislugu ka Lõuna-Eesti Postimehes[41], mis andis üritusele kohe ka laiema kajastuse.

Valitud meetodid

Hea mõtte kaardid

Abistavad kaardid, mille iga arutelul osaleja sai. Igal kaardil oli kirjeldatud üht kohalike osalusega ruumiprojekti. Nende näidete põhjal oli arutelu jooksul hea arutleda, mis kuskil mujal juba toimunud on ja kuidas võiksid sarnased ideed Valgas toimida. Lisaks said kõik inimesed kaardid endaga koju kaasa võtta, et neid uuesti lugeda ja ehk ajendada edasisi mõtteid seoses Valga keskväljakuga.

Postrid küsimustega

Lisaks arutelule olid seinal ka postrid, kuhu inimesed said oma ideid ja mõtteid ise kirja panna. Nii saavad mõtteid avaldada ka need, kes alati ei taha valjuhäälselt kaasa rääkida. Selline materjal on ka väga kasulik hilisema kokkuvõtte koostamisel.

Avatud vestlus

Üritus oli struktureeritud järgmiselt: minu tutvustus tööst ja selle eesmärkidest, seejärel selgitus, miks toimub arutelu ja mis on selle eesmärk ning seejärel vestlusring, kus kõik said oma arvamust avaldada.

Eesmärkide tutvustamine on oluline, et osalejad teaksid, mida saavad nemad oodata ja mida ka neilt oodatakse. Nii saab edasine arutelu toimuda sihipärasemalt ja on kõikidele kasulikum.

Samas aitab avatud vestlusring väljendada inimestel oma mõtteid ja tundeid vabamalt, sest nad ei pea alati järgima ainult etteantud küsimusi. Kui nad on alguses saanud oma tundeid ja arvamusi väljendada, tunnevad inimesed, et nende arvamust päriselt tahetakse kuulda ja seejärel on nad avatumad ka konkreetsetele (antud arutelus olulistele) küsimustele vastama.

Mis töötas?

Väga oluline oli alguses inimestele selgitada, mis on ürituse eesmärk ja millise tulemuseni võiksime ühiselt jõuda. See aitas hiljem inimestel üksteist järje peal hoida, kui keegi hakkas teemast liialt kõrvale kalduma. Nii saime ühiselt produktiivsemalt arutleda just antud arutelu kontektstis olulistel teemadel.

Lisaks oli vajalik ka selgitada laiemaid ürituse tagamaid ja projekti eesmärki, sest see andis inimestele realistliku suuna, miks ja mida me üldse teeme ja mida on edasi oodata.

Hästi toimisid arutelu alguses laiali jagatud mõttekaardid, need aitasid arutelu käigus ühiselt näiteid läbi arutleda ja näidata, mis kuskil mujal tehtud on.

Samuti toimis hästi see, et inimesed said ise oma mõtted üles kirjutada, sest kõik ei soovinud pidevalt aktiivselt vestelda, aga said niimoodi siiski oma arvamust avaldada.

Mis mitte?

Alati tuleb olla valmis ootamatusteks. Minul oli alguses mõte, et võiks jagada inimesed väiksemateks gruppideks ja nemad saaksid omavahel arutleda, millised on nende mõtted ja ettepanekud, ning siis need hiljem kirja panna.

Tegelikkuses taheti aga pigem algul minuga pikemalt vestelda ja mõni inimene ei tahtnudki üldse oma mõtteid kirja panna. Lõpuks lahendasime olukorra nii, et kõik vestlesid ühes suures ringis ja kes parajasti soovis, sai ise oma ideed üles kirjutada. Nii said kõik, kas osaleda aktiivselt vestluses või pigem vaikselt oma arvamust avaldada.

Arutelu kokkuvõte

Mõttevahetusest arutelus osalejatega jäid kõlama mitmed huvitavad ideed.

Esimeseks lahenduseks tundus mitmele osalejale, et kõik räämas hooned tuleks ära lammutada. Hooned ei tundunud paljudele väärtuslikud. Mitu inimest leidsid, et tegelikult pole nad väga teadlikud, mis on nende hoonete ajalugu ning miks keskväljaku hooned üldse olulised on. Selgitades, et tegelikkuses on mitmed neist mälestised ja väärtuslikud hooned, leidsid osalejad, et selline info võiks olla hoonete peal kajastatud. Samuti soovisid nad nendesse hoonetesse ekskursioonile minna, et nende kohta lähemalt teada saada.

Lisaks tekkis arutelu käigus idee, et kohalik omavalitsus võiks luua süsteemi, kus nad annavad terved hooned või pinnad soodsatel tingimustel üürile inimestele, kes neid vastutasuks ise korrastavad ja hooldavad. Seeläbi saaks leida hoonetele kasutajad ja ala aktiivsemaks muuta.

Lisaks tehti mitmeid programmilisi ja ruumilisi ettepanekuid nii hoonetele uue kasutuse leidmiseks, kui olemasoleva väljaku parendamiseks.

Kohalikud elanikud avaldasid ka arvamust, et nad ei mõista, kui öeldakse, et keskväljak on valmis saanud, sest nende arvates on väljak alles pooleli ja hooned ootavad korrastamist.

ME TAHAME, ET VÄLJAK OLEKS ...

ilus (lillepotid ja amplid)
väljak ilma ümbritsevate lobudiketa
lastega rattasõitmise koht (väikesed rattad, tasasem sillutis) (see sobib ka linnaparki)
tahvlid Valga ajaloolise väärtuse kohta
rohelus ja värskus
mitmekesine
armastatud ja hoitud kõigi linnakodanike-külastajate poolt

ME TAHAME VÄLJAKUL ...

lammutada Kesk 19
lammutada Riia tn olev puukuur
lammutada valge barakk
teostada purskkaevu ümberehitus
lastemänguväljaku sobivus antud kohale?

2x aastas taimevahetuspäev (toataime, aiataimed)

erinevate linna temaatiliste matkaradade (nt huvitavad majad, ilusad aiad, ilusad uksed / fassaadid, Valga gümnaasiumiga (ja koolidega) seotud kohad, I MS ja vabadussõjaga seotud kohad) alguskoht

kogukonnaaed
laste meisterdamistuba
loodustuba - väikelemmikloomadega
graffiti õppesein (juba olemas), aga saaks pidevalt uuendada

kaasata noori koristusele!
tänavatoidu mobiilne punkt (nädalavahetustel)

ME TAHAME, ET VÄLJAKUL OLEKS ...

kohvik (suvel välikohvik)
Riia 5 - tervise- ja taastuskeskus, sh perearst
joogaruumid
raamatukogu lugemistuba ja kunstituba
parandustuba / kohvik (riided, kodused asjad, mänguasjad)
õppekohvik

turismimagnet (spa või saunakeskus)
käsitööbutiik Valga valla käsitööliste toodetega

turg või joogikohvik (konteineri)

kutsehariduskeskuse erialade näidis töötuba / õppetuba

jalgrattaparandus / hooldus "kuur" koos või ilma juhendajata

välikohvik
mõnusad istumiskohad
varjualused kuuma päikese eest
suured puud ja ronitaimed pergolal
õitsevad kirsid jmt

Joonis 25. Arutelus osalejate kirja pandud mõtted

[40] https://www.facebook.com/groups/170677909945089/
[41] Lõuna-Eesti Postimees. "Valgas tuleb avalik arutelu keskväljaku tulevikust" Vaadatud: https://lounapostimees.postimees.ee/6897117/valgas-tuleb-avalik-arutelu-keskvaljaku-tulevikust

Avatud maja

Järgmine avalikkusele suunatud üritus oli avatud maja. Idee oli avada üheks päevaks Riia 9 hoone, mis on mõned aastad tühjalt seisnud. Tegemist on väljaku keskel paikneva majaga, mille kohta eelnenud arutelul enim lammutamisettepanekuid tuli.

Üritusega soovisime katsetada ühel päeval ühe maja ellu äratamist. Projektiga oli aktiivselt kaasas majaomanik, kes tegeles hoone erituseks ette valmistamisega.

Avatud maja eesmärk oli kohalikele elanikele seda hoonet uuesti tutvustada ja näidata, et sellel hoonel on potentsiaali muutuda väljakul üheks atraktiivseks tõmbepunktiks.

Avatud majas pidi toimuma vestlus endise Valga linnapea Kalev Härkiga, kes tegeles “Hea avalik ruum” projekti raames Valga keskväljaku rajamisega. Peale seda pidi aset leidma arhitektuuritöötuba noortele, mille käigus ühiselt keskväljakut avastada ja analüüsida. Kohale olid kutsutud noored kohalikest koolidest ning samuti pidi sel päeval hoonesse kolima ka noortekeskus. Nemad olid valmis ka kodukohvikut pidama.

Joonis 26. Avatud maja ürituse poster

Paraku tuli üritus kaks päeva enne toimumist teadmata ajaks edasi lükata, kuna Eestis kuulutati välja eriolukord.

Ekskursioon

Teine ärajäänud üritus oli ekskursioon keskväljakul ja sealsetes hoonetes.

Ekskursiooni korraldajana osales selles ürituses Valga Muuseum, kellega olid ürituse eeltööd juba alanud. Üritus pidi toimuma 4. aprillil kell 13.

Ekskursiooni eesmärk oli laiemale publikule hoonete ajaloo ja lugude tutvustamine, mis aitab kaasa koha väärindamisele. Kuna eelnevast avalikust arutelust selgus, et kohalikud väga nende hoonete taustaga kursis ei ole, tundus ekskursiooni korraldamine hea meetod, mida kohalikes huvi äratamiseks kasutada.

valgaruum.ee

808 külastust
77 postitust
143 ideed[42]

Joonis 27. Valga virtuaalne keskväljak

Tulenevalt üle-Eestilisest eriolukorrast pidin ära jätma mitmed planeeritud tegevused. Kui esialgu olin planeerinud kõiki oma tegevusi viia läbi füüsilises ruumis näost näkku inimestega suheldes, polnud see nüüd enam lihtsalt võimalik.

Tuli leida uued võimalused, kuidas kohalike elanikega edasi suhelda ja keskväljakule ettepanekud koostada.

Leidsin, et parim meetod selle tegemiseks on luua “virtuaalväljak”. See väljak peaks kandma sama ideed, mida eelnevalt kavandatud füüsilised tegevused. Oluline on hoida avatud suhtlust, hoida kohalikke elanikke toimuvaga kursis, jagada nendega oma mõtteid ja kutsuda neid üles oma ideid jagama.

Selleks lõin ma Valga virtuaalse keskväljaku veebilehe, mis sai nüüd peamiseks tööriistaks, mille abil projekti läbi viia. Mõistsin, et virtuaalväljak on mitmeski mõttes avatum, kaasavam ja tõhusam meetod kohalike inimestega suhtlemisel.

Esiteks saab seal edastada palju mitmekesist informatsiooni, mis võimaldab asjast huvitatutel mugavalt erinevate materjalide ja mõtetega tutvuda.

Teiseks saab igaüks teha seda endale sobival ajal. Enam ei olnud me tegemistest piiritletud spetsiifilistest ürituse toimumisaegadest, kuhu paratamatult kunagi kõik kohale ei saanud tulla. Nüüd saab pea igaüks (eeldab juurdepääsu internetile) tegevustes osaleda. Nii jõuab projekt palju rohkemate inimesteni.

Kolmandaks on virtuaalväljakul võimalik pidev ja tihe suhtlus. Kui kohalik esitab oma idee, saab sellele ka koheselt tagasisidet anda. Kui varem toimusid füüsilised tegevused teatud aja tagant, siis nüüd muutus suhtlus palju sagedasemaks.

Lisaks suhtlustihedusele arenes märkimisväärselt ka dialoogi-kvaliteet. Virtuaalväljak võimaldab mul koheselt ka lisaks oma ettepaneku sõnalisele selgitusele esitada ka visuaalset materjali, mis aitavad dialoogi edasi viia.

Virtuaalväljak toimib osalusprojekti meetodite kasutamisel sama hästi kui füüsiline väljak. Nüüdsest toimub töö kahel väljakul korraga: Valga keskväljakul ja www.valgaruum.ee väljakul.

[42] 4. mai 2020 seisuga

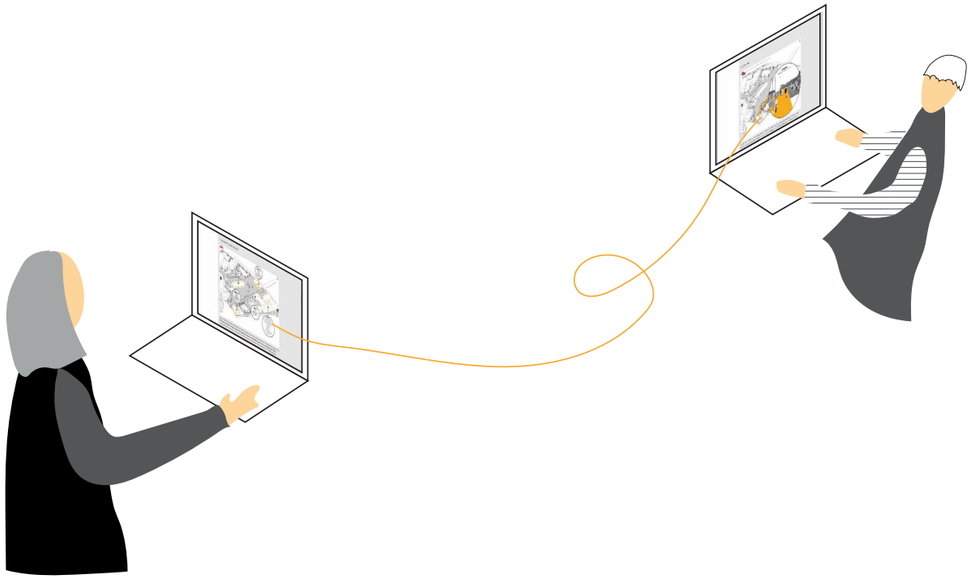

1 *Arhitekt* tutvustab kohalikele ruumi potentsiaali

2 *Kohalikud* väljendavad oma soove ja ootuseid

3 *Arhitekt* analüüsib võimalusi ja soove

4 *Arhitekt* pakub välja, mida ja kuidas ruumis muuta

5 *Kohalikud* annavad ettepanekutele omapoolse tagasiside ja esitavad uued ideed

6 *Arhitekt* analüüsib kohalikelt saadud tagasiside

7 *Arhitekt* teeb vajadusel muudatused ja koostab lõplikud ettepanekud

Joonis 28. Kuidas toimib arhitekti koostöö kohalikega?

Virtuaalset keskkonda luues pidasin silmas, et see oleks võimalikult lihtne ja loogiline kõikidele kasutamiseks. Seal peaks olema lihtne navigeerida nii kohalikul elanikul, kui ka platvormi haldajal.

Hetkel olen selle lehekülje haldaja küll mina, kuid igaksjuhuks on see leht ehitatud üles nii, et seda oleks võimalik tulevikus ka teistel inimestel üle võtta ja edasi kasutada. Kujutlen, et selline veebikeskkond võikski saada keskväljaku arenemise pidevaks osaks, kus ka tulevikus väljaku üle arutleda ja tegevusi kajastada.

Ka virtuaalne keskväljak on osa avalikust ruumist, kus kõikidel kasutajatel on õigus ja võimalus tegutseda ja ruumiloomisel kaasa rääkida.

4.5. Virtuaaltuur

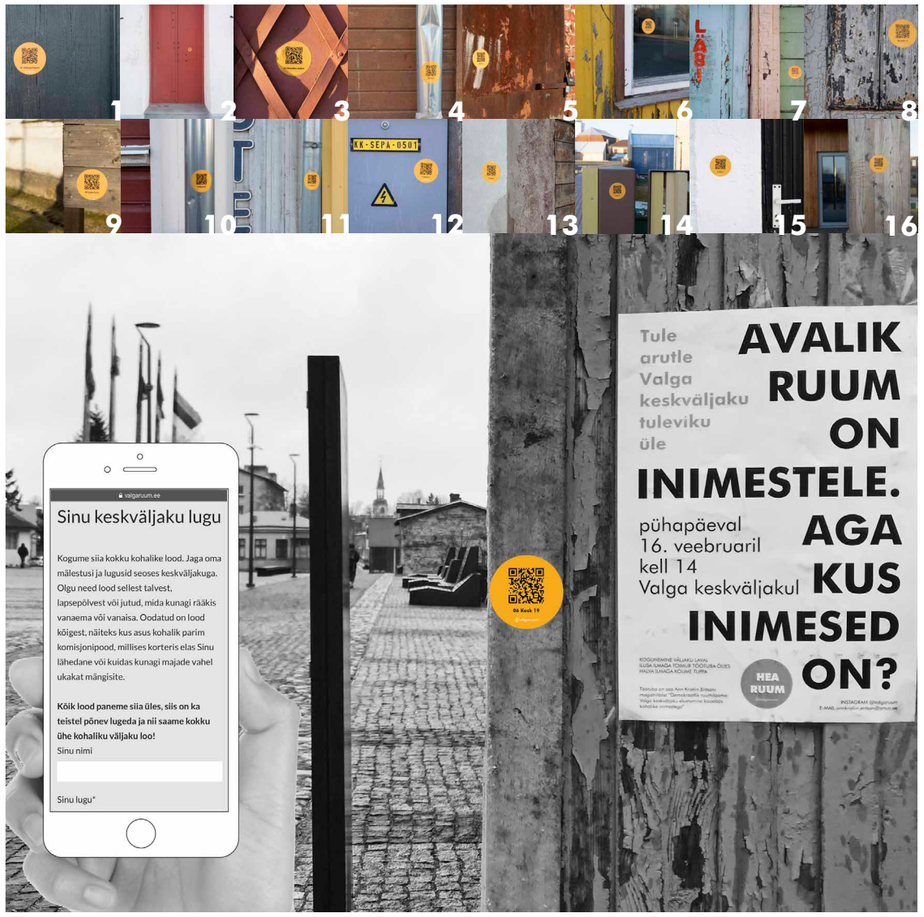

Joonis 29. Kollaaž virtuaaltuurist

Lisaks keskväljaku muudatusettepanekute loomisele virtuaalväljakul, saab seal läbi viia ka igasuguseid muid tegevusi.

Kuigi füüsiliselt toimuma pidanud ekskursioon keskväljakul toimuda ei saanud, sai ekskursioon teoks virtuaalväljakul.

Igaüks saab ise minna päriselt keskväljakule ja otsida igalt väljaku-äärselt hoonelt üles kollase QR-koodiga kleepsu. Seda kleepsu oma mobiiltelefoniga skänneerides avaneb leht selle hoone kohta kokku on kogutud informatsiooni ja ajalooliste fotodega.

Samuti on sel lehel võimalik igal inimesel endal jagada oma lugusid seoses iga hoone ja keskväljakuga, mida pärast ka teised tuuri külastajad lugeda saavad. Nii on see tuur pidevalt ajas muutuv ja loodud just kohalike inimeste endi kaasabil.

Ühest küljest sündis see idee sellest, et ikkagi mingil moel ärajäänud ekskursiooni läbi viia, kuid muutus tänu interaktiivsusele veel palju enamaks, kui tavaline ekskursioon, kus enamasti on osalejad ja giid. Nüüd on ka kohalikel elanikel võimalus olla giidiks ja ühiselt luua ühtne suur keskväljaku-lugu.

5 ETTEPANEKUD

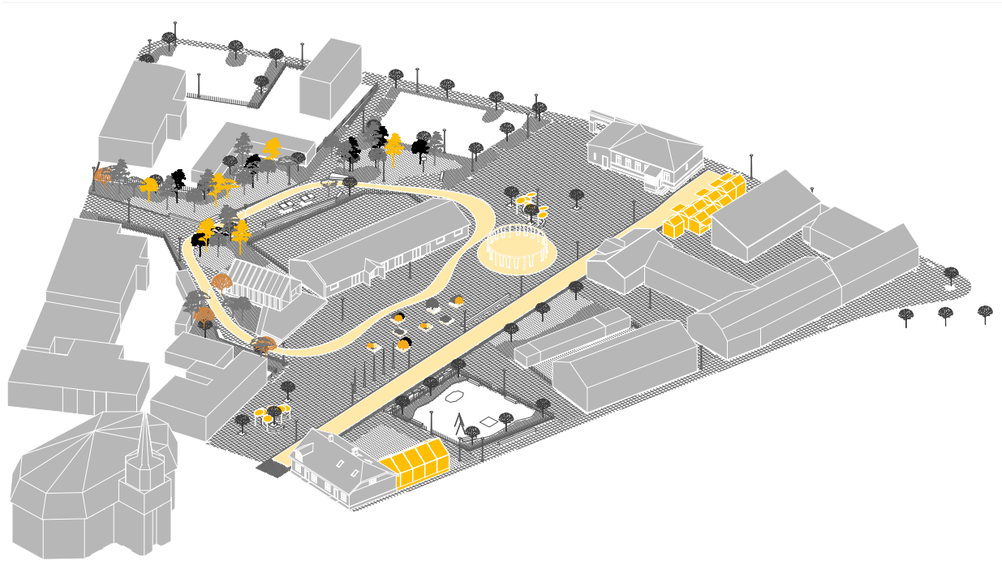

Joonis 30. Vaade keskväljakule

Joonis 31. Keskväljaku hoonete funktsioonid

5.1. Ruumilised ettepanekud: hooned

Koostöös kohalike elanikega on loodud nägemus keskväljaku hoonete uutest funktsioonidest.

Väljakul paiknevatesse tühjadesse hoonetesse on uued tegevused paigutatud nii, et tekiks ühtne ruumiline tervik. Erinevate majade tegevused on omavahel seotud ja võistlemise asemel toetavad üksteist.

Väljakule on välja pakutud suuremad asutused nagu Liivimaa keskus koostöökeskuse, teabepunkti, näituseruumi, fab-labi ja seminariruumidega, samuti sise- ja väliturg. Lisaks paikneb väljakul käsitööpood koos töökodadega.

Keskväljakule on paigutatud ka Valga noortekeskus, mis kannab olulist rolli noorte inimeste väljakule toomisel. Samuti asub noortemajas laenutuspunkt, kust saab erinevaid vahendeid väljakul kasutamiseks: ratastest pinksireketite ja pallideni.

Toitlustusega tegelevad väljakul suure terrassiga pubi ning kohvik-pagarikoda. Kohvik on ühendatud linna ainsa raamatupoega.

Keset väljakut paiknev üritustemaja saab kohalike pidustuste ja muude erinevate sündmuste toimumispaigaks.

Tuues väljakule mitmeid erinevaid funktsioone on ala aktiivne suurema osa ööpäevast kõikidel nädalapäevadel. See aitab muuta aktiivsemaks ja atraktiivsemaks nii keskväljakut kui kogu kesklinna piirkonda ja soodustab linnakeskuse edasist arengut.

Liivimaa keskus

Väljaku suurim hoonekompleks on valla omanduses olev Riia 5. Sinna on kohalike poolt välja pakutud Liivimaa keskus, kuhu olen paigutanud koostöökeskuse, info- ja teabekeskuse, seminari- ja koosolekuruumid ning fab-labi töökojad.

Keskus toetab kohaliku ettevõtluse edendamist ning pakub tugifunktsiooni erinevatele valla tegevustele. Oluline roll on infokeskusel, kus paikneb ka pop-up näituseruum, mis võimaldab kohalikel koolidel, rühmitustel või asutustel oma tegemisi tutvustada ja näitusi korraldada.

Joonis 32. Liivimaa keskuse plaan

Turuhoone

Riia 5 kompleksi kuulub ka eraldiseisev hoone, milles võiks tulevikus paikneda väike siseturg, mis koos hoone ees asuva väliturga moodustaksid koos uue kohaliku kaubanduspunkti, sobitudes hästi juba vahetus läheduses asuvate kaubanduskeskustega.

Turul asuvad toidukaupade müügiruumid, samuti kohalike väiketootjate pood, mis võimaldab tootjatel oma kaubad turule müüki tuua. Ühiselt on ka väiketootjatel parem võimalus olla konkurentsivõimeline suuremate kauplejatega.

Väliturg koosneb väikestest kioskitest, mida on võimalik ööseks sulgeda. Samuti on kioskid ilmastikukindlad ja võimaldavad erinevate temaatiliste laatade korraldamist aastaringselt, näiteks kohalike soovitud jõuluturg ja taimevahetuspäevad.

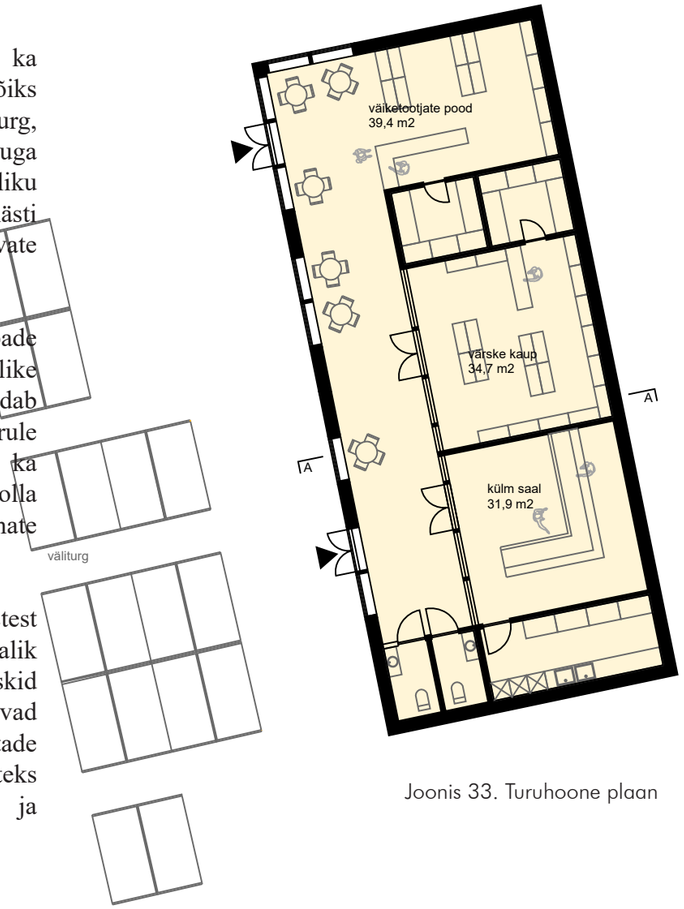

Joonis 33. Turuhoone plaan

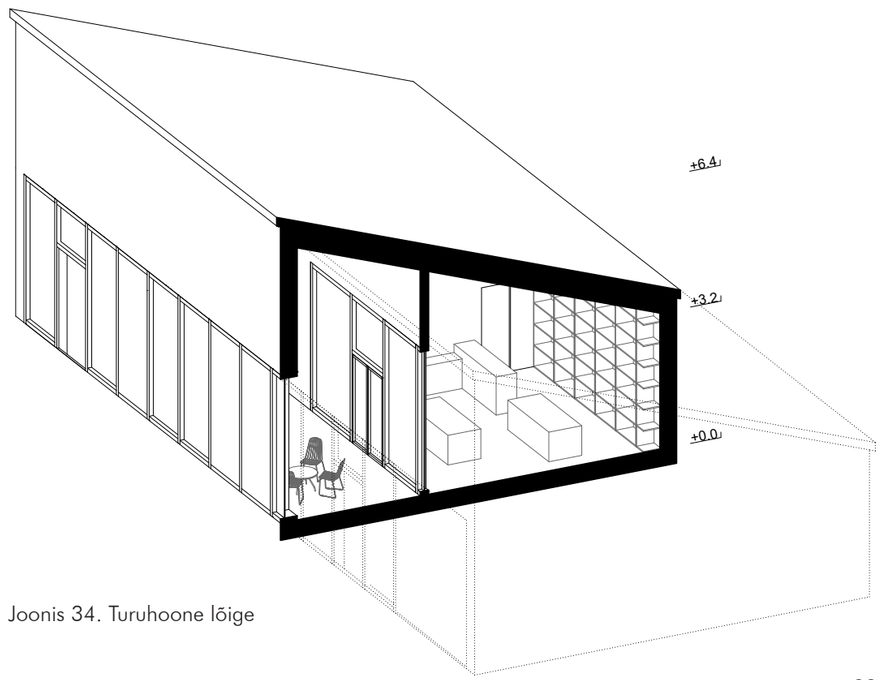

Joonis 34. Turuhoone lõige

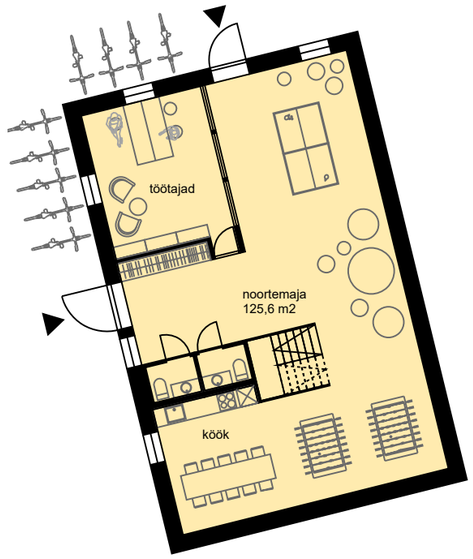

Joonis 35. Noortekeskuse 1. korruse plaan

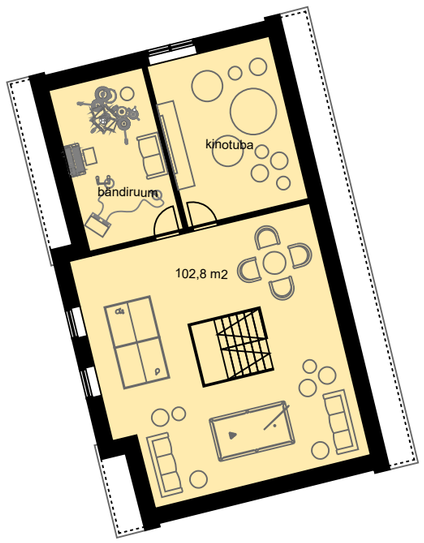

Joonis 36. Noortekeskuse 2. korruse plaan

Noortekeskus

Valga Avatud Noortekeskus paikneb hetkel J. Kuperjanovi 9 hoones. Tulevikus võiks noortekeskus kolida keskväljakul asuvasse Riia 7 hoonesse. Selline ettepanek põhineb kohalike elanike soovil, et väljakul võiks olla noortele mõeldud mängude maja.

Noortekeskuse toomine keskväljakule tagaks väljakule pideva aktiivse kasutuse. Noortekeskusel on tahet ja võimekust korraldada keskväljakul erinevaid tegevusi ja niiviisi hoida ala igapäevaselt tegevuses. Seega saaks noortekeskus oma tegevustes laieneda oma hoonest väljapoole ja kasutada ära kogu väljaku potentsiaali.

Ühtlasi saaks noortekeskus olla ka kohalik “laenutuspunkt”, kust vajadusel kõikvõimalikke väljakul kasutatavaid tarvikuid (pallid, reketid, rattad) laenutada saaks.

Nii võiks sellest hoonest kujuneda omamoodi väljaku süda, mis väljakut aitab ja toetab.

Käsitöökoda ja pubi

Praegu on Kesk 19 hoone jaotatud kaheks äripinnaks. Seda loogikat võiks ka tulevikus järgida: ühest poolest võiks saada pubi ja teisel pool koos 2. korruse ruumidega võiks olla käsitöökoda.

Kohalike välja pakutud pubi funktsioon aitab tuua väljakule aktiivsust peaaegu terveks päevaks, ka hilisemateks õhtutundideks.

Hoone lammutatud osa asemele terrassi ehitamine lisab pubile ruumi. Kuna terrass peab markeerima ajaloolise lammutatud osa mahtu, võiks see olla pigem talveaed, katuse ja lükandseintega, pikendades

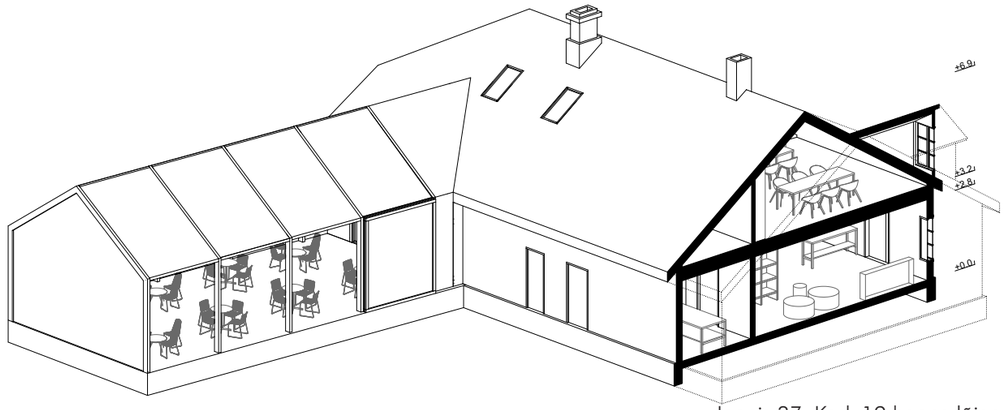

Joonis 37. Kesk 19 hoone lõige

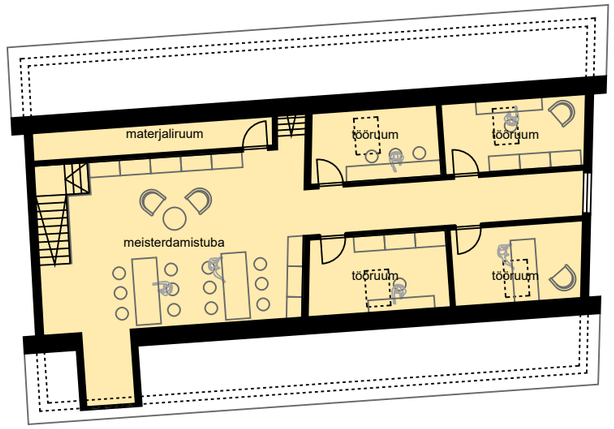

Joonis 38. Kesk 19 hoone 2. korruse plaan

niiviisi terrassi kasutamisaega. Toidukoha terrassilt avaneb vaade mänguväljakule, nii saavad külastajate lapsed ka soovikorral mängimas käia.

Hoone teises osas võiks asuda käsitöökoda koos -poega. Käsitööpood esimesel korrusel on selle majapoole haldaja, hoides töökodadel ja muudel ruumidel silma peal.

Töökoda ja käsitöötoad annavad kohalikele võimaluse oma töid valmistada, samuti võiksid seal toimuda erinevad huviringid. Lisaks on majas paar ruumi, mida saavad meistrid oma tööruumidena rentida.

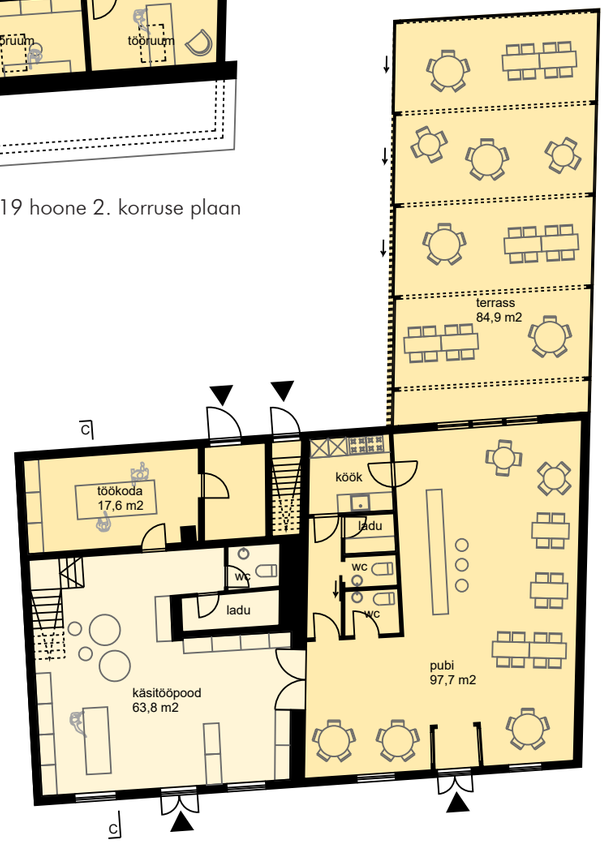

Joonis 39. Kesk 19 hoone 1. korruse plaan

Joonis 40. Raja 6 hoone plaan

Kohvik ja raamatupood

Raja 6 hoonele uue funktsiooni leidmisel olen lähtunud mitmest aspektist: esiteks on tegu eraomandis oleva hoonega, teiseks on hoone muinsuskaitsealune ja majaplaani muuta ei saa. Kohalikud pakkusid selle hoone jaoks välja erinevaid galerii ja infokeskuse ideid. Leian, et sellised funktsioonid sobituksid paremini Liivimaa keskusesse, kuhu peamised avalikud funktsioonid kokku koonduvad.

Kohalike ideedest käis läbi ka mõte, et siin võiks asuda kohvik-pagarikoda. Sellele lisaks pakun hoonesse välja linna ainsa raamatupoe. Need kaks funktsiooni saaksid üksteist toetada ja kohalikud saavad raamatuid mugavalt ka kohvikus istudes uudistada.

Ürituste maja

Riia 9 hoone paikneb täpselt keset keskväljakut. Sellel majal on potentsiaal muutuda peale korrastamist üheks väljaku atraktiivseimaks hooneks.

Kohalikel olid mõtted, et Valgas võiks leiduda ruum, kus oma sünnipäevi, pulmi või muid pidustusi pidada ja see hoone oleks selleks just sobilik. Tegemist on ühekordse hoonega, mille üritusteruumi lage on võimalik ümberehituse käigus pööninguni avada, luues nii parajalt avarust.

Samuti on sellel hoonel oma aed, kuhu saaksid üritused soojemal ajal laieneda. Selline suur ruum koos aiaga on sobilik kõiksuguste erapidude, kontsertide, kui ka näiteks kirbuturgude korraldamiseks.

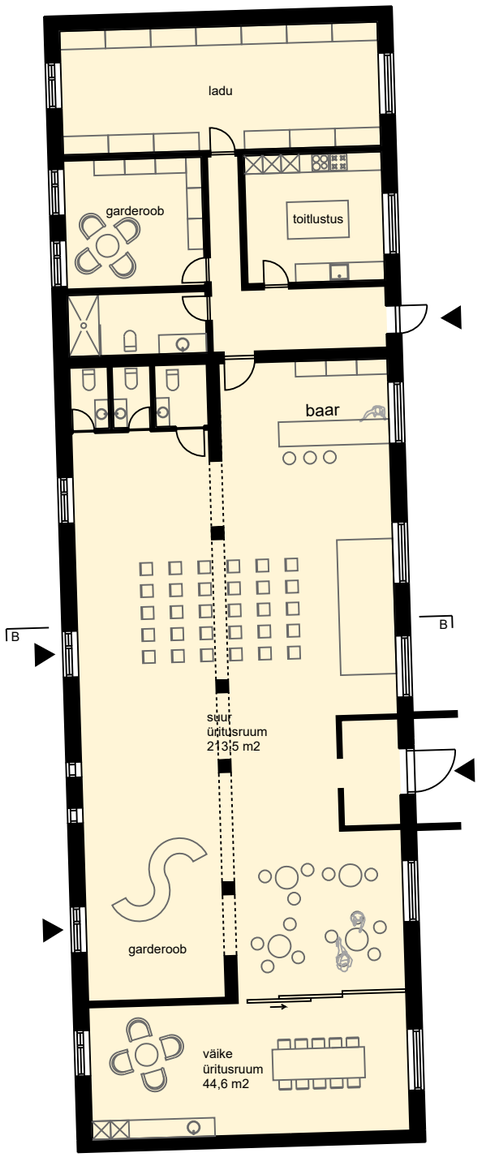

Joonis 41. Riia 9 hoone plaan

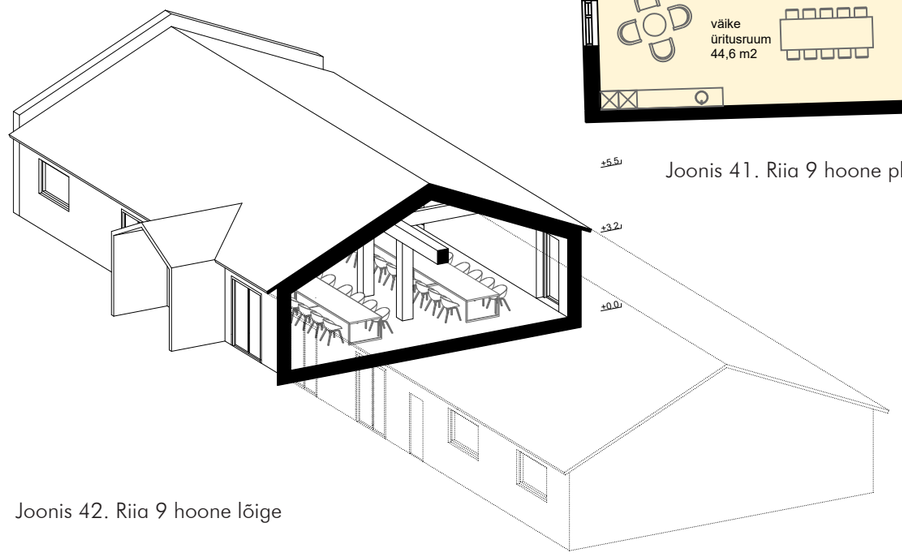

Joonis 42. Riia 9 hoone lõige

5.2. Ruumilised ettepanekud: välialad

ratta– ja rulateed

Kohalike ideed:
Sile tee või ala, kus saaks rula ja rattaga sõita

Arhitekti ettepanekud:
1.Vahetada promenaadi katend; 2. Luua ringne rada

Lõplik ettepanek:
Lähtudes kohalike ideedest ja analüüsist, leian, et väljakul võiksid asuda nii ringne rattarada, kui ka sirge promenaadirada. Kaks ideed omavad erinevaid tugevusi ja täidavad erinevat eesmärki. Ringne rada on sobilik just noorematele rattasõpradele, kellel on võimalik ohutult mööda rada ringi sõita. Samuti aitab ringne rada tuua väljakule püsivamaid kasutajaid, kui sirge rada soodustab pigem väljakult läbi liikumist. Sirge raja olulisus ongi just olla ühenduslüli Valga ja valka vahel - see soodustaks pikemat kulgemist ühest linnast teise.

haljastus

Kohalike ideed:
Väljaku võiks jagada kaheks haljastusega

Arhitekti ettepanekud:
Avatud poolele paigutada konteinertaimed, mis ala liigendaksid ja muuta väljaku tagumine pool varju pakkuvaks kõrghaljastusega pargiks

Kohalike edasised ideed:
Istutada nii leht- kui okaspuid, et rohelust oleks ka talvel, ja lehtpuude näol värvide muutumist aastaaegadest lähtuvalt.

Lõplik ettepanek: Paigutada väljaku esimesele küljele taimekonteinerid, mis oleksid vajadusel teisaldatavad, näiteks suuremate ürituste ajal. Nendesse võiks istutada igihaljaid ja erinevaid õitsvaid sorte. Esimesed lisaksid rohelust ka talvel ja õitsvad lilled tooksid väljakule rõõmu kevadest sügiseni.

Samuti võiks igihaljaid taimi istutada ka väljaku tagumisele poolele, et ka sealset osa hubasemaks muuta.

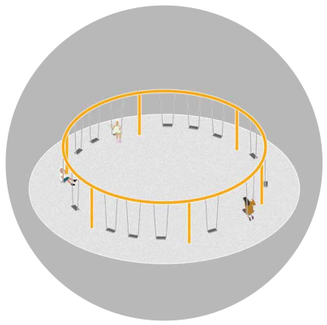

ühiskiik

Kohalike ideed:
Külakiik; võiks olla veel mänguplatse

Arhitekti ettepanekud:
Luua väljakule suur ühiskiik, kus oleks lõbus kiikuda nii üksi kui kaaslastega

Kohalike edasised ideed:
atraktsioon täiskavanutele, mis vähendab ka survet mänguväljaku kiigel; võiks veel mingit atraktsiooni juurde mõelda; rohkem ikkagi ka külakiige sarnast; kivi peal on kiik ohtlik

Lõplik ettepanek:
Rajada suur ühiskiik, millel on mitmed üksikud kiiged, mida saab kasutada nii üksi, kui kiikuda ka sõpradega kõrvuti. Kiikede ala all vahetada ära kivikatend pehmema kummikatendi vastu. Kiiged on riputatud erinevatele kõrgustele, nii on mugav kiikuda väiksematel ja suurematel.

varjestus

Kohalike ideed:
Istumiskohtade kohale varjestus päikese eest

Arhitekti ettepanekud:
Luua mõne pingi kohale varjestus, mis pakuks kaitset vihma ja päikese eest

Kohalike edasised ideed:
Vari võiks olla mitte ainult ülevalt, vaid ka küljedelt.

Lõplik ettepanek: Luua kerge ja õhuline varjestus, mida saaks kasutada pinkide kohal, kuid vajadusel ka näiteks kohviku terrassil. Varjestus on paigutatud erinevatele nurkadele ja kõrgustele, et vähendada ka küljelt tuleva vihma poolt märjaks saamist. Samas loob selline varjestus lõbusalt mängulise vihmamängu, kui vesi ühelt varjult teisele voolab. Nii saab ka “halvast” ilmast vahva vaatemäng.

Kesk 19 terrass

Kohalike ideed:
Terrass vaatega mänguväljakule; terrass lammutatud osa asemele

Arhitekti ettepanekud:
1.Kesk 19 olemasoleva ja juurdeehitise (lammutatud osa taastamine) vahele luua terrass; 2. Luua terrass, mis markeerib lammutatud osa mahtu

Kohalike edasised ideed:
Terrass võib olla popup stiilis hoonestusega, mida saab vajadusel liigutada või hooajaliselt ära viia

Lõplik ettepanek:
Rajada terrass Kesk 19 lammutatud osa mahus. Terrass lahendada kui talveaed, lisada kergkatus ja -seinad. Terrassi hoovipoolse osa paneelid võiksid olla eest lükatavad, et terrassi suvisel ajal enam avada. Kinnises olekus oleks ala võimalik kasutada ka jahedamal ajal, see pikendab terrassi kasutamiseperioodi.

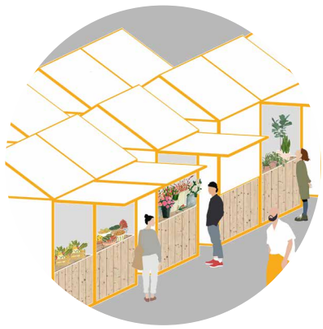

väliturg

Kohalike ideed:
Miniturg keskväljakule

Arhitekti ettepanekud:
Püstitada putkad (või kasutada ol.olevaid), kus toimuks turg või taimevahetus, samuti suvisel ajal käsitöö müük

Kohalike edasised ideed:
Pigem jääda regulaarsete laatade juurde (kolm korda aastas); võiks olla võimalus siseturuks sealsamas kõrval; nädalavahetustel kirbuturg; jõuluturg.

Lõplik ettepanek:
Luua väljakule uued turukioskid, mida saaks aastaringselt kasutada (ka talvise jõuluturu jaoks). Siduda see potentsiaalselt Riia 5 siseturuga.

* pikemalt on kõik ettepanekud kirjeldatud Lisas 1

5.3. Programm

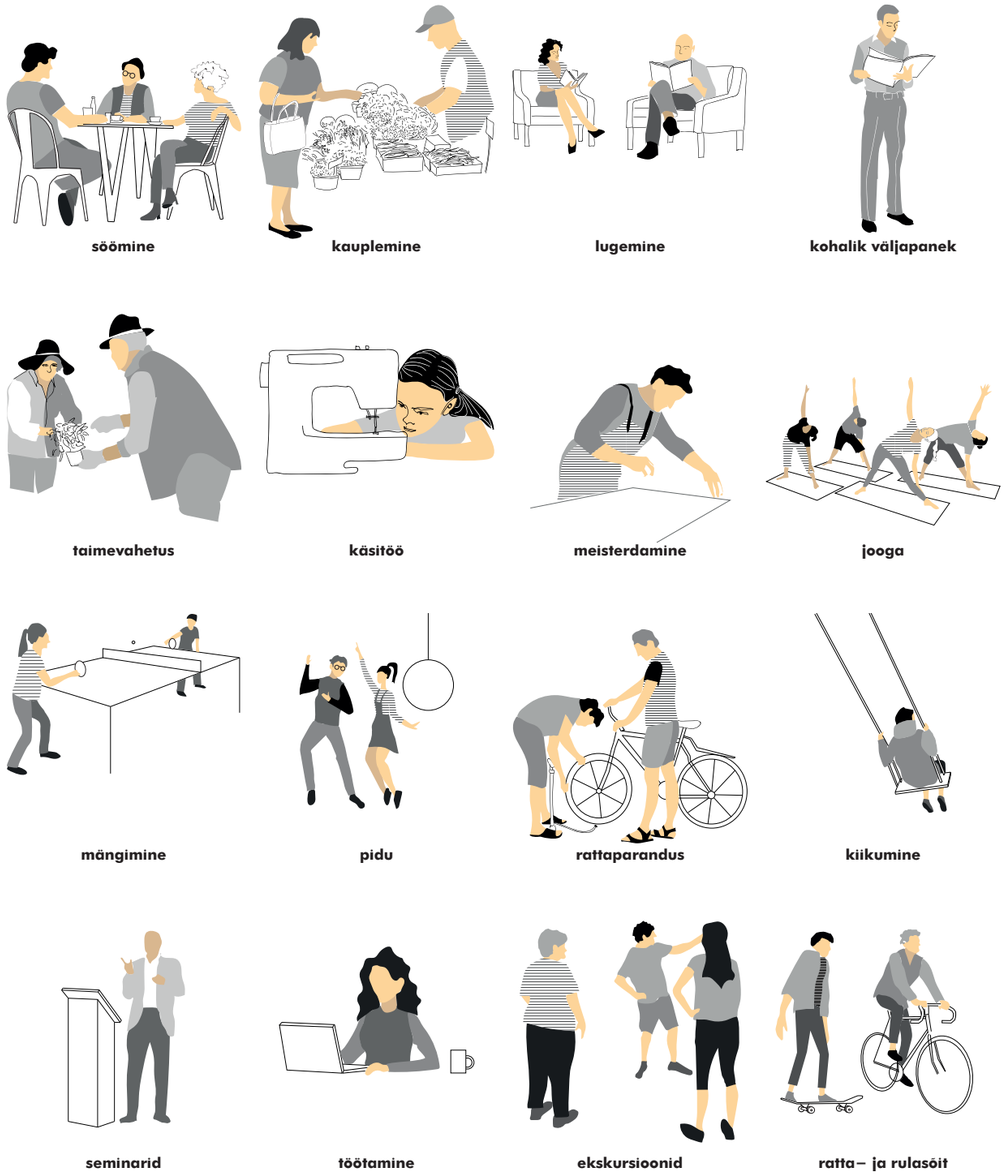

Joonis 43. Uus programm keskväljakul

Lisaks ruumilistele ideedele esitasid kohalikud elanikud mõtteid ka erinevate tegevuste ja ürituste raames, mis tulevikus keskväljakul toimuda võiksid.

Nende ideede ja ruumiliste ettepanekute põhjal olen kokku pannud erinevad uued tegevused, mida tulevikus keskväljakul teha võiks saada.

See nimekiri näitab, kui palju erinevaid võimalusi keskväljak pakkuda võiks ja potentsiaal selleks on olemas.
Koos siin mainitud uute tegevuste ja juba praegu toimuvate tegevustega (laadad, kontserdid) võib Valga keskväljakust tulevikus saada aktiivne linnasüda, mis kutsuks kohale nii kohalikke inimesi kui külalisi kaugemalt.

5.4. Ettepanekud edasiseks tegevuseks

Koostöö tugevdamine

Valga keskväljaku arendamise juures on äärmiselt oluline erinevate asutuste ja kohalike inimeste vaheline tugev koostöö.

Teen ettepaneku huvitatud asutuste (KOV, Muinsuskaitseamet, Valga Avatud Noortekeskus, Valga Muuseum) ja hoone omanike vahel koostada ühine edasine tegevuskava, kuhu saavad kirja kõikide osapoolte huvid, eesmärgid ning võimalused ruumi parandamiseks.

Selleks, et reaalselt neid hooneid korrastada on vajalik luua kava, mis hooneomanikke abistaks. Sellesse kavasse võiksid kuuluda väga selged muinsuskaitselised reeglid, mida järgida tuleks, samuti ka võimalused, kust ja kuidas oleks võimalik tööde jaoks ka rahastust leida.

Edasine reaalne tegevuskava peaks paika panema tuleviku eesmärgid, kuidas asjadega edasi toimetatakse.

Samuti tuleks kohalikke elanikke edasiste plaanidega kursis hoida ja kindlasti jätkata ka juba enne suuremate projektide algust erinevate ürituste korraldamist, mis kohalike sidet keskväljakuga edasi tugevdada aitaksid.

Rentimise mudeli väljatöötamine

Kohalik omavalitsus võiks kaaluda uudse üürileandmise mudeli loomist, mis aitaks leevendada olukorda, kus KOV-ile kuulub palju hooneid, kuid puuduvad vahendid ja asutused, mida hoonetesse paigutada.

Uus süsteem võiks töötada põhimõttel, kus vald annab soodsatel tingimustel mingi pinna üürile ja vastutasuks kohustuvad rentnikud pinda korrastama.

Sel moel saaks tuua elu sisse mitmetele tühjalt seisvatele pindadele ja hoida hooneid vähemalt lagunemast.

Selline tegevus võib aidata pikas perspektiivis kinnisvara ja piirkonna väärtust tõsta, nii rahaliselt kui mentaalselt.

Lisaks võib selline lahendus huvi pakkuda noortele, kes sooviksid oma äritegevust alustada, kuid ei oma ise piisavalt algkapitali. Valga võiks sellise projektiga muutuda inimestele tõmbepunktiks.

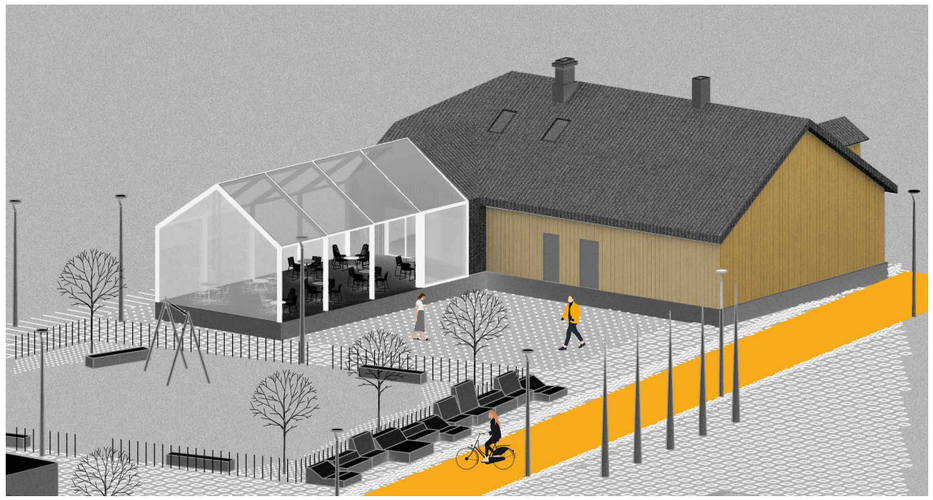

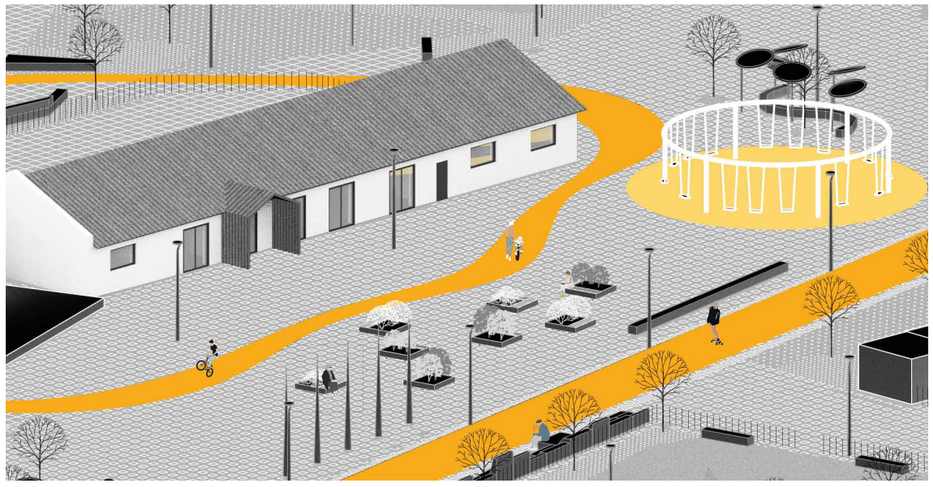

Joonis 44. Visuaalid

6 TULEMUSED

Valga keskväljaku osalusprojekt õpetas mitmeid asju, mida võiks edasiste osalusprojektide puhul silmas pidada.

Koostöö ja suhtlus

Kõikide projektide edu aluseks on tugev koostöö. Seda nii asutuste, ekspertide ja kohalike vahel. Koostöö omakorda tugineb avatud suhtlusele. Palju lihtsam on teha ühiselt tööd, kui osapooled üksteist mõistavad ja selleks on vaja pidevalt teineteist asjadega kursis hoida.

Avatud suhtlus loob ka usaldust. Valga näitel ilmnes ka nii mõnelgi korral, et tihtipeale omasid erinevad osapooled asjade kohta väga erinevat infot, mis tekitas segadust. Üldine teadmatus lõi aga pahameelt ja umbusku olukorra paranemise suhtes.

On ilmne, et avaliku ruumi planeerimine ei toimu üleöö ja kõik protsessid võtavad aega, kuid siiski tasub kohalikele elanikele rääkida ka mitte täiesti kindlatest plaanidest ja kavatsustest. Seda tuleb muidugi teha nii, et sellisel juhul on ka selge, et plaanid pole veel täiesti kindlad, et vältida vale-lootusi ja pettumist.

Leian, et juba muudatuste tegemise tahte ja valmiduse üles näitamine on vajalik.

Kaasamisest

Valgas osalusprojekti alustades tutvusin ka eelnevate kaasamistegevustega, mis seal tehtud oli. Valga keskväljaku planeerimise protsessi puhul torkas silma kohalike vähene osalemine aruteludes.

Ka kohaliku omavalitsuse hinnangul oli kohalike kaasamine keeruline ja huvi ruumiteemade vastu leige.

Projekti käigus katsetasin erinevaid meetodeid, et kohalikke elanikke kaasa mõtlema kutsuda. Kõik tegevused olid omal moel edukad ja õpetlikud ja kindlasti oli selge see, et kohalikud inimesed olid keskväljakust ja üldiselt linnateemadest väga huvitatud.

Seega jõudsin mina täiesti teise tulemuseni. Võib-olla ei olnud asi mitte leiges huvis, vaid just meetodite valikus. Lisaks võib rolli mängida ka see, et projekti läbiviija oli keegi uus ja võõras, mis oli omamoodi huvitav ning mängis projekti kasuks.

Igaljuhul leian, et kindlasti ei peaks kaasamine ja osalusprojektid olema ainult kohalike omavalitsuste teha. Ma julgustan kaasama väliseid spetsialiste ja tegijaid, kes saaksid erinevaid osalusprojekte ja kaasamistegevusi läbi viia või omavalitsusi konsulteerida.

Osalusprojekti olulisusest

Projektiga tegeledes sai üha selgemaks osalusprojektide roll ja olulisus ruumiloomes.

Valga keskväljaku projekt oli kohati justkui “vigade parandus”, mis oleks võinud olemata olla, kui enne väljaku projekteerimist oleks kohalikud elanikud olnud osalised lähteülesande loomisel ja neid oleks ka hilisemasse projekteerimisse rohkem kaasatud.

Järjest enam tegeletakse avaliku ruumi projektide puhul inimeste kaasamisega. Selleks, et kaasamisest ka päriselt kasu oleks, on vaja osalusprojekte, mis keskenduvadki kohalike inimeste kaasamisele ja osalemisele ruumiloomes.

Nii saame me edaspidi vältida vigu, mida oleme seni ruumiloomes teinud ja luua üha rohkem keskkondi, mida me tegelikult vajame ja tahame kasutada.

Kokkuvõte

Ühest küljest oleme kohustatud avalikkust ruumiloomesse kaasama. Teisest küljest pole meil kaasamise protsessides kujunenud tavasid, kuidas seda korralikult teha. Hetkel on olukord pigem pinnapealne ja sisulist kaasamist kohtab pigem harva. Veelgi harvemini saab kaasamisest osalus.

Planeerimise juurde kuuluvad planeerimisseadusest tulenevad kohustuslikud kaasamise võtted: avalikkuse informeerimine, avalik väljapanek ja avalikud arutelud. Need kõik on põhimõtteliselt vajalikud tegevused, kuid tegelikkuses on hetkel reglementeeritud vaid kohustus neid tegevusi läbi viia, kuid vajalik ei ole avalikkuse reaktsiooni ja tagasiside saamine. Formaalsusest olulisem on asja sisu, sest kaasamisest pole sisuliselt kasu, kui neid tegevusi viia läbi pinnapealselt ja need tagasisidet ei saa.

Veelgi enam, peaksime avaliku ruumi loomes liikuma pelgalt kaasamise juurest edasi osaluse suunas, mis eeldab ka vastastikust koostööd. Et luua avalikku ruumi, mis inimeste vajadusi ja soove rahuldaksid, peaksid kohalikud inimesed ka selle ruumi loomises osalema. Selleks, et ruumiloomes koostööd teha, on vaja uusi meetodeid, mille abil kohalikke elanike osalema kutsuda.

Selles töös olen loonud juhendi, mis võiks olla osalusprojektide läbiviimise aluseks. Osalusprojektid peaksid muutuma avaliku ruumi loomise osaks, mis aitaksid luua läbimõeldumaid ja asjakohasemaid ning päriselt kohalike elanike soovidega arvestavaid keskkondi. Osalusprojekt peaks olema avaliku ruumi projektide lähteülesannete aluseks, samuti osa ruumi disainiprotsessist.

Tuginedes koostatud juhendile, viisin oma töös läbi näidisena osalusprojekti Valga keskväljakul. Selle projekti käigus viisin läbi erinevaid tegevusi koos kohalike elanikega, mille alusel lõin ettepanekute kogumiku Valga keskväljaku edasiseks arenguks.

Osalusprojekt Valga keskväljakul näitas, et kohalikud inimesed soovivad ruumiloomes osaleda. Minu loodud virtuaalse keskväljaku veebilehel valgaruum.ee käis kahe kuu jooksul 808 külastajat ja esitati 143 ideed ja mõtet seoses keskväljakuga.

Leian, et ruumiloome peaks muutuma mängulisemaks ja eksperimentaalseks, olema täis rohkem katsetusi ja testimisi, sest just läbi tegutsemise saame kõige rohkem õppida.

Abstract

From one side we are obliged to involve the public into space-making. From the other side we have yet not developed practices on how to do it properly. Currently, the situation is rather superficial and purposeful involvement is encountered rather rarely. Even more rarely transforms involvement into participation.

In the planning act these principles are mandatory for inviting the public to participate in planning: informing, public displays and public displays. All of the above are in principle necessary actions. But, in reality only the obligation of conducting these actions is stated, but it is not necessary to get the reaction and feedback from the public. Content should be more important than the formality, since the invitation to participate serves no use when these actions are run perfunctory and they get no feedback.

Furthermore, in public space making we should move from involvement towards participation, which requires mutual collaboration. In order to create public space which fulfils the needs and desires of the public, that same public should participate in the making of this space. For collaboration, new methods for getting local people to participate are required.

In this thesis I have created a manual which could become a basis for conducting participation projects. Participation projects should become a part of making public space. These can help to create elaborate and relevant environments, which consider local people's wishes. Participation projects should be the basis for public space design briefs and part of the design process itself.

Based on the manual I conducted a participation project in the town square of Valga.
Tuginedes koostatud juhendile, viisin oma töös läbi näidisena osalusprojekti Valga keskväljakul.
In this project I executed various actions together with locals and based on that I created proposals for the future developments of the town square of Valga.

Participation project in Valga showed that locals are keen on participating in space-making decisions. I created a virtual town square webpage valgaruum.ee, which in two months had 808 visitors and 143 new ideas considering the local town square.

I find that space-making should become more playful and experimental, because we can learn the most from actions.

Kasutatud kirjandus

August Tammekann, Artur Luha, Edgar Kant. Valgamaa maadeteaduslik, tulunduslik, ja ajalooline kirjeldus, 1932

EAL koduleht. Vaadatud: http://www.arhliit.ee/EV100_arhitektuur/, 27.04.20

Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS, 2018

Etienne Wenger-Trayner, Beverly Wenger-Trayner. Levels of Participation.
Link: https://wenger-trayner.com/project/levels-of-participation/

Giancarlo De Carlo. Architecture's Public

Hele Landet. Bydelskil(d)en. Vaadatud: https://42418dd0-9e2c-40d7-b442-f115cd43f036.filesusr.com/ugd/94c37a_b27543539bb04fb0ae1fe4b56f4bcc5c.pdf, 15.01.20

Hiiumaa valla koduleht. Kärdla keskväljak. Vaadatud: https://vald.hiiumaa.ee/kardla-keskvaljak, 12.11.19

Hille Hinsberg, Urmo Kübar. Kaasamise käsiraamat ametnikele ja vabaühendustele, 2009

Jeremy Till. The Negotiation of Hope

Jiri Tintera. Urban Regeneration Strategies for Shrinking Post-Soviet European Communities: A Case Study of Valga

Kadri Tillemann, Regina Viljasaar. Linnalabor. Kaasava planeerimise juhend, 2012

Kärdla keskväljaku arhitektuurivõistluse žürii protokoll. Vaadatud: http://www.arhliit.ee/arhitektuurivoistlused/sise/ev100-kardla-linnaruumi-arhitektuurivoistlus/

Markus Miessen. Toward Participation as Critical Spatial Practice

Markus Miessen, Hannes Grassegger. Introduction Waking Up from the Nightmare of Participation; Toward Participation as Critical Spatial Practice

Muinsuskaitseameti koduleheküg, Valga muinsuskaitseala kaitsekorra koostamine. Vaadatud: https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/ameti-tegevus/muinsuskaitsealade-kaitsekorralduskavade-koostamine/valga-muinsuskaitseala-kaitsekorra, 20.02.20

Nishat Awan, Tatjana Schneider, Jeremy Till Spatial Agency. Other Ways of Doing Architecture

Paide keskväljaku arhitektuurivõistluse žürii protokoll. Vaadatud: https://paide.kovtp.ee/documents/2302793/26165953/Paide_keskvaljak_protokoll_21022020_fin+%281%29.pdf/61d5fe68-0aa3-4d34-8733-43d275570464, 26.04.20

Peter Blundell Jones, Doina Petrescu, Jeremy Till. Architecture and Participation

Pille Runnel "Tõkkepuud avalikus ruumis" ajakirjas Hea Kodanik. Loetud: https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Hea%20Kodanik%203_2010.pdf, 12.03.20

Planeerimisseadus § 9, l 1, Vaadatud: https://www.riigiteataja.ee/akt/126022015003, 01.05.20

Tarmo Pikner, "Linna avalik ruum, mis see on?" ajakirjas Hea Kodanik. Loetud: https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Hea%20Kodanik%203_2010.pdf, 12.03.20

Valga keskväljaku planeerimise dokumentatsioon, Valga vallavalitsus

Valga keskväljaku ja linnaruumi arhitektuurivõistluse žürii protokoll. Vaadatud: http://arhliit.ee/arhitektuurivoistlused/sise/EV100_valga_keskvaljak/

Vestlus Elo Kiivetiga, transkriptsioon autori valduses

Vestlus Marika Muruga, meilivahetus autori valduses

Vestlus Martin Allikuga, meilivahetus autori valduses

Vestlused Valga Avatud Noortekeskuse noortega, transkriptsioon autori valduses

Walter Unterrainer ja Eske Bruun. Rundhøj Turning Point - Social Design in a Welfare State, 2018

Taustaks loetud:

Adam Curtis. The Trap: What Happened to Our Dream of Freedom

Helen Liggett, David C. Perry. Spatial Practices: Critical Exploration in Social/Spatial Theory

Henri Lefebvre. The Production of Space

Mike Bode and Staffan Schmidt Spaces of Conflict

Stavros Stavrides. The City as Commons

Tacita Dean, Jeremy Millar. Place

Lisa 1. Ettepanekute koonddokument

1. TEEKATTED

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ARHITEKTI ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Sile tee või ala, kus saaks rula ja rattaga sõita - lastega rattasõitmise koht (väikesed rattad, tasasem sillutis)	Vahetada promenaadi katend	+ väljakul kesksel kohal (muudab ala aktiivsemaks) + võimalus ühendada Valka promenaadiga - promendaadile võib tekkida tihedam ratturite "liiklus" - rajal ei saa sõita ringiratast	Sinu nimi: Gaida Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Saab lapsekäruga, rattaga jne liikuda Valgast Valka ja tagasi... Ettepanekute miinused: Loodetavasti ei saa see okupeeritud noorte poolt, nii et lihtsalt jalgsi lapsekäruga või jalgrattaga liikujal võimatuks osutub Sinu nimi: Kalev Härk Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Tooks rohkem inimesi väljakule Ettepanekute miinusedRattad, rulad võivad olla jalutajatele ohtlikud Parandusettepanekud: Jalgrataste ja rulad jaoks oli mõeldud praegu ehitatav piiriäärne jalutusrada. See tuleb siledam ja seal pidid algse idee järgi tulema ka rataste/rulade jaoks erielemendid Sinu nimi: Viljar Schmidt Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Kes soovib väljakul rohkem aega veeta saab seda jätkuvalt teha vaiksemas tempos väljaku olemasoleval põhikattel. Kes soovivad lihtsalt väljakut läbida, saavad seda teha mugavamalt ja kiiremini. Ettepanekute miinused: Miinusena välja toodud ratturite liiklus, võib Valga puhul olla pigem isegi pluss, sest vajalik on keskväljakule liiklust juurde tuua. Parandusettepanekud Sinu nimi: Lauri Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Kindlasti sirge. Valga-Valka ühisel väljakul tuleb tänase Ramsi silla juurde ratastele spets ala. Kuid olen nõus, et hetkel on raskendatud rulluiskude ja rulaga liikumine ühest platsi otsast teise. Hea näide Tartu vanalinn, kus üks joon siis mõeldud ratastele. Samuti ärge unustage pimedaid- hetkel see välja jäetud üldse. Nende maamärgised. Ettepanekute miinused: vastasin kõik ära eelmises lahtris Sinu nimi: Dina Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Siis saavad emad vankritega jalutada Ettepanekute miinused: Ring rajal on kehv kärudega jalytada Parandusettepanekud Sinu nimi Mulle meeldib enam: Sirge rada Ettepanekute plussid: Sirge ja sile nt asfaltrada annab kõndijale võimaluse mugavamalt liigelda ja lisab väljaku kasutusvõimalusi ratastel liiklejatele. Ettepanekute miinused: Ringne rada on liialt üheti tarbitav ja ei seostu hästi väljakuga. Parandusettepanekud: Praegune kate on probleemiks ka ürituste korraldamisel. Näiteks on see olnud väga ebameeldivaks tantsijatele (seni on seda lahendatud ajutise madala puitlava paigaldamisega) ning niisamagi on väljaku põhiosal liigelda ebamugav. See on aga suurem probleem, mida enam ilmselt täielikult muuta ei saa.	Lähtudes kohalike ideedest ja analüüsist, leian, et väljakul võiksid asuda nii ringne rattarada, kui ka sirge promenaadirada. Kaks ideed omavad erinevaid tugevusi ja täidavad erinevat eesmärki. Ringne rada on sobilik just noorematele rattasõpradele, kellel on võimalik ohutult mööda rada ringi sõita. Samuti aitab ringne rada tuua väljakule püsivamaid kasutajaid, kui sirge rada soodustab pigem väljakult läbi liikumist. Sirge raja olulisus ongi just olla ühenduslüli Valga ja valka vahel - see soodustaks pikemat kulgemist ühest linnast teise.
	Luua ringne rada	+ saab ringiratast sõita + kasutab hõredamalt kasutatavat ala - võib olla keerulisem teostada - jääb ainult keskväljakule	Sinu nimi: Margit Lindegrön Mulle meeldib enam: Ringne rada Ettepanekute plussid: Väiksemad lapsed saavad ringiratast sõita, mitte edasi-tagasi. Vanem ei pea järgi jooksma kogu aeg. Ettepanekute miinused: Pigem mõeldud nooremate liiklejatele. Täiskasvanud ei hakka tõenäoliselt ringe tegema ja pigem suunduvad kuhugi edasi. Parandusettepanekud: Ruladele ja ratastele võiks oma harjutusrada olla trikitamiseks. Sinu nimi: Rob	

			Mulle meeldib enam: Ringne rada Ettepanekute plussid: Ilu Ettepanekute miinused: - Parandusettepanekud: - Sinu nimi: Margis Mulle meeldib enam: Ringne rada Ettepanekute plussid: Saab väljakule kasutusfunktsioon juurde. Ettepanekute miinused: Võib-olla elluviimise tasuvuse/maksuvuse tõestamine vallavalitsusele kui teostajale. Parandusettepanekud: ET ring ei oleks lihtsalt ring, vaid väljaku keskmes tuua rajasse rohkem looklevust, sest muidu võib ring kujuneda vormeli-rajaks	

2. HOONETE FUNKTSIOONID

KESK 19

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Kõrts - Söögikoht - rendipinnad	Sobiks hästi rendipindadeks, kus vald ja rentnik(ud) saaksid sõlmida vastastikuse leppe, et vald annab omalt poolt ruumid ja rentnik peab neid korrastama. Funktsioonide poolest võiksid siin tegutseda erinevad käsitöötoad, töökojad, näitusepinnad, restaureerimiskeskus, joogaruumid vms.		Gaida: Kirik ja kõrts on tihti lähestikku olnud. Aga kas sellest üldse õnnestub toitlustusasutust teha? Muinsuskaitse? Margit Lindegrön: Rendipind, kus pakutakse nt jalgrataste, tõukerataste renti, ka matkade, tuuride või aktiivsete tegevuste (nt kanuusõidud, rattamatkad) korraldamine Valgas, Valkas ja selle ümbruses. Nimeta: jalgratta rentimiskoht ja kohvik koos turistidele uudistamiseks virtuaalse matkaga Sanna Helena Koger: Rendipind (nt valla omandi näol) Kalev Härk: Turismiinfopunkt koos rattalaenutusega Margis: Kohvik, kuna kõrval on mänguväljak, saab kohvikut laienda õue terrassina. Viljar Schmidt: Hoone tuleb lammutada. Olemasolevat hoonet ei ole võimalik taastada. Ilmselgelt on taastamine viimane, mille jaoks võimalusi leitakse. Planeeritavad tegevused üle viia Riia 5. Dina: Nii laste kui ka täiskasvanute jaoks huvitoad	Olemasolevas hooneosas on asunud kaks äripinda. Leian, et kaks pinda võiks ka uues ettepanekus alles jääda. Riia tänava poolne osa võiks olla söögikoht ja hoone lammutatud osas võiks paikneda söögikoha terrass/talveaed, mida vajadusel saaks aastaringsemalt kasutada. Samuti säilib seal võimalus hooneosa kunagi täielikult välja ehitada, kui selleks vajadust peaks olema. Teine osa võiks olla pigem kogukondlikuma funktsiooniga. Siin võiks paikneda näiteks kohalik parandamise, käsitöö ja meisterdamise tuba (koos II korruse ruumidega).

RIIA 9

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- kohvik	Hoone on parasjagu suur ja samuti kuulub hoone taha väga mõnus õueala, mida kasutada saaks. Selles hoones on potentsiaali väga erinevate tegevuste jaoks: suurem ürituste ruum pidude ja kontsertide jaoks (nt muusikaait vms), pood, klubi.		Gaida: Hea ettepanek! Margit Lindegrön: Kohalike talunike mahe- või omatoodangu maja. Nt ökomaja või Eesti/Läti kohalike käsitööd vms Sanna Helena Koger: Ruum siseürituste tarbeks või näiteks suuremate sünnipäevade/pulmade pudamiseks Kalev Härk: Lammutada ja selle asemel teha tiik koos purskkaevuga Margis: Loomemaja või loomeinimeste poekesed. Miks mitte tuua siia kutsehariduskeskuse looming/tegevusala näidised. Viljar Schmidt: Kas Riia 9 on hoone, mida kvaratal vajab? Minu esimene mõte on, et seda hoonet ei oleks väljakule vaja ja see annaks väljakule sügavust juurde. Hetkel on väljak pikaks venitatud nn kirikute suunal. Planeeritavad tegevused Riia 5. Dina: Oleks hea kui meil oleks hea ja suur ruum, kus saaks	Selles hoones võiks paikneda suur siseürituste ruum, kus kohalikud saaksid korraldada oma pidustusi (pulmad, sünnipäevad), samuti võiksid seal toimuda kontserdid ja peod. Samuti saab ilusa ilmaga üritusi pidada ka hoone taga asuvas aias. Samuti saab ruumi kasutada kirbuturgude ja laatade tarvis, mis vajavad suurt katusealust. Hoone üritusruumi osas võiks avada laed, et luua avaram ruum. Vajalik teenindavate ruumide

			sünnipäevi jn pidada. Kahjuks praegud meil seda ei ole	olemasolu.

RAJA 6

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Kohvik - Teemaja - pagaripood	Tegmist on ilusa ajaloolise endise postijaama hoonega, mis paikneb väljakul väga soodsas asukohas olles lingiks Valkaga. Võimalikud funktsioonid: restoran, kohvik-pagarikoda, kohalike toidutootjate pood.		Gaida: Külastuskeskus, infopunkt, teemaja- kõik koos. Tassike teed ja kook või saiake ja on mõnusam infot Valga/Valka kohta uurida. Osta kaasa ehk mõni meene. Margit Lindegrön: Rendipind Sanna Helena Koger: Eesti/läti meenete kauplus Kalev Härk: Kohvik Margis: Galerii, kunsti- või meisterdamistuba Viljar Schmidt: Kohvikud, restoran e sama mis on välja toodud plaanis. Hoonest on kõige parem vaade väljakule. Dina: Kohvik-pagarikoda on päris hea idee	Pagarikoda-kohvik koos raamatupoega. Kuigi hoonesse on pakutud erinevaid galerii või infopunkti mõtteid, leian, et need sobiksid paremini Riia 5 hoone Liivimaa keskusesse. Tegemist on eraomandis oleva hoonega ja tuleb arvestada ka omaniku soove. Raamatupoe ja kohviku ühendamine annaks võimaluse ka näiteks raamatutega kohvi joomise käigus tutvuda, luues kokku väga õdusa õhustiku. Samuti oleks tegu linna esimese raamatupoega, mis oleks keskväljakule kindlasti paslik.

RIIA 5

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Liivimaa keskus (seltsid, infokeskus, seminarid, näitused) - Muuseum - Kohvik - Tervise- ja taastuskeskus	Kreisihoone on väljaku suurim hoonetekomplekss, mistap võiks hoones tegutseda suurem keskus. Hoones võiks paikneda näiteks loomeinkubaator, muuseum, sise- ja väliturg, loomemaja.		Gaida: Perearstikeskuseks pigem mitte. Haiglas on OK ruumid olemas, ligipääs hea. Liivimaa keskuseks hea mõte! Margit Lindegrön: Infokeskus Sanna Helena Koger: Muuseum, näit kunstigalerii Kalev Härk: Loome- ja ettevõtlusinkubaator. Üks suurem ruum võiks olla kohandatud seminaride/kokkusaamiste korraldamiseks. Seal võiks pidada ka volikogu istungeid. Margis: Vallavalitsus või Liivimaa keskus Viljar Schmidt: Tegemist on kompleksi kõige suurema hoonega, samas ei ole hoonest head vaadet, kui võrrelda Raja 6-ga. Sobivad kõik Kesk 19, Riia 9 ja Riia 5 tegevused. Dina: Võiks olla muuseum ning lastemängu toad erinevate vanyste jaoks, et saaks ka seal laste sünnipäevi pidada. Kahjuks meil valgas ei ole sellist kohta kus saaksid oma sünnipäevasi pidada.	Liivimaa keskus - Ühes tiivas siseturg (seal ees võiks olla väliturg ala) - Loomeinkubaator (võimalus kontorite ja erinevate ruumide kasutuseks, koos seminariruumiga) - Ruumid, mida saaksid seltsid kasutada - Väiketootjate pood - Showroom kohalikele koolidele ja muudele tegijatele (võimalus muuta see ruum ajutiselt oma pop-up poeks või muuks üritusepinnaks) - Teabe- ja infokeskus

RIIA 7

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Kohvik - meelelahutusasutus	Hoone keskne asukoht promenaadi ääres on väga atraktiivne näiteks kohvikuks või hiiglaslikuks		Gaida: Võiks olla Riia 5-ga suht sarnane kasutus- kummaski neist võiks olla mõned ruumid ööbimisvõimalustega. Miks mitte mingi "vanglastory"-ga kamber Margit Lindegrön: Kohvik, kus on ka lapsed oodatud ja pakutakse lastemenüüd vms, kuna mänguväljak on kohe kõrval. Sanna Helena Koger: Kohvik	Noortekeskus, erinevad mänguruumid, sporditarvete rent, rataste rent jms. Kuigi noortekeskus paikneb hetkel Valgas teises hoones, võiks kaaluda noortehoone kolimist

	mängumajaks.		Kalev Härk: Oleks seotud Riia 5 loome- ja ettevõtlusinkubaatoriga. Margis: Sport/jooga/taidlusruumid Viljar Schmidt: Kohvik-pagarikoda, kohalike toidutootjate pood. Suurepärane vaade väljakule. Dina: Pigem hiiglaslik mängumaja või noorte jaoks (14-25) midagi klubi taolist kohta, kus nad saaksid käia tantsimas ja muusikat kuulata	keskväljakule. Noored oleksid kindlasti olulised väljaku elustajad ja noortekeskus võiks olla justkui väljaku hoidja. Selles majas toimuks kõikide tarvikute rent, mida väljakul kasutada saaks. Maja on avatud noortele vaba aja veetmiseks. Siin võiks olla väike kinotuba või ringide tuba, samuti igasugu mängud, nagu ka praeguses noortemajas.

3. TURG

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Miniturg keskväljakule	Püstitada putkad (või kasutada ol.olevaid), kus toimuks turg või taimevahetus, samuti suvisel ajal käsitöö müük	+ turg muudab ala aktiivsemaks + toob pidevalt inimesi kohale + hea koht, kus korraldada pühapäevaseid turupäevi ja laatasid - konkureerib "suure" turuga	Sinu nimi: Kalev Härk Turu plussid: Tooks väljakule rohkem elu Turu miinused: Teatud määral käib turuga alati kaasas räpasus Ettepanekud seoses turuga: Pigem jääda regulaarsete laatade juurde (kolm korda aastas) Sinu nimi: Margis Turu plussid: Toob turu tagasi ajaloolise kesklinna (kiriku ümber) lähedusse Turu miinused: Tekitab ühe väikese linna kohta kaks eraldi turgu, mis võib tuua kaasa olukorra, et kõike vajalikku ei saa ühest kohast. Ettepanekud seoses turugaVõiks olla võimalus siseturuks sealsamas kõrval. Sinu nimi: Viljar Schmidt Turu plussid: Kui pakutav kaup on atraktiivne toob inimesi väljakule. Väga rangelt peab olema määratletud, millist toodangut turule on oodatud. Turu miinused: Konkurents suure turuga on selles mõttes, et kas müüjad, kes tulevad keskväljakule müüma saavad sama kasumi mis suurel turul e kas neile on kasumlik tulla müüma keskväljaku turule (tuleks kuidagi vajadusel soodustada). Kui on kasumlik on konkurents just tervitatav. Ettepanekud seoses turuga: Nädalavahetustel kirbuturg. Sinu nimi: Dina Turu plussid: Oleks väga hea kui saaks teha meil Valgas jõuluturge, heategevyslike laatasi ja ültse laatasi. Siis ei peatävad kinni panema, mida praegud laatate ajal tehakse Turu miinused: Mina arvan, et eriti ei konkureeri suure turuga, vaid see on algselt kulukas ja raske algselt leida inimesi, kes müüks seal Ettepanekud seoses turuga: Ammune soov on jõuluturg oleks ka Valgas	Luua väljakule uued turukioskid, mida saaks aastaringselt kasutada (ka talvise jõuluturu jaoks). Siduda see potentsiaalselt Riia 5 siseturuga.

4. HALJASTUS

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Väljaku võiks jagada kaheks haljastusega - lillepotid ja amplid - rohelus ja	Avatud poolele paigutada konteinertaimed, mis ala liigendaksid ja muuta väljaku tagumine pool varju pakkuvaks kõrghaljastusega pargiks	+ tasakaalustab kivivälja + loob varjestust päikese eest + privaatsust + liigendab suurt väljakut + igihaljad taimed annavad värvi aastaringselt - aeganõudev protsess	Sinu nimi: Margis Haljastuse plussid: Loob muljet pargist Haljastuse miinused: Ressursikulu Ettepanekud seoses haljastusega: Istutada nii leht- kui okaspuid, et rohelust oleks ka talvel, ja lehtpuude näol värvide muutumist aastaaegadest lähtuvalt. Sinu nimi: Viljar Schmidt Haljastuse plussid: Erinevad rohelisust toovad variandid on head. Pigem toetaks igihaljast liikide valikult. Haljastuse miinused: Omavalitsuse rohkem kooldamist sügisel :) Ettepanekud seoses haljastusega: -	Paigutada väljaku esimesele küljele taimekonteinerid, mis oleksid vajadusel teisaldatavad, näiteks suuremate ürituste ajal. Lisada igihaljast taimestikku.

värskus - suured puud ja ronitaimed pergolal - õitsevad kirsid jmt		- hooajalisus (tuleb mõelda igihaljastele liikidele) - hoolitsust nõudev	Sinu nimiDina Tanina Haljastuse plussid: Väga ilus vaade Haljastuse miinused: Kahjuks meie vallas vandalism ei ole ära kaonud ning neid taimi võidakse ära rikkuda Ettepanekud seoses haljastusega: - Sinu nimi:- Haljastuse plussid: Haljastust on hetkel ilmselgelt liiga vähe, eriti avatud poolel ja konteinertaimede idee on super. Haljastuse miinused: Ilmselt vajaks rohkem ressurssi ja aega, aga see pole nii suureks takistuseks. Ettepanekud seoses haljastusega: -	

5. KESK 19 terrass

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Terrass vaatega mänguväljakule	Kesk 19 olemasoleva ja juurdeehitise (lammutatud osa taastamine) vahele luua terrass	+ loob privaatsema sisehoovi + varjatud sõidutee eest + terviklik lahendus - kulukas lahendus - juurdeehitise vajalikkus (Keskväljakul on kasutamata palju pinda)	Sinu nimi: Kalev Härk Terrassi plussid: Seob hästi Kesk 19 väljakuga ja loob isoleeritud keskkonna Terrassi miinused: Kulukas ja enamik aega aastast ei ole võimalik kasutada Ettepanekud seoses Kesk 19 hooviga: Võiks mõelda mänguväljaku laiendamisele Sinu nimi: Margis Terrassi plussid: Ajaloolise hoone mahu taastamine Terrassi miinused: Ressurss Ettepanekud seoses Kesk 19 hooviga: -	Rajada terrass Kesk 19 lammutatud osa mahus. Terrass lahendada kui talveaed, lisada kergkatus ja -seinad. Terrassi hoovipoolse osa paneelid võiksid olla eest lükatavad, et terrassi suvisel ajal enam avada. Kinnises olekus oleks ala võimalik kasutada ka jahedamal ajal, see pikendab terrassi kasutamiseperioodi.
- Terrass lammutatud osa asemele	Luua terrass, mis markeerib lammutatud osa mahtu	+ säilib suurem õueala + lihtsam teostada + soodsam lahendus - terrass jääb täpselt sõidutee äärde	Sinu nimi: Viljar Schmidt Terrassi plussid: Sõltub palju mis selle hoonega saab. Terrass võib olla popup stiilis hoonestusega, mida saab vajadusel liigutada või hooajaliselt ära viia. Terrassi miinused: Antud kohas on liiklus piisavalt aeglaseks suunatud. Ettepanekud seoses Kesk 19 hooviga: Toitustuse pakkujad furgoonist jne. Midagi kaasaegse nurga taolist noortele. Samas on ka kõoge nähtavama koha peal turvalisuse mõttes.	

6. KIIK ja MÄNGUALAD

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Külakiik - Võiks olla veel mänguplatse	Luua väljakule suur ühiskiik, kus oleks lõbus kiikuda nii üksi kui kaaslastega	+ lõbus paljudele kohalikele + hea kohtumispaik + atraktsioon + tegevus ka täiskasvanutele - võtab palju ruumi - pole teisaldatav	Sinu nimi: Margit Lindegrön Kiige plussid: Lõbus idee Kiige miinused: Ürituste ajal ohtlik, kuna keset väljakut ja inimesi liigub palju Ettepanekud kiige ja mängualade kohta: Ehk väike kiik (nt 3 tk) ja erinevatel kõrgustel kiikudega. Liuväli võibolla paigutada külje peale. Sinu nimi: Kristina Kiige plussid: Kiikuda meeldib mitte ainult lastele ! See pakuks rõõmu väga paljudele. Kiige miinused: Konstruktsioon peaks olema vastupidav ning kandma ka täiskasvanuid. Ettepanekud kiige ja mängualade kohta Sinu nimi: Kalev Härk Kiige plussid: Tooks lapsi ja noori Kiige miinused: Kivi peal on see ohtlik Ettepanekud kiige ja mängualade kohta: Pigem laiendada praegust mänguväljakut Sinu nimi:- Kiige plussid: Integratsioon noorte seas, kiikumine ja hoo	Atraktsioon täiskavanutele, mis vähendab ka survet mänguväljaku kiigele. Kiiged võiksid olla riputatud erinevatele kõrgustele, nii on seda erinevatel kasutajatel mugav kasutada. Lisaks tuleb kiige alla paigutada uus pehme (kummi)katend.

			tegemine on rahvusvahelises keeles :) Kiige miinused: Võimalikud kukkumised Ettepanekud kiige ja mängualade kohta: Külakiigena oleks mõttekam. Ikka selline, nagu vanasti laululava juures pargis oli, kuhu sai kümnekesi peale ronida ja koos suurt hoogu teha. Lapsepõlves oli see suviti lemmikatraktsioon. Sinu nimi: Margis Kiige plussid: Keskväljaku tegevustamine Kiige miinused: Siis ei saa olla puud ja rahu Ettepanekud kiige ja mängualade kohta Sinu nimi: Viljar Schmidt Kiige plussid: Atraktsioon täiskavanutele, mis vähendab ka survet mänguväljaku kiigele. Kiige miinused: Teisaldada ei saa. Ettepanekud kiige ja mängualade kohta: Ettepanek puudutaks lipumaste. Minu arust on lipumastid liiga jämedad ja lipud jäävad visuaalselt väikeseks selliste massiivsete mastide otsas. Mastides võiks olla rohkem sihvakust, või peaksid lipud olema mõõtkavas suuremad. Sinu nimi: Dina Kiige plussid: Väga hea, kui mõeldakse ka suurte inimeste peale Kiige miinused: Vandalism Ettepanekud kiige ja mängualade kohta: Võiks veel mingist atrakrsiooni suuremate inimeste jaoks juurde mõelda	

7. VARJESTUS

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Istumiskohtade kohale varjestus päikese eest	Luua mõne pingi kohale varjestus, mis pakuks kaitset vihma ja päikese eest	+ võimaldab väljakut erineva ilmaga kasutada + loob uue kihistuse - Võib-olla pole vajalik, sest juba praegu on võimalik kasutada ka ühiskondliku hoone varjualust	Sinu nimi: Kristina Varjestuse plussid: See Koht tõesti vajab kohta kus saaks päikese eest varju ning kui vaja siis ka vihma eest. Varjestuse miinused: Ei ole Ettepanekud seoses varjestusega: Vari võiks olla mitte ainult ülevalt, vaid ka küljedelt. Sinu nimi: Margis Varjestuse plussid: Kaitse päikese, sademete eest Varjestuse miinused: Praegusel juhul, kui hoonetesse ei ole võimalik varjuda, miinuseid ei näe Ettepanekud seoses varjestus Sinu nimi: Viljar Schmidt Varjestuse plussid: Pakub kaitset vihma korral. Varjestuse miinused: Kõik ikka alla ei mahu :) Ettepanekud seoses varjestusega: Pigem pooldaks kiikede varianti. Sinu nimi: Dina Varjestuse plussid: Esiteks on teistsugune vaade, ilusam ja saab kasutada erineva ilmaga Varjestuse miinused: Ainult, kui võidakse lõhkuda ja ära rikkuda Ettepanekud seoses varjestusega:-	Luua kerge ja õhuline varjestus, mida saaks kasutada pinkide kohal, kuid vajadusel ka näiteks kohviku terrassil. Varjestus on paigutatud erinevatele nurkadele ja kõrgustele, et vähendada ka küljelt tuleva vihma poolt märjaks saamist. Samas loob selline varjestus lõbusalt mängulise vihmamängu, kui vesi ühelt varjult teisele voolab. Nii saab ka “halvast” ilmast vahva vaatemäng.

8. HOONETE LAMMUTAMINE

KOHALIKE IDEED	ARHITEKTI ETTEPANEK	ANALÜÜS	KOHALIKE IDEED (II)	ARHITEKTI ETTEPANEK (II)
- Lammutada vanad majad maha - Võiks olla veel mänguplatse - väljak ilma ümbritsevate	Osaliselt lammutada Riia 9 ja luua lammutatud materjalist mänguväljak	Mängisin läbi ka mõtte hoonete lammutamisest ja ala võimalikust tulevikust. Siiski ei ole see idee tingimata vajalik - vaatamata sellele, et hoonete restaureerimine võtab aega, saavutame lõpuks ajalooliselt väärtuslike hoonetega kauni linnaruumi.	Sinu nimi: Kalev Härk Ettepanekud seoses hoonete korrastamise ja teavitustööga: Hooneid võiks pakkuda seltsidele ja ühingutele tähtajaliseks renditasuta kasutuseks, tingimusel et hoonet hoitakse korras. Omavalitsusel peaks olema pikaajaline kava, kuidas nii vanalinna kui selle ümbrust taaselustada. Kiiresti oleks vajalik lõpule viia juba 2016. aastal algatatud uue linnaplaneeringu koostamine. Sinu nimi: Margis	

lobudiketa		Muidugi on hooneid, mille olukord on tõeliselt kehv ja sel puhul peab mõtlema ka alternatiividele, aga keskväljakul selliseid hooneid ei leidu, mida restaureerida ei saaks.	Ettepanekud seoses hoonete korrastamise ja teavitustööga: Vald võiks rahaliste toetuste näol keskväljakul või selle ümbruses olevate hoonete omanikke hooneid korrastada. Sinu nimi: Viljar Schmidt Ettepanekud seoses hoonete korrastamise ja teavitustööga: Antud hoone (Riia 9)mind keskväljaku vaates ei kõneta. Pigem pooldaksin lammutamist. Sama lugu Kesk 19, millest ei ole midagi algupärast visuaalselt alles. Taastada jah, aga kas selleks on võimeksut. Mõlemad pinnad kasutaks popup võimalustega.	

9. MUUD ETTEPANEKUD
- Hoonete märgistus - sildid
- Tahvlid Valga ajaloolise väärtuse kohta
- Teostada purskkaevu ümberehitus
- Kogukonnaaed
- Lillepotid ja -amplid

10. PROGRAMMI ETTEPANEKUD
- 2x aastas taimevahetuspäev (toataimed, aiataimed)
- erinevate linna temaatiliste matkaradade (nt huvitavad majad, ilusad aiad, ilusad uksed / fassaadid, Valga gümnaasiumiga (ja koolidega) seotud kohad, I MS ja vabadussõjaga seotud kohad) alguskoht
- Graffiti õppesein (juba olemas), aga saaks pidevalt uuendada
- Kaasata noori koristusele

11. KINDLA ASUKOHATA RUUMILISED ETTEPANEKUD
- Laste meisterdamistuba
- Loodustuba - väikelemmikloomadega
- Tänavatoidu mobiilne punkt (nädalavahetustel)
- kohvik (suvel välikohvik)
- joogaruumid
- raamatukogu lugemistuba ja kunstituba
- parandustuba / kohvik (riided, kodused asjad, mänguasjad)
- õppekohvik
- turismimagnet (spa või saunakeskus)
- käsitööbutiik Valga valla käsitööliste toodetega
- turg või joogikohvik (konteineri)
- kutsehariduskeskuse erialade näidis töötuba / õppetuba
- jalgrattaparandus / hooldus “kuur” koos või ilma juhendajata